Νίκου Νικητίδη

Οι γενιές των προσφύγων

ΗΠΕΙΡΟΣ—ΤΣΑΜΑΝΤΑΣ 1991

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΘΡΑΚΗ ● ΡΟΥΜΑΝΙΑ ● ΣΚΟΠΙΑ ● ΜΙΚΡΑ ΑΣΙΑ 1922 ● ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ 1922 ● ΙΜΒΡΟΣ - ΤΕΝΕΔΟΣ ● ΠΟΝΤΟΣ 1922 ● ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ 1955 ● ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑ - ΑΙΓΥΠΤΟΣ ● ΒΟΡΕΙΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ ● ΡΩΣΟΠΟΝΤΙΟΙ ● ΚΥΠΡΟΣ

Αθήνα 2013

amorgos51@gmail.com

ISBN
978-960-93-4817-1

Νίκου Νικητίδη

Οι γενιές
των
προσφύγων

Αθήνα 2013

Περιεχόμενα

Πρόλογος

Η Μικρασιατική Καταστροφή ήταν η μεγαλύτερη συμφορά που έπληξε τον Ελληνισμό από την εποχή της Άλωσης. Πάνω από 1,5 εκατομμύριο Έλληνες ξεριζώθηκαν το 1922 από τις πατρογονικές τους εστίες.

Μέσα σε λίγες μέρες γράφτηκε το τέλος ενός πολιτισμού κι ενός λαού που κράτησε για πάνω από 3.000 χρόνια. Ένα τέλος που συμβολικά συνδέθηκε με την πυρπόληση της Σμύρνης.

Αλλά δεν είναι μόνο η Σμύρνη. Το 1955 ο τουρκικός όχλος εξαπέλυε μία άγρια επίθεση εναντίον του Ελληνισμού της Κωνσταντινούπολης. Ένα δεύτερο κύμα προσφυγιάς άρχιζε.

Θα ακολουθούσε και τρίτο. Εκείνο των δεκάδων χιλιάδων Ελλήνων της Αιγύπτου, που έπεσαν θύματα στα μέσα της δεκαετίας του 1960 της μεταρρυθμιστικής πολιτικής του Νάσερ.

Και στις δικές μας μέρες, είχαμε ένα τέταρτο προσφυγικό κύμα από τη Βόρειο Ήπειρο κι ένα πέμπτο από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης.

Οι γενιές των προσφύγων! Μας φαίνονται σαν ένα μακρινό φαινόμενο. Κι όταν βρίσκεται μπροστά μας, φροντίζουμε να το ξορκίζουμε ονομάζοντας «Ρωσάκια» τους Μαυροθαλασσίτες Πόντιους και «Αλβανούς» τους Βορειοηπειρώτες. Έτσι δεν είναι;

Αλλά να! Η ίδια η πραγματικότητα εκδικείται. Όλοι μας αισθανθήκαμε περήφανοι, βλέποντας τους Έλληνες Ολυμπιονίκες να ανεβαίνουν στο υψηλότερο βάθρο. Ε, λοιπόν, πολλοί απ’ αυτούς είναι πρόσφυγες, όπως ο… «αλβανός» Πύρρος Δήμας ή το «ρωσάκι» Χριστίνα Θαλασσινίδου. Άλλοι είναι δεύτερη γενιά προσφύγων., όπως η Βούλα Πατουλίδου ή ο Παναγιώτης Ποικιλίδης.

Ο κορμός του βιβλίου αυτού είναι μια πολυήμερη **δημοσιογραφι-**

κή έρευνα, που δημοσιεύθηκε στις εφημερίδες «Ελευθεροτυπία» και «Κυριακάτικη Ελευθεροτυπία» το 1994 και αναδημοσιεύεται εδώ με την απαραίτητη χρονική προσαρμογή. Συμπληρώνεται από μερικά ακόμα ρεπορτάζ που δημοσιεύθηκαν σε άλλα έντυπα.

Τα κείμενα δεν θρηνούν. Μέσα από συγκεκριμένες ιστορίες επώνυμων και ανώνυμων προσφύγων (ανθρώπων που σφράγισαν την ζωή όλων μας ή που ζουν μαζί μας στο διπλανό διαμέρισμα) θα δούμε τι έφεραν μαζί τους οι πρόσφυγες. Τι πρόσφεραν σε όλους μας.

Θα ανακαλύψουμε μέσα από ενδεικτικούς καταλόγους, πόσοι εκατοντάδες επώνυμοι της επιστήμης, της διανόησης, της πολιτικής, της τέχνης, του αθλητισμού και των επιχειρήσεων ανήκουν στις πρώτες γενιές των προσφύγων. Και πόσο καθοριστικό ρόλο παίζουν στη ζωή μας.

Μικρά Ασία! Σμύρνη! Αϊβαλή, Αρτάκη, Προύσα, Νίγδη, Καισάρεια, Δαρδανέλια, Μάδυτος, Καλλίπολη, Σπάρτη, Σώκια, Ικόνιο, Φώκαια, Τριγλία…

Πόλη! Πέραν, Σκούταρι, Χαλκηδόνα, Μόδι, Ταταύλα, Πριγκηπονήσια, Χαλκηδόνα, Ίμβρος, Τένεδος...

Ανατολική Θράκη! Αδριανούπολη, Στενήμαχο, Σαράντα Εκκλησιές, Αγχίαλος, Σηλυμβρία, Σωζόπολη, Ραιδεστός, Κεσσάνη, Επιβάτες, Φιλιππούπολη, Βάρνα, Πύργος...

Πόντος! Τραπεζούς, Σινώπη, Αμισός (Σαμσούντα), Κερασούς, Κοτύορα, Ινέμπολις, Πλάτανα. Αλλά και Βατούμ, Σεβαστούπολις, Οδησσός, Τιφλίδα, Κίεβο...

Ρουμανία! Βουκουρέστι, Γαλάζιο (Γαλάτσι), Βραΐλα...

Αίγυπτος! Αλεξάνδρεια, Κάιρο, Πορτ Σάϊδ, Ισμαηλία...

Εκεί θα βρεθούμε. Και θα γνωρίσουμε τους Έλληνες που γεννήθηκαν σ’ αυτά τα μέρη και που σήμερα ζούνε δίπλα μας....

Ανατολική Θράκη
Οι πρωτομάρτυρες της προσφυγιάς

Τον Σεπτέμβριο του 1906 ο Ελληνισμός δεχόταν τον πρώτο διωγμό. Κι ήταν ένα ορθόδοξο έθνος εκείνο, η Βουλγαρία, που χρονολογικά μας δημιουργούσε την πρώτη γενιά προσφύγων στον 20ό αιώνα.

Κατά σύμπτωση, πάλι τέτοια εποχή ήτανε (1η Οκτωβρίου 1907) που ο ελληνικός χάρτης αποκτούσε την πρώτη πόλη με την προσθήκη «Νέα» στην ονομασία της. Τη Νέα Αγχίαλο στη Θεσσαλία.

Αν ανοίξετε ένα χάρτη της Ελλάδας, θα συναντήσετε πολλές «Νέες». Για παράδειγμα, έχουμε τρεις Νέες Ιωνίες. Μία είναι στην Αθήνα και μία άλλη στον Βόλο.

Στη Θεσσαλονίκη είναι η τρίτη. Πρόκειται για το νέο δήμο Ιωνίας, που οι περισσότεροι τον μάθαμε παρακολουθώντας τα αποτελέσματα των εκλογών. Μόνο που στο όνομά του δεν υπάρχει η... «προσφυγική» προσθήκη.

Νέος δήμος, λοιπόν, αλλά χωρίς «Νέα». Σκέτα Ιωνία. Ίσως αρχίζουμε να ξεχνάμε...

Οι περισσότεροι έχουμε συνδέσει τις προσφυγικές γενιές με τη Μικρά Ασία και την Πόλη. Δεν είναι όμως έτσι. Υπάρχουν και:

Η Νέα Αγχίαλος. Η Νέα Καλλικράτεια. Η Νέα Ραιδεστός. Ο Νέος Σκοπός. Το Νέο Πλαγιάρι. Τα Νέα Μάλγαρα. Οι Νέοι Επιβάτες...

Πρόκειται για τις νέες εγκαταστάσεις των προσφύγων από την Ανατολική Θράκη. Είναι οι πρώτοι πρόσφυγες που δημιούργησαν σε βάρος του Ελληνισμού οι σοβινισμοί άλλων εθνών.

Τους Νέους Επιβάτες οι περισσότεροι τους γνωρίζουμε από το... ΠΡΟ-ΠΟ. Η ομάδα τους παίζει στην Γ' Εθνική και περιλαμβάνεται στους διαγωνισμούς του εθνικού μας τζόγου.

Σήμερα, ας γνωρίσουμε και κάτι άλλο από την Ανατολική Θράκη.

Χωρίον παράλιον

Έλληνες πρόσφυγες εγκαταλείπουν την περιοχή της Βάρνας τον Σεπτέμβριο του 1877 (χαλκογραφία σε αγγλικό περιοδικό)

«Καλλικράτεια (η). Χωρίον παράλιον της επαρχίας Μετρών εν τη Ανατολική Θράκη, υπαγόμενον υπό την διοίκησιν του Μεγάλου Τσεκμεζέ, μετά του οποίου συνδέεται διά μεγάλης λιθίνης γέφυρας. Κατοικείται υπό 400 περίπου ορθοδόξων ελληνικών οικογενειών».

Αυτά αναφέρει μία εγκυκλοπαίδεια των αρχών του 20ού αιώνα για την Καλλικράτεια. Σ' αυτό το χωριό της Ανατολικής Θράκης γεννήθηκε το 1916 ο προηγούμενος δήμαρχος Θεσσαλονίκης Θεοχάρης Μαναβής, που ήλθε προσφυγόπουλο στην Ελλάδα το 1922.

Η Νέα Καλλικράτεια είναι κι αυτή παραλιακή. Βρίσκεται στη Χαλκιδική. Έχει 2.000 περίπου κατοίκους. Όσους και η Καλλικράτεια...

Στο νομό Θεσσαλονίκης αλλά πολύ κοντά στη Χαλκιδική βρίσκονται και οι Νέοι Επιβάτες. Έχουν 1.000 κατοίκους. Οι Επιβάτες είχαν περισσότερους. Η παλιά εκείνη εγκυκλοπαίδεια αναφέρει:

«Επιβάται. Παράλιον χωρίον της Θράκης, εν τη υποδιοικήσει Σηλυβρίας. Κάτοικοι 1.605 (Έλληνες) προ της ανταλλαγής. Εν Επιβάταις υπήρχον τα Αρχιγένεια εκπαιδευτήρια θηλέων από του νηπιαγωγείου μέχρι του γυμνασίου, δωρεά του εξ Επιβατών ιατρού Σαράντη Αρχιγένους (απέθ. 1873)».

Την εποχή που στους Επιβάτες χτίζονταν τα Αρχιγένεια Εκπαιδευτήρια ο Ελληνισμός της Θράκης δεχόταν μια άγρια διμέτωπη επίθεση (από το 1881 έως το 1914) από τους Βούλγαρους κομιτατζήδες και από τους Νεότουρκους σοβινιστές. Την πρώτη καταστροφή την δέχτηκε ο ελληνισμός της Ανατολικής Ρωμυλίας...

Φιλιππούπολη

Ανατολική Ρωμυλία, 1851. Ο Γεώργιος Τσουκαλάς έχει γράψει την μελέτη «Ιστορικογεωγραφική περιγραφή της επαρχίας Φιλιππουπόλεως» αλλά δεν έχει χρήματα να τυπώσει το βιβλίο. Αποφασίζει να το προπωλήσει με προεγγραφές. Και συμβαίνει κάτι εκπληκτικό. Αγοράζουν 2.000 αντίτυπα από το υπό έκδοση βιβλίο 39 Έλληνες από την Φιλιππούπολη, 40 από την Στενήμαχο, 24 από το κεφαλοχώρι της Ροδόπης Αμπελήνος και 22 από το Τριποχώρι.

Παρέα στην Καλλικράτεια το 1918

Το περιστατικό δείχνει το υψηλό επίπεδο των Ελλήνων στην Ανατολική Ρωμυλία σε μια εποχή που, σε σύγκριση με την δική μας, μοιάζει παλαιολιθική. Από το 1880 αρχίζει ο διωγμός των Ελλήνων από τους Βουλγάρους. Το 1881 πυρπολείται το σηροτροφείο της μονής Αγίας Τριάδος Καβακλή.

Από το 1886, οπότε η Ανατολική Ρωμυλία προσαρτήθηκε στη Βουλγαρία, επιβάλλεται στα ελληνικά σχολεία η υποχρεωτική διδασκαλία της βουλγαρικής γλώσσας.

Κοινοτικές και μοναστηριακές περιουσίες δημεύονται.

Το 1889 απαγορεύεται η συμμετοχή των Ελλήνων στις δημοτικές εκλογές της Στενημάχου.

Το 1891 καταργείται η ελληνική γλώσσα από τα ελληνικά σχολεία. Και τον Σεπτέμβριο του 1906, τέτοια εποχή, εξαπολύεται από τους

Αντρικό γλέντι στην Ανατολική Ρωμυλία

Βούλγαρους εθνικιστές ένας φοβερός διωγμός.

Λεηλασίες

Στην Φιλιππούπολη καταλαμβάνουν τηνΜαράσλειο Σχολή και το Ζαρίφειο Οικοτροφείο Θηλέων. Όπως και οι (μουσουλμάνοι) Τούρκοι το 1955 στην Πόλη, έτσι και οι (χριστιανοί ορθόδοξοι) Βούλγαροι καταστρέφουν και βεβηλώνουν τις ελληνικές εκκλησίες, λεηλατούν και καίνε τα σπίτια, πλιατσικολογούν και διαλύουν τα καταστήματα και τους συλλόγους των Ελλήνων.

Τα τυπογραφεία των εφημερίδων «Φιλιππούπολις» του Δημήτρη Κουμαριανού και «Ειδήσεις του Αίμου» του Σκαρλάτου Κωνσταντινίδη καταστρέφονται.

Ανάλογες καταστροφές έγιναν στην Περιστερά, στη Στενήμαχο και στην πατρίδα του ποιητή Κώστα Βάρναλη, τον Πύργο. Στην Αγχίαλο, όπου οι Έλληνες αντέταξαν σθεναρή αντίσταση, οι Βούλγαροι εθνικιστές έκαψαν την πόλη.

Οι Αγχιαλίτες είναι οι πρωτομάρτυρες της προσφυγιάς στην εποχή μας. Μετά την καταστροφή της Αγχιάλου, ήλθαν στην Ελλάδα. Και ίδρυσαν κοντά στο Βόλο μία νέα πατρίδα: τη Νέα Αγχίαλο. Την πρώτη «Νέα» πόλη στην μητροπολιτική Ελλάδα.

Πριν από τον διωγμό, οι Έλληνες της Ανατολικής Ρωμυλίας

Η Μαράσλειος σχολή στην Φιλιππούπολη

έφθαναν τους 100.000. Μετά έφυγαν οι περισσότεροι. Πρόσφυγες στην Ανατολική Θράκη και στην Ελλάδα.

Αλλά αρκετά με τις σφαγές και τους διωγμούς. Με τις εκτοπίσεις και τα «τάγματα εργασίας» που οργάνωσαν, πολύ πριν τον Χίτλερ, οι Νεότουρκοι σε βάρος των Ελλήνων της Ανατολικής Θράκης, του Πόντου και της Μικράς Ασίας.

Ας δούμε για ποιόν Ελληνισμό μιλάμε.

Ευεργέτες και σχολεία

Όπως παντού όπου έζησαν ή ζουν, έτσι και σε όλη τη γεωγραφική ενότητα της (υποδουλωμένης τότε) Θράκης οι Έλληνες ήταν οι στυλοβάτες της οικονομίας. Έλεγχαν πάνω από το 50% της παραγωγής και του εμπορίου. Το επίπεδό τους φαίνεται από την οργάνωση της παιδείας τους και από το πλήθος των ευεργετών.

Στην Αδριανούπολη λειτουργούσε το Ζάππειον Κεντρικόν Παρθεναγωγείον με χρηματοδότη τον Κωνσταντίνο Ζάππα και το «Γυμνάσιον» αρρένων που το 1885 αναγνωρίστηκε ισότιμο με τα γυμνάσια του ελληνικού κράτους.

Στη Ραιδεστό το «Θεοδωρίδειο» παρθεναγωγείο, δωρεά του Κων-

σταντίνου Θεοδωρίδη και το «Γεωργιάδειον» αρρεναγωγείο, προσφορά των αδελφών Σταύρου και Πασχάλη Γεωργιάδη, πλούσιων εμπόρων.

Στο χωριό Κερασιά το γυμνάσιο έγινε από τα χρήματα εράνου, που οργάνωσε η εφημερίδα «Νεολόγος» της Κωνσταντινούπολης.

Στη Φιλιππούπολη ιδρύθηκε το 1859 ο «Ελληνικός Σύλλογος Φιλομούσων» και το 1881 το «Μαράσλειον Εκπαιδευτήριον», δωρεά του Γρηγορίου Μαρασλή.

Ο Γρηγόριος Μαρασλής (1831—1907)

Στην Αγχίαλο λειτουργούσε το «Καρύνδειον» παρθεναγωγείο, προσφορά της Φωτεινής Καρύνδη.

Στην δεκαετία του 1870 ιδρύθηκαν στις Σαράντα Εκκλησιές ο «Φιλεκπαι -δευτικός Σύλλογος», στο Σκοπό ο «Ορφέας», στο Βασιλικό η «Πρόοδος» και στην Αρκαδούπολη ο «Μουσο-φιλής Σύλλογος».

Στη Στενήμαχο ο Χρυσοβέργης Γεωργίου έδινε όλα ενοίκια, που έπαιρνε από τα σπίτια του στην Κωνσταντινούπολη, για την συντήρηση των σχολείων της πόλης.

Παρελθόν; Ίσως...

Σ΄ αυτό το παρελθόν όμως στηρίχθηκε ο μεγαλύτερος Έλληνας πολεοδόμος, ο Κωνσταντίνος Δοξιάδης, που γεννήθηκε στη Στενήμαχο το 1913 κι έμαθε τα πρώτα του γράμματα στα «Χρυσοβέργεια».

Αυτός, το προσφυγόπουλο από τη Στενήμαχο, εκπόνησε τα εθνικά σχέδια κατοικίας του Ιράκ, του Πακιστάν και του Λίβανου. Επίσης τα πολεοδομικά σχέδια της Ισλαμαμπάντ και της μελλοντικής ανάπτυξης της Ουάσιγκτον. Και δεκάδες άλλες μελέτες σ’ όλο τον κόσμο, βάζοντας την δική του σφραγίδα στον πολιτισμό του 20ού αιώνα.

Ελπίδες και τετέλεσται

Τον Ιούνιο του 1920 ο ελληνικός στρατός, με την ιδιότητα του νικητή του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και με βάση τις διεθνείς συνθήκες, κατέλαβε την Θράκη. Στα τέλη Ιουλίου ο βασιλιάς Αλέξανδρος επισκέφτηκε τη Ραιδεστό, τις Σαράντα Εκκλησιές, το Διδυμότειχο, την

Θρακιώτες στον δρόμο της προσφυγιάς

Αδριανούπολη και το Δεδέ-Αγάτς, που προς τιμήν του ονομάστηκε Αλεξανδρούπολη.

Με την συνθήκη των Σεβρών παραχωρήθηκε στην Ελλάδα η Δυτική Θράκη και το μεγαλύτερο μέρος της Ανατολικής. Οι πρόσφυγες από τους διωγμούς των Βουλγάρων και των Τούρκων επέστρεψαν στα σπίτια τους, με την ελπίδα ότι οι πολύχρονοι διωγμοί είχαν τελειώσει.

Οι ελπίδες διαψεύστηκαν. Ο Εθνικός Διχασμός έφερε τη Μικρασιατική Καταστροφή. Με βάση το πρωτόκολλο των Μουδανιών (1922), ο ελληνικός στρατός διατάχθηκε να εγκαταλείψει την Ανατολική Θράκη μέσα σε 15 μέρες και να αποσυρθεί δυτικά του Έβρου.

Έτσι κι έγινε.

Κατά τη διάρκεια της συνδιασκέψεως των Μουδανιών, ο Ελευθέριος Βενιζέλος, που μετά την Καταστροφή είχε αναλάβει να σώσει ό,τι μπορεί, έστειλε στους πληρεξούσιους της Θράκης ένα τηλεγράφημα που έγραφε:

«Ανατολική Θράκη απωλέσθη ατυχώς δι' Ελλάδα και επανέρχεται εις άμεσον κυριαρχίαν Τουρκίας, αποκλειομένης πάσης διαμέσου λύσεως, οία υπονοουομένη εις τηλεγράφημά σας. Ολόκληρος προσπάθειά μου στρέφεται πως χάνοντες Θράκην να σώσωμεν εν μέτρω δυνατώ Θράκας. Όσον τραγικόν και αν είναι, ανάγκη Θράκες να εγκαταλείψωσι την γην, ην από τόσων αιώνων κατοικούσιν αυτοί και

Σαράντα Εκκλησιές. Το δημοτικό σχολείο της συνοικίας Μεγάλο Μπαΐρι. Διακρίνεται η επιγραφή «Ζήτω το Σχολείον».

οι πρόγονοί των»...

Τετέλεσται..!

Οι Θρακιώτες πήραν (πολλοί ξαναπήραν) το δρόμο της προσφυγιάς. Τον ίδιο δρόμο πήραν και οι Έλληνες της Ανατολικής Ρωμυλίας, με βάση την συνθήκη του Νεϊγί.

Στις γενιές των προσφύγων, προστέθηκαν και οι Έλληνες της Ανατολικής Θράκης. Και στο χάρτη της Ελλάδας προστέθηκαν:

Η Νέα Αγχίαλος. Η Νέα Καλλικράτεια. Η Νέα Ραιδεστός. Ο Νέος Σκοπός. Το Νέο Πλαγιάρι. Τα Νέα Μάλγαρα. Οι Νέοι Επιβάτες...

Κι όμως υπάρχουν παλιά «ελληνικά κόκκαλα» που αντέχουν. Στη Μεσημβρία (σήμερα, Νέσεμπαρ) ζούνε αρκετοί Έλληνες, ψαράδες οι περισσότεροι. Οι ηλικιωμένοι θυμούνται του παιδικούς τους φίλους που έφυγαν πρόσφυγες.

Αλλά και η Σωζόπολη στη Βουλγαρία διατηρεί ως σήμερα ένα μέρος του ελληνικού πληθυσμού της.

Αυτά μας πληροφορεί η συγγραφέας Μαριάννα Κορομηλά, που επισκέφθηκε πριν λίγους μήνες τα μέρη αυτά. Τα αναφέρει στο βιβλίο της «Οι Έλληνες στην Μαύρη Θάλασσα».

Αλλά για την Μαύρη Θάλασσα και τους Πόντιους έχουμε πολλά να πούμε...

Ανατολική Θράκη
Η γενιά του Κώστα Βάρναλη και του Κωνσταντίνου Δοξιάδη

Αλαβέρας Τηλέμαχος (Φιλιππούπολη 1926) λογοτέχνης. Ανδρεάδης Κωνσταντίνος (Σκοπός 1896) αντιστράτηγος. Αποστολίδης Ηρακλής (Πύργος 1893) δημοσιογράφος, συγγραφέας.

Βάρναλης Κώστας (Πύργος 1884) ποιητής. Βασιλειάδης Ιωάννης (Βάρνα 1910) γεν. επιθεωρητής Διοικήσεως.

Γουδελής Σταύρος (Σαράντα Εκκλησιές 1904) τ. βουλευτής Ε.Κ. Ξάνθης. Γουναρόπουλος Γεώργιος (Σωζούπολη 1890) ζωγράφος.

Δαμασκηνίδης Αντώνιος (Κεσσάνη 1910) οικονομολόγος, καθ. Παν. Θεσσαλονίκης. Δοξιάδης Θωμάς (Στενήμαχο 1907) γιατρός, καθηγητής Παν. Αθηνών. Δοξιάδης Κωνσταντίνος (Στενήμαχο 1913) αρχιτέκτων, πολεοδόμος, π. υπουργός.

Ιωαννίδης Ιωάννης (Αδριανούπολη 1908) δημοσιογράφος, διευθυντής εφημερίδας «Θεσσαλονίκη».

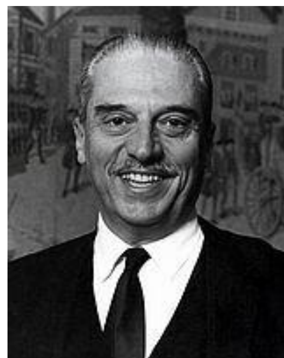
Καβύρης Ιωακείμ (Σηλυμβρία 1880) μητροπολίτης Αλεξανδρουπόλεως. Καλφοπούλου Μαρίκα (Βάρνα 1902) πιανίστα, καθηγήτρια Ωδείου Αθηνών. Κιντζονίδης Χρήστος (Σαράντα Εκκλησιές 1921) επιχειρηματίας, πρόεδρος «Σεβάθ ΑΒΕ». Κύρκος Μιχαήλ (Σιδηροχώριο 1893) οικονομολόγος, π. υπουργός, τ. βουλευτής ΕΔΑ Αθηνών. Κωνσταντινίδης Αθανάσιος (Αδριανούπολη 1916) τ. βουλευτής ΝΔ Εβρου. Κωνσταντόπουλος Νικόλαος (Σκοπός 1884) φιλόλογος, π. υπουργός.

Λογοθέτης Ανέστης (Πύργος 1921) συνθέτης, συγγραφέας. Λυμπέρης Λεόντιος (Μυριόφυτο 1914) δικηγόρος, τ. βουλευτής Ε.Κ. Καβάλας.

Μαγκριώτης Δημήτριος (Σαράντα Εκκλησιές 1897) σύμβουλος Ελεγκτικού Συνεδρίου. Μακρυμίχαλος Στέφανος (Πύργος 1902_ επιχειρηματίας - ασφαλιστής. Μαλατέστας Κωνσταντίνος (Κεσσάνη 1909) διευθυντής υπ. Εργασίας. Μαναβής Θεοχάρης (Καλλικράτεια

Χρήστος Τσούντας

Κώστας Βάρναλης

Κωνστ. Δοξιάδης

1916) π. δήμαρχος Θεσσαλονίκης, τ. βουλευτής ΠΑΣΟΚ Θεσσαλονίκης. Μανουηλίδης Φίλιππος (Ραιδεστός 1884) έμπορος, τ. βουλευτής, π. υπουργός. Μέγας Γεώργιος (Μεσημβρία 1893) φιλόλογος, λαογράφος, καθηγητής Παν. Αθηνών. Μητακίδης Αθανάσιος (Μ. Γέφυρα 1912) δικηγόρος, τ. βουλευτής ΕΡΕ Σερρών. Μπακάλμπασης Γεώργιος (Καλλίπολη 1921) επιχειρηματίας.

Νίκογλου Στέφανος (Στενήμαχος 1899) π. γεν. διοικητής Θράκης, διευθυντής ΕΟΑΕ.

Παπαχριστοδούλου Πολύδωρος (Σαράντα Εκκλησιές 1883) φιλόλογος, συγγραφέας.

Ρωσσέτος Ιωάννης (Χώρα 1899) υποναύαρχος, καθηγητής Ναυπηγικής Ε.Μ. Πολυτεχνείου. Σιανίδης Χρήστος (Καβακλή 1911) δικηγόρος, τ. βουλευτής ΕΡΕ Ροδόπης.

Τζιβανόπουλος Σαράντης (Επιβάτες 1907) γιατρός, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Τσούντας Χρήστος (Στενήμαχος 1857 - Αθήνα 1934), αρχαιολόγος, καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών, ακαδημαϊκός.

Φλωράς Μιλτιάδης (Ανδριανούπολη 1914) μαθηματικός, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης.

Χαραλαμπάκης Καλλίνικος (Νεοχώριο Βοσπόρου 1893) μητροπολίτης Βεροίας και Ναούσης.

**** Ο κατάλογος είναι ενδεικτικός. Συντάχθηκε με βάση διάφορες πηγές, που εκδόθηκαν μετά το 1965.*

Ρουμανία
Η γενιά του Ανδρέα Εμπειρίκου και του Ιάννη Ξενάκη

Τζούνης Ιωάννης. Τον ξέρετε πολύ καλά. Μετά την παραίτηση του Αντώνη Σαμαρά, ορκίστηκε υφυπουργός Εξωτερικών. Διπλωμάτης καριέρας. Πρεσβευτής. Γεννήθηκε στο Βουκουρέστι.

Ιωάννης Ξενάκης. Στη Γαλλία, όπου εργάστηκε ως αρχιτέκτονας δίπλα στον Λε Κορμπιζιέ, τον θέλουν «Ιάνη». Διαπρέπει ως μουσουργός κι έχει βάλει τη δική του σφραγίδα στην σύγχρονη μουσική. Γεννήθηκε στην Βραΐλα.

Ανδρέας Εμπειρίκος. Χωρίς πολλά λόγια: μέγας ποιητής. Γεννήθηκε και μεγάλωσε στη Βραΐλα. Το πολυτελές σπίτι της οικογένειάς του διασώζεται.

Αυτοί είναι μερικοί εκπρόσωποι από τον Ελληνισμό της Ρουμανίας. Οι Ρουμάνοι είναι οι μόνοι που ο εθνικισμός τους δεν στράφηκε εναντίον των Ελλήνων. Άλλωστε, ένας από τους εθνικούς τους συγγραφείς ο Πανάϊτ Ιστράτι είναι Έλληνας. Γεννήθηκε στην Βραΐλα από πατέρα Κεφαλλονίτη. Το πραγματικό του όνομα είναι Παναγής Βαλσάμης. Το Πανάϊτ είναι παραφθορά (μάλλον από τη Ρουμάνα μητέρα του) του Παναγής. Το Ιστράτι είναι ψευδώνυμο, από την αρχαιοελληνική ονομασία του Δούναβη (Ίστρος).

Στη Βραΐλα οι Έλληνες γνώρισαν μία πρωτοφανή άνθηση, ως εφοπλιστές των ποταμόπλοιων που έκαναν μεταφορές στο Δούναβη (από την Μαύρη Θάλασσα έως την κεντρική Ευρώπη). Να μερικά από τα μεγάλα ονόματα των εφοπλιστών, των τραπεζιτών και των εμπόρων της Βραΐλας:

Χρυσοβελώνης (σώζεται το κτίριο της Τράπεζας του). Ράλλης (δωρεά του Ηρακλή Ράλλη η «Εμπορική Λέσχη»). Καββαδίας (δωρεά του Γεωργίου Καββαδία το «Ωδείο»). Δεληβακάλης (σώζεται το αρχοντικό του). Καλαντζής. Τσούχλος. Κουντούρης. Λυ-

Πάνω: Ιάννης Ξενάκης (Βραΐλα 1922—Παρίσι 2001)

Δεξιά: Ανδρέας Εμπειρίκος (Βραΐλα 1901-Κηφισιά 1975)

κιαρδόπουλος. Βιολάτος, Καλλίνικος. Σταθάτος. Κονταβάς. Τρωγιάνος. Βλασσόπουλος. Άννινος. Δρακούλης. Ρώμας. Λαμπίρης. Νεγρεπόντης. Μελισσαράτος. Θεοφιλάτος. Εμπειρίκος.

Στη Ρουμανία οι Έλληνες ούτε καταδιώχτηκαν ούτε διώχτηκαν. Έφυγαν. Οι περισσότεροι μάλλον για οικονομικούς λόγους. Έτσι, από τη Βραΐλα στις εκβολές του Δούναβη έφυγαν, όταν άνοιξε το λιμάνι της Κωνστάντζας. Ωστόσο, παραμένουν ακόμα αρκετοί. Έχουν αναδείξει μάλιστα και δικούς τους βουλευτές.

Να κι ένας ενδεικτικός κατάλογος (συντάχθηκε από διάφορες πηγές, που εκδόθηκαν μετά το 1965) των Ελλήνων της Ρουμανίας που ανήκουν στη νεότερη γενιά του Ανδρέα Εμπειρίκου και του Γιάννη Ξενάκη.

Αστρινίδης Νικόλαος (Άκερμαν Βεσσαραβίας 1921) συνθέτης, πιανίστας, διευθυντής ορχήστρας.

Βακάς Δημήτριος (Γαλάζιο 1893) αντιστράτηγος.

Γαρμπής Νικόλαος (1923) Δ. Σύμβουλος "Τεχνική Ολυμπιακή ΑΕ". Γιαμάς Ιωάννης (Γαλάζιον 1916) τ. βουλευτής Ε.Κ. Ημαθίας. Δρακούλης Ιάσων (Βραίλα 1911) διπλωμάτης.

Εμπειρίκος Ανδρέας (Βραΐλα 1901) ποιητής.

Ζαίμη-Χρηστίδου Ελεονώρα (Γαλάζιο) καθηγήτρια Φαρμακολογίας Πανεπιστημίου Λονδίνου.

Θεοδοσιάδης Δημήτριος (Βουκουρέστι 1916) αντιπτέραρχος, επίτιμος αρχηγός ΓΕΑ .

Έλληνες εθελοντές αναχωρούν από την Βραΐλα το Σεπτέμβριο του 1880 για να καταταχθούν στον ελληνικό στρατό (χαλκογραφία αγγλικού περιοδικού)

Κέδρος Ανδρέας (Βουκουρέστι 1917) συγγραφέας. Κωστής Χρήστος (Βραΐλα 1949) σύμβουλος μελετών «Γραφείο Δοξιάδη ΑΕ».

Μηλιαρέσης Αριστομένης (Βουκουρέστι 1903) πρεσβευτής. Μηλιαρέσης Γεράσιμος (Βραΐλα 1918) κιθαριστής, καθηγητής Ελληνικού Ωδείου.

Νίκολς (Καμκούτης) Κωνσταντίνος (Βουκουρέστι 1908) χορογράφος.

Ξενάκης Γιάννης (Βραΐλα 1922) μουσουργός, αρχιτέκτων. Ξενάκης Ιάσων (Βραΐλα 1923) καθηγητής Φιλοσοφίας Πανεπιστημίου Λουϊζιάνα ΗΠΑ.

Παπαζαχαρίου Ιωάννης (Βραΐλα 1905) καθηγητής Εγκληματολογίας Παντείου. Σκλάβος Γεώργιος (Βραΐλα 1888) μουσουργός.

Ταμπουράς Αλέξανδρος (Βραΐλα 1912) επιχειρηματίας, ασφαλιστής. Τζούνης Ιωάννης (Βουκουρέστι 1920) πρεσβευτής, π. υπουργός. Τσαγανέας Χρήστος (Βραΐλα 1906) ηθοποιός. Τσιγάντες-Σβορώνος Χριστόδουλος (1897) αντιστράτηγος. Τσιμάρας Μάριος (Βραΐλα 1896) οικονομολόγος, καθηγητής ΑΣΟΕΕ. Τσουκαλίδης Κωνσταντίνος (1952) γεν. διευθυντής marketing «Ιντρακόμ ΑΕ».

Οι Ελληνες των Σκοπίων και του Μοναστηρίου

Από τις γενιές των προσφύγων δεν πρέπει να ξεχνάμε κι εκείνους που ήρθαν από την περιοχή της σημερινής FYROM. Ο καθηγητής Απόστολος Ε. Βακαλόπουλος γράφει σχετικά:

«... Οι Έλληνες των Σκοπίων, του Κρουσόβου, του Περλεπέ, του Μοναστηρίου κ.λπ.., άρχισαν να διαρρέουν στα χωριά και στις πόλεις της ελληνικής Μακεδονίας, προ πάντων στη Θεσσαλονίκη, όπου με συλλόγους συντηρούν ακόμη ως σήμερα τις αναμνήσεις, τα ήθη και έθιμα των μακρινών πατρίδων τους. Όσοι έμειναν με την θέλησή τους είτε στη Βουλγαρία είτε στη Γιουγκοσλαβία αφομοιώνονται βαθμιαία με το περιβάλλον». («Νέα Ελληνική Ιστορία 1204-1985», εκδ. 1988).

Το Μοναστήρι στις αρχές του αιώνα μας ήταν η δεύτερη, μετά τη Θεσσαλονίκη, πόλη της Μακεδονίας με 40.000 κατοίκους. Η ελληνική κοινότητα διατηρούσε 17 σχολεία κι ένα νοσοκομείο.

Η πόλη πρωτοαναφέρεται από τους βυζαντινούς ιστορικούς γύρω στον 10ο αιώνα με το όνομα «Βουτέλιον». Έτσι (Βιτώλια), την ονόμαζαν και οι Έλληνες κάτοικοί της, μέχρι που αναγκάστηκαν να εκπατρισθούν. Η προσφυγιά άρχισε από το 1912, όταν η περιοχή περιήλθε στην κατοχή των Σέρβων.

Το μινόρε των νησιών

Αλλά ας δούμε τι γράφει για το Μοναστήρι (πριν αναγκαστούν να φύγουν οι Έλληνες) ένας αυτόπτης μάρτυρας της εποχής, ο Γάλλος καθηγητής και δημοσιογράφος Βικτόρ Μπεράρ (Victor Berard, 1864 - 1931) στο βιβλίο του «Οδοιπορικό στη Μακεδονία», που εκδόθηκε στο Παρίσι το 1895.

«Είναι Έλληνας και έτοιμος να μας εξυπηρετήσει. Είναι τραπεζίτης στο παζάρι, κοντά στο μεγάλο χάνι και έχει ένα επισκεπτήριο στα

γαλλικά: Eustathios… Είμαι πολύ ευγνώμων προς τον Ευστάθιο, ώστε να μεταφέρω εδώ και το επώνυμό του...

...Απέναντι μας λειτουργεί ένα «Ξενοδοχείον της Ανατολής» (ελληνικά στο γαλλικό κείμενο) με ένα εστιατόριο, τον «Πύργο του Άϊφελ» (ελληνικά). Βιαστήκαμε όμως να χαρούμε. Ξενοδοχείο και εστιατόριο ήταν πλήρη...

...Επί τρεις ολάκερες νύχτες σχεδόν, δύο Βλάχοι αγωγιάτες είχαν συγκεντρώσει γύρω από τη φωτιά όλους τους Χριστιανούς στο χάνι. Ήξεραν τόσα τραγούδια και τραγουδούσαν τόσο καλά με τη μύτη!

Όλα όμως τα καινούρια τραγούδια τους δεν μπόρεσαν να κάνουν το ακροατήριο να ξεχάσει ένα παλιό, που το ζητούσαν και το ξαναζητούσαν όλοι και που το ρινοφωνούσε όλο το χάνι επί ώρες.

Είναι ένας παλιός ιταλικός σκοπός που τον τραγουδούν όλοι οι Έλληνες και τον ονομάζουν «μινόρε των νησιών». Ένας ιταλικός σκοπός που τον έχουν προσαρμόσει στη μύτη τους και τον έχουν επικαλύψει με ελληνικά λόγια:

Τρεις φόνους έκαμα για σε

κι έκαμα τρία ταξίδια… (ελληνικά στο γαλλικό κείμενο).

Στο Αιγαίο, τη Μακεδονία, την Αδριατική και μέχρι τα βάθη της Μικράς Ασίας ο σκοπός αυτός με καταδίωξε τόσο απηνώς, ώστε τελικά τα αυτιά μου τον συγκράτησαν.

Το Μοναστήρι — η Βιτώλια, όπως το λένε οι Έλληνες — κατέχει μία πολύ μεγάλη επιφάνεια στην πεδιάδα... Μουσουλμανικό στα βόρεια... Εβραϊκό σε μερικούς δρόμους του παλιού γκέτο... Ελληνικό στα νότια, στα Ξενοδοχεία της Ανατολής, στους Πύργους τους 'Αϊφελ, στα μπακάλικα με τις πολύχρωμες προσόψεις, τους πωλητές λαδιού, σαρδέλας και πετρελαίου...

Στη χριστιανική συνοικία είναι αδύνατο να μη νιώσεις τον Έλληνα σε κάθε του βήμα. Τα μεγάλα τετράγωνα σπίτια με τις τσίγκινες στέγες, τα παράθυρα με τα τζάμια, τα bow windows, τα πέτρινα μπαλκόνια φανερώνουν με την πρώτη ματιά την αγάπη του Έλληνα για τον ήλιο και το φως. Έτσι είναι χτισμένη και η παραλία της Σμύρνης»...

Λίγα χρόνια μετά τα όσα είδε κι έγραψε ο Βικτόρ Μπεράρ, Σμύρνη και Βιτώλια (Μοναστήρι) έπαιρναν τον δρόμο της προσφυγιάς.

Ο κατάλογος των προσφύγων από τη FYROM, που ακολουθεί, εί-

ναι ενδεικτικός. Και δεν περιλαμβάνει όσους επώνυμους είχαν πεθάνει μέχρι το 1965.

Αβραμίδης-Ροδανλής Χρήστος (Γευγελή, 1892) τ. βουλευτής Κιλκίς. Αντιστράτηγος.

Βαφόπουλος Γιώργος (Γευγελή, 1903) ποιητής, συγγραφέας. Αντεπιστέλλον μέλος Ακαδημίας Αθηνών. Ιδρυτής και διευθυντής της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Θεσσαλονίκης.

Γιώργος Βαφόπολος

Δέπας Χρίστος (Μοναστήρι, 1910) πρ. νομάρχης Φλώρινας, Πέλλας, Αρτας. Δικηγόρος.

Μακρής Δημήτριος (Μοναστήρι, 1910) πρ. υπουργός Εσωτερικών, Προεδρίας, τ. βουλευτής Φλώρινας. Δικηγόρος.

Μόδης Γεώργιος (Μοναστήρι, 1888) πρ. υπουργός Εσωτερικών, Παιδείας, τ. βουλευτής Φλώρινας. Συγγραφέας. Νομικός.

Παπακωνσταντίνου Θεοφύλακτος (Μοναστήρι, 1905) δημοσιογράφος.

Πέρρας Τηλέμαχος (Μοναστήρι, 1900) χειρούργος, δρ Παν. Βερολίνου, διευθυντής κλινικής.

Σάντης Δημήτριος (Μοναστήρι, 1892) ομότ. καθηγητής Δημόσιας Οικονομίας Παν. Αθηνών, πρ. διοικητής "Τράπεζης της Ελλάδος".

Σόντης Ιωάννης (Μοναστήρι, 1907) καθηγητής Αστικού Δικαίου Παν. Αθηνών, πρ. υπουργός Δικαιοσύνης.

Μικρά Ασία 1922
Εφοπλιστές, νομπελίστες, ρεμπέτες

Το 1922 έφθανε στην Αθήνα μαζί με τους χιλιάδες άλλους Μικρασιάτες πρόσφυγες κι ένας 18χρονος Σμυρνιός. Δεν θα μείνει για πολύ στην Ελλάδα. Ένα χρόνο αργότερα, το 1923, θα μεταναστεύσει στην Αργεντινή. Από το Μπουένος Άϊρες θ' αρχίσει την καταπληκτική επιχειρηματική του πορεία, που θα τον οδηγήσει στην κορυφή .

Μέχρι το 1932 θα εμπορεύεται ελληνικά καπνά. Μετά θα αγοράσει καράβια (ακόμα και φαλαινοθηρικά). Το 1953 θα εξασφαλίσει τον έλεγχο της «Εταιρείας Θαλασσίων Λουτρών» και του καζίνου στο Μόντε Κάρλο. Το 1957 θα ιδρύσει την «Ολυμπιακή Αεροπορία».

Αριστοτέλης Ωνάσης

Το όνομά του; Αριστοτέλης Ωνάσης. Θα κατακτήσει τον κόσμο των επιχειρήσεων, τον κόσμο του διεθνούς «τζετ σετ» και θα φτάσει να παντρευτεί τη χήρα του προέδρου των ΗΠΑ Τζον Κένεντι.

Ολ' αυτά, η προσφυγιά, οι χρονολογίες-σταθμοί στην πορεία του Ωνάση φαίνονται ίσως μακρινά. Αλλά είναι; Αυτές τις μέρες αποπερατώνεται στη Λεωφόρο Συγγρού το κτίριο του «Ωνάσειου Καρδιοχειρουργικού Κέντρου». Μ΄ αυτό το κέντρο (κι άλλα πολλά) ο Ωνάσης συνεχίζει στην εποχή μας την παράδοση των εθνικών ευεργετών. Γιατί ο πρόσφυγας Αριστοτέλης Ωνάσης του Σωκράτη υπήρξε βαθιά Έλληνας. Και το απέδειξε με πράξεις.

Το μοναδικό τυπικό προσόν που είχε ο Ωνάσης ήταν το απολυτήριο της Ευαγγελικής Σχολής της Σμύρνης. Όμως, μαζί του κουβαλούσε την τεράστια επιχειρηματική και πολιτιστική παράδοση της

Ιωνίας.

Κάνουμε ένα ταξίδι; Στην εποχή που οι πρόσφυγες ζούσαν και δημιουργούσαν στην Μικρά Ασία…

Οι βιομήχανοι και οι μετανάστες

Αρχές του 20ού αιώνα. Η Σμύρνη έχει 375.000 κατοίκους. Απ' αυτούς οι 165.000 είναι Έλληνες. Οι Τούρκοι είναι 80.000. Υπάρχουν κι άλλες μικρότερες εθνικές ή θρησκευτικές ομάδες.

Η ευρύτερη περιφέρεια της Σμύρνης το 1912 έχει 754.046 κατοίκους. Οι Ελληνες είναι 449.044 κι αποτελούν την απόλυτη πλειοψηφία (58%). Οι Τούρκοι είναι 219.494. Υπάρχουν ακόμα 11.395 Αρμένιοι, 18.130 Εβραίοι και 55.568 ξένοι υπήκοοι.

Μποδοσάκης Αθανασιάδης

Η βιομηχανία της Σμύρνης βρίσκεται στο μεγαλύτερο ποσοστό της σε ελληνική ιδιοκτησία. Από τις 487 βιομηχανίες μόνον οι 50 δεν ανήκουν σε Έλληνες.

Το ίδιο συμβαίνει και στις άλλες περιοχές της Μικρασίας, όπου το εμπόριο και η ναυτιλία κυριαρχείται από το ελληνικό στοιχείο. Στο λιμάνι της Αρτάκης, για παράδειγμα, από τα 60 πλοία μονάχα το ένα δεν είναι ελληνικό.

Ιδού και η πορεία ενός Μικρασιάτη βιομήχανου.

Ο Μποδοσάκης Αθανασιάδης γεννήθηκε στον Πόρο της Νίγδης το 1891. Σε ηλικία 17 ετών άρχισε την επιχειρηματική του δραστηριότητα στη Μερσίνα. Μετά πήγε στην Πόλη, όπου γρήγορα αναδείχτηκε σ’ έναν από τους σημαντικότερους επιχειρηματίες της Τουρκίας.

Μετά την Μικρασιατική Καταστροφή έφυγε για την Ευρώπη αλλά προτίμησε το 1923 να εγκατασταθεί στην Αθήνα. Σύντομα έγινε ο σπουδαιότερος οικονομικός παράγοντας του τόπου. Τ' όνομα «Μποδοσάκης» ταυτίστηκε με τις έννοιες «βιομήχανος» και «πλούτος». Το 1960 ο πρόσφυγας Μποδοσάκης δώρισε όλες τις

επιχειρήσεις του στην Κύπρο στην ελληνική κοινότητα.

Πολύ μακριά δεν σας φαίνεται η Νίγδη και το 1891 που γεννήθηκε ο Μποδοσάκης; Πολύ σημερινές δεν είναι όμως οι επιχειρήσεις του «Λάρκο», «Πυρκάλ», «Λιπάσματα», «Οίνων»; Οι 3 τελευταίες περιλαμβάνονται στο πίνακα του Χρηματιστηρίου Αθηνών.

Η οικονομική ανάπτυξη της Ιωνίας ήταν τόσο μεγάλη ώστε πολλοί Έλληνες από την μητροπολιτική Ελλάδα πήγαιναν εκεί για να βρουν εργασία.

Οι Ελλαδίτες μετανάστες συγκρότησαν κοινότητες, ανάλογα με τον τόπο καταγωγής τους. Οι Τσιριγώτες (Κύθηρα) στη Σμύρνη. Οι Ναξιώτες και οι Μανιάτες στα Βουρλά. Οι Μοραΐτες, οι Ηπειρώτες και οι νησιώτες στον Κασαμπά. Οι Ροδίτες και οι Κώοι στα Μύλασα. Οι Αθηναίοι (Λαύριο) και οι Μυτιληνιοί στην Πέργαμο.

Αλλά οικονομική ανάπτυξη σημαίνει πολιτισμός…

Τα σχολεία και οι λέσχες

1963. Σαράντα χρόνια μετά την Μικρασιατική Καταστροφή. Ένας πρόσφυγας χαρίζει στον Ελληνισμό το πρώτο Νόμπελ λογοτεχνίας.

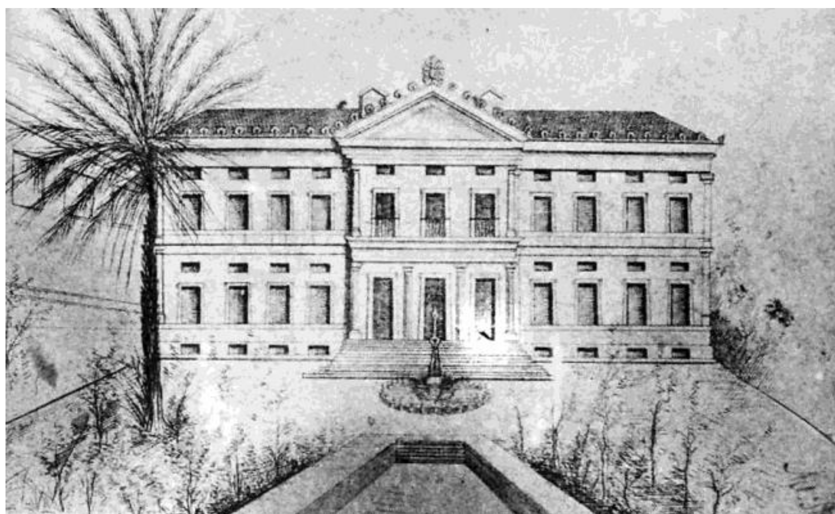
Γιώργος Σεφέρης

Ο Γιώργος Σεφέρης γεννήθηκε το 1900 στη Σμύρνη. Ανήκε στην εκλεκτή οικογένεια Σεφεριάδη (το Σεφέρης είναι ποιητικό ψευδώνυμο) που τον έστειλε να σπουδάσει νομικά στο Παρίσι.

Ακολούθησε τον διπλωματικό κλάδο, αρχίζοντας τη σταδιοδρομία του το 1926 από τη θέση του Ακόλουθου στο υπουργείο Εξωτερικών. Το 1952 υπηρέτησε ως πρεσβευτής στη Βηρυτό και το 1956-67 ήταν ο πρέσβης μας στο Λονδίνο. Το 1931 πρωτοεμφανίστηκε στα ελληνικά γράμματα με την ποιητική συλλογή «Στροφή». Η ποιητική του πορεία υπήρξε τόσο σημαντική, ώστε το 1963 να βραβευθεί με το Νόμπελ.

Το πνεύμα της Σμύρνης, μέσα από το ποιητικό έργο του Σεφέρη, ξεπέρασε τα χρονικά όρια. Είναι σημερινό. Κι έτσι θα παραμείνει.

Αλλά και γενικά το πνεύμα των Μικρασιατών διατηρείται ως τις

Το Ομήρειον Παρθεναγωγείον της Σμύρνης

μέρες μας ακμαίο, όπως φάνηκε από το ανασκαφικό και πνευματικό έργο του μεγάλου αρχαιολόγου Μανόλη Ανδρόνικου. Γιατί και ο Ανδρόνικος είναι ένας πρόσφυγας από την Προύσα.

Το υψηλό πνευματικό επίπεδο των Μικρασιατών προσφύγων αποδεικνύεται από την οργάνωση της παιδείας, του Τύπου, της καθημερινής ζωής και του αθλητισμού που είχαν πετύχει στους γενέθλιους τόπους τους.

Στη Σμύρνη λειτουργούσαν: Η Ευαγγελική Σχολή με την πλουσιότερη βιβλιοθήκη (27.000 τόμοι) και το μοναδικό αρχαιολογικό μουσείο σ’ όλη την Τουρκία (εκτός Πόλης). Τα ιδιωτικά λύκεια Αρώνη και Γιαννίκη. Το Ομήρειον Παρθεναγωγείον με νηπιαγωγείο, γυμνάσιο, διδασκαλική σχολή και πολλές μαθήτριες από την ελεύθερη Ελλάδα.

Λίγο πριν αποβιβαστεί ο ελληνικός στρατός, στην υπό οθωμανική εξουσία Μικρά Ασία λειτουργούσαν 2.228 σχολεία σε 1.315 ελληνικές κοινότητες. Για παράδειγμα, στα Βουρλά υπήρχαν η Αναξαγόρειος Σχολή, ένα παρθεναγωγείο και δύο νηπιαγωγεία. Στις Κυδωνιές (Αϊβαλί) 6 δημοτικά και 2 γυμνάσια.

Στη Σμύρνη κυκλοφορούσαν οι εφημερίδες Αμάλθεια (από το 1838), Αρμονία, Ιωνία, Νέα Σμύρνη, Πρόοδος και τα περιοδικά Κό-

σμος, Όμηρος. Υπήρχε κι ένα σατιρικό έντυπο, ο «Κόπανος».

Υπήρχαν ακόμα φιλαρμονικές, λέσχες, σύλλογοι, κοινωφελή ιδρύματα, το Ορφανοτροφείο, το νοσοκομείο «Άγιος Χαράλαμπος», η Ελληνική Λέσχη και η Λέσχη των Κυνηγών.

Παρόμοια δραστηριότητα είχαν και οι άλλες περιοχές. Στο Αϊδίνι λειτουργούσαν η Ελληνική Λέσχη και η Φιλαρμονική Εταιρεία. Στην Αρτάκη η φιλεκπαιδευτική αδελφότητα «Δίνδυμος».

Όμως πολιτισμό δεν δημιούργησαν μόνον η ανώτερη και η μεσαία τάξη της Μικρασίας. Έντονη σφραγίδα στη σημερινή μας ζωή έχει βάλει και ο απλός λαός…

Η Ελλη και ο αντάρτης

Τ’ όνομά του είναι Δημήτρης Ατραΐδης. Γεννήθηκε στον Κασαμπά της Σμύρνης το 1900. Μέχρι το 1922 το κύριο επάγγελμα του ήταν γεωργός. Είχε όμως καλή φωνή και τραγουδούσε σε διάφορες κομπανίες που έπαιζαν σε γλέντια και πανηγύρια. Έτσι είχε αποκτήσει τη φήμη εξαιρετικού τραγουδιστή.

Τι τραγούδαγε ο Ατραΐδης: Τραγούδια σαν αυτό:

Στη Σμύρνη τα Χριστούγεννα σημαίνουν οι καμπάνες,
ο κόσμος πάει στην εκκλησιά κι η Έλλη στους αγάδες.
Αμάν, αμάν, Έλλη, φαντάρος δεν ση θέλει
γιατί 'σαι πηδηγμένη στο νταβατζή ριγμένη.

Το τραγούδι είναι πολύ παλιό. Οι στίχοι είναι από ένα δίσκο που έγινε στην Αμερική το 1910 από την Κα Αμαλία. Τραγουδιότανε σ’ όλη τη Μικρά Ασία τουλάχιστον πριν το 1870.

Λέει για την ιστορία της Έλλης, που πήγε με κάποιον Τούρκο τελωνειακό και αποβλήθηκε από την ελληνική κοινωνία σε τέτοιο βαθμό ώστε να μην την θέλουνε ούτε οι (Έλληνες) φαντάροι. Απηχεί την αντιμετώπιση που είχαν όσες (και όσοι) τα έκαναν πλακάκια

με τους Τούρκους. Κι έτσι είχε και διδακτικό χαρακτήρα.

Η Σμύρνη είναι από τις μήτρες του ρεμπέτικου και λαϊκού τραγουδιού. Για να μην λέμε πολλά, ιδού ένα αδέσποτο αστικό-λαϊκό (ρεμπέτικο, αν θέλετε) τραγούδι που το αποδεικνύει:

Αθήνα και Περαία μου και γαλανή σημαία μου
και γαλανή σημαία μου, Αθήνα και Περαία μου.
Έλα βαρκούλα πάρε με και
στον Περαία βγάλε με.
Έλα βαρκούλα πάρε με και
μες στην Σμύρνη βγάλε με.

Αποκριάτικο γλέντι στη Νέα Ιωνία (1923) της οικογένειας Π. Κάτσικα με ούτι και βιολί

Μετά το 1922 οι πρόσφυγες έφεραν μαζί τους στην Ελλάδα τα τραγούδια και τις μελωδίες τους. Για μια δεκαετία κυριάρχησε στα λαϊκά πάλκα η σμυρνέικη κομπανία, που διαμορφώθηκε στα καφέ-αμάν της Σμύρνης με βιολιά και σαντούρια, με ζωηρούς και χαρούμενους σκοπούς, όπως φαίνεται άλλωστε και από τα τραγούδια που έγραψαν εδώ ο Γιάννης Παπαϊωάννου ή ο Παναγιώτης Τούντας. Μετά, για λόγους που δεν είναι του παρόντος, επιβλήθηκε το μπουζούκι.

Φαίνονται λίγο μακρινά αυτά; Μα σήμερα, μόλις πέσει βαρεμάρα στα μπαρ και στις παμπ δεν μπαίνουν μπροστά τα τσιφτετέλια και τα σμυρνέικα;

Να και η συνέχεια της ζωής του Σμυρνιού ρεμπέτη Δημήτρη Ατραΐδη.

Όταν ξανάπεσε η Σμύρνη στα χέρια των Τούρκων, ο Ατραΐδης βγήκε αντάρτης στα βουνά. Εκεί έμεινε για πάνω από ένα χρόνο, ώσπου κατάφερε να περάσει στην Ελλάδα.

Εγκαταστάθηκε στο εργοστάσιο του Κλωναρίδη στα Πατήσια, που

είχε μετατραπεί σε προσφυγικό καταυλισμό. Εκεί γνώρισε την γυναίκα του. Για να ζήσει έκανε διάφορες δουλειές. Οικοδόμος, μικροπωλητής, κατασκευαστής σάμαλι.

Αλλά το μικρόβιο του τραγουδιού τον έτρωγε. Άρχισε σε ηλικία 24 χρόνων να μαθαίνει σαντούρι. Και, με την αδάμαστη θέληση του πρόσφυγα, έμαθε. Στις αρχές του 1925 ανέβηκε στο λαϊκό πάλκο σαν τραγουδιστή. Και σύντομα σαν συνθέτης.

Το 1970 εκείνος ο παλιός τραγουδιστής της Σμύρνης, ο αντάρτης του Κασαμπά, ο λαϊκός δημιουργός άφηνε την τελευταία του πνοή στο Χαλάνδρι.

Οι Μικρασιάτες πρόσφυγες έφεραν μαζί τους τα τραγούδια και τους τραγουδιστές τους. Και, φυσικά, έφεραν τις ομάδες και τους αθλητές τους…

Ο Απόλλων και ο Πανιώνιος

Ο Γιώργος Χανιώτης γεννήθηκε στη Σμύρνη. Σπούδασε στο αμερικανικό κολλέγιο του Μπουρνόβα. Ήταν ένας από τους πρώτους ποδοσφαιριστές του Απόλλωνα Σμύρνης.

Στον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κατατάχθηκε εθελοντής το 1916 στον ελληνικό στρατό και πολέμησε στην Μακεδονία και (τους Τούρκους) στα Δαρδανέλια. Γύρισε μαζί με τον ελληνικό στρατό το 1919 στην Σμύρνη και, φυσικά, ξανάρχισε να παίζει ποδόσφαιρο στον Απόλλωνα.

Ο Απόλλων ιδρύθηκε στην Σμύρνη το 1890. Πρέπει να είναι ο αρχαιότερος εν λειτουργία ελληνικός αθλητικός σύλλογος. Επισήμως ξεκίνησε σαν Φιλαρμονικός Σύλλογος. Κάτι τέτοιο συνηθιζόταν τότε. Ο Ηρακλής Θεσσαλονίκης, για παράδειγμα, αρχικά ονομαζόταν Ένωσις Φιλομούσων.

Το γυμναστήριο του Απόλλωνα ήταν απέναντι από το ελληνικό Ορφανοτροφείον. Αργότερα μεταφέρθηκε στη συνοικία του Αγίου Τρύφωνα, κοντά στο θέατρο Τερψιθέα.

Μετά την Καταστροφή, ο Γιώργος Χανιώτης και όσοι Απολλωνιστές απόμειναν ανασυγκρότησαν τον σύλλογο στην Αθήνα. Το πρώτο τους γήπεδο ήταν κοντά στους Στύλους του Ολυμπίου Διός. Αργότερα πήγαν στο Ρουφ. Το 1948 ο Απόλλων Αθηνών (πλέον) απέκτησε δικό του γήπεδο στην Ριζούπολη.

Ο πρόδρομος του Πανιωνίου είναι ο μουσικός σύλλογος Ορφέας, που ιδρύθηκε το 1890. Το 1898 ο Ορφέας συγχωνεύθηκε με το Γυμνάσιο και συγκροτήθηκε ο Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος.

Την εποχή της Μικρασιατικής Καταστροφής το διοικητικό συμβούλιο του Πανιωνίου αποτελούσαν ο μητροπολίτης Σμύρνης Χρυσόστομος (επίτιμος πρόεδρος), ο δημογέρων Τσουρουκτσόγλου (πρόεδρος) και οι Αβραμίδης, Αναγνωστόπουλος, Ανδρεαδάκης, Ανδρικίδης, Αντωνιάδης, Καραμπάτης, Κωνσταντινίδης, Μαρσέλος (μέλη). Όλοι τους σφαγιάστηκαν από τους Τούρκους.

ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ

ΤΟΥ ΕΝ ΣΜΥΡΝΗ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

Ο "ΑΠΟΛΛΩΝ"

Ιδρυθέντος τῷ 1891

Ανασυσταθέντος τῷ 1905

ΑΡΘΡΟΝ 1ον

Ο Πανιώνιος ανασυστήθηκε στην Νέα (πλέον) Σμύρνη. Το 1940 εγκαινιάστηκε και το σημερινό του στάδιο.

Ούτε ο Πανιώνιος όμως ούτε ο Απόλλων κατάφεραν να συγκεντρώσουν την υποστήριξη του προσφυγικού στοιχείου. Η πλειοψηφία των προσφύγων συντάχθηκε από το 1924 με δύο άλλους προσφυγικούς συλλόγους.

Στην Αθήνα με την ΑΕΚ, δηλαδή την Αθλητική Ένωση Κωνσταντινουπολιτών. Και στην Βόρεια Ελλάδα με τον ΠΑΟΚ, δηλαδή τον Πανθεσαλλονίκειο Αθλητικό Όιλο Κωνσταντινουπολιτών.

Γιατί; Την απάντηση την δίνουν οι πρόγονοι ενός σημερινού πρόσφυγα, του Πύρρου Δήμα. Οι Ηπειρώτες «καλογιατροί» στη συντεχνιακή τους γλώσσα ονόμαζαν «Άγια Χώματα» την ελεύθερη Ελλάδα και «Μεγάλη Χώρα» την Κωνσταντινούπολη.

Μέχρι την Καταστροφή του 1922 όλοι οι αλύτρωτοι Έλληνες μπορεί να ήθελαν να ενωθούν με τα Άγια Χώματα" αλλά μία μητρόπολη του Ελληνισμού αναγνώριζαν. Τη Μεγάλη Χώρα. Την Κωνσταντινούπολη...

Μικρά Ασία
Από τον Πανιώνιο Σμύρνης στον Γιώργο Σεφέρη

Την εποχή που το μπουζούκι έκανε τα πρώτα του βήματα η Ελλάδα και ο Ελληνισμός είχαν πολύ πιο διαφορετική εικόνα από τη σημερινή. Τα σύνορα της Ελλάδας έφταναν μέχρι τα Τέμπη και την Άρτα στα βόρεια, ενώ το ανατολικότερο σύνορό της ήταν η Αμοργός. Εκτός ελληνικού κράτους ήταν η Κρήτη, τα Δωδεκάνησα, η Ικαρία, η Σάμος, η Χίος, η Λέσβος, η Θράκη, η Μακεδονία και Ήπειρος. Μαζί με την Αθήνα εξίσου σημαντικά (αν όχι σημαντικότερα) μητροπολιτικά κέντρα ήταν η Κωνσταντινούπολη και η Σμύρνη. Από τη Σμύρνη του 1901 είναι και η ακόλουθη είδηση:

«Ο Πανιώνιος, σύλλογος της Σμύρνης, προκηρύσσει ποιητικόν διαγώνισμα, προσκαλεί δε διά της προκηρύξεώς του όλους τους Έλληνας ποιητάς να συμμετάσχουν. Τα ποιήματά πρέπει να αποσταλούν προς τους εν Σμύρνη ελλανοδίκας του Πανιωνίου. Οι ποιηταί είναι ελεύθεροι να γράψουν εις την γλώσσαν που θέλουν».

Ο Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος ιδρύθηκε στην Σμύρνη το 1898 από την συγχώνευση των συλλόγων «Ορφέας (ίδρυση 1890) και «Γυμνάσιον» (1893). Φυσικά δεν ήταν ο μόνος αθλητικός σύλλογος, εκτός Ελλάδας. Για παράδειγμα στους Πανελλήνιους Αγώνες του 1904, που έγιναν στο Παναθηναϊκό Στάδιο, συμμετείχαν ο Πανιώνιος Σμύρνης, ο Απόλλων Σμύρνης και ο Θησεύς Κωνσταντινουπόλεως.

Στους Πανιώνιους Αγώνες του 1907 συμμετείχαν ο διοργανωτής Πανιώνιος Σμύρνης, ο Απόλλων Σμύρνης, ο Πέλοψ Μελαντίας, ο Ηρακλής Ταταύλων Κωνσταντινουπόλεως, ο Ελληνικός Γυμναστικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως, η Γυμναστική Εταιρεία Πατρών, η Ροβέρτειος Σχολή Κωνσταντινουπόλεως, ο Πανελλήνιος Γυμναστι-

κός Σύλλογος Αθηνών, ο Εθνικός Γυμναστικός Σύλλογος Αθηνών, ο Πειραϊκός Σύνδεσμος, ο Παναχαϊκός Σύνδεσμος Πατρών, ο Ελληνικός Γυμναστικός Σύλλογος Κάιρου και ο Αιολικός Κυδωνιών.

Στους Πανελλήνιους Αγώνες του 1910 που έγιναν στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου μετέχουν δύο ακόμα αθλητικά σωματεία από την Κωνσταντινούπολη, ο Άρης Μεγάλου Ρεύματος και ο Αχιλλεύς Τζιβαλίου και φυσικά ο Όμιλος Φιλάθλων Αλεξανδρείας.

Πουθενά την εποχή εκείνη δεν εμφανίζονται οι σύλλογοι που κυριαρχούν σήμερα στον ελληνικό αθλητισμό και το ποδόσφαιρο. Όχι ακριβώς. Στις 12 Απριλίου 1911 δημοσιεύεται η ακόλουθη είδηση:

«Χθες το απόγευμα ετελέσθη ο αγών ποδοσφαιρίσεως μεταξύ Σμύρνης και Αθηνών, ο διοργανωθείς υπό του συνδέσμου των Ελληνικών Αθλητικών Σωματείων. Την μεν Σμύρνην αντιπροσώπευσεν ο Πανιώνιος Γυμναστικός Σύλλογος, τας δε Αθήνας ο Ποδοσφαιρικός Όμιλος Αθηνών».

Ο Ποδοσφαιρικός Σύλλογος Αθηνών ιδρύθηκε το 1908 και το 1924 μετονομάστηκε σε Παναθηναϊκό Αθλητικό Όμιλο (ΠΑΟ), δηλαδή το σημερινό Παναθηναϊκό.

Για την ιστορία, στον αγώνα του 1911 ο τότε και σήμερα Πανιώνιος νίκησε τον τότε Ποδοσφαιρικό Όμιλο Αθηνών και σήμερα Παναθηναϊκό με 5-3.

Ήταν μια πολύ διαφορετική εποχή. Οι περισσότεροι Έλληνες ζούσαν υπόδουλοι στην Κρήτη, τα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, την Μικρά Ασία και τον Πόντο. Πολλοί ήταν οι ξενιτεμένοι στην Αίγυπτο, με κέντρο την Αλεξάνδρεια. Άλλη Ελλάδα, άλλοι Έλληνες, άλλοι και οι αθλητικοί σύλλογοι, όπως ο Πανιώνιος Σμύρνης που μαζί με τον αθλητισμό καλλιεργούσε και τα γράμματα. Και προκήρυσσε ποιητικούς αγώνες.

Ας τελειώσουμε αυτή τη σύντομη αναδρομή όπως αρχίσαμε. Ποιος ήταν ο νικητής στον ποιητικό αγώνα που προκήρυξε ο Πανιώνιος το 1901; Νικητής αναδείχθηκε ο Σμυρνιός δικηγόρος Στέλιος Σεφεριάδης. Ήταν ο πατέρας του Γιώργου Σεφέρη (Σεφεριάδη) που πήρε το Νόμπελ Λογοτεχνίας το 1963.

Μικρά Ασία
Η βασιλαρχόντισσα και ο λήσταρχος

Αυτή είναι η ιστορία ενός δημοτικού τραγουδιού που άρχισε το 1884 με μία απαγωγή στο Μέτσοβο και τέλειωσε το 1919 στη Σμύρνη με τον ηρωικό θάνατο του λήσταρχου απαγωγέα.

Μέτσοβο 1884. Ο νεαρός Φλέγκας τολμάει να περάσει από το «κουλτούκι», όπου συχνάζουν μόνον οι πλούσιοι κι απαγορεύεται να περάσουν οι παρακατιανοί. Ο προύχοντας Νικολάκης Αβέρωφ σηκώνεται και τον χαστουκίζει.

Ο παρακατιανός Φλέγκας, που ήταν από το Μεσολόγγι, προσβάλλεται βαρύτατα. Κι αποφασίζει να εκδικηθεί. Με τη βοήθεια του μετσοβίτη Γιώργου Ντάλα, δίνει όλες τις απαραίτητες πληροφορίες στο λήσταρχο Θύμιο Γάκη κι εκείνος στις 31 Ιουλίου 1884, με τη βοήθεια της ληστοσυμμορίας του σαρακατσάνου Βαγγέλη Τάκου, αρπάζει την κόρη του Νικολάκη Αβέρωφ, τη 16άχρονη Δούκω (Ευδοκία), σύζυγο του Σέργιου Τζοανόπουλου.

Τη Δούκω τη έλεγαν «βασιλαρχόντισσα», λόγω της πλούσιας καταγωγής της. Ο λήσταρχος για να απελευθερώσει τη «βασιλαρχόντισσα» ζητάει 36 οκάδες χρυσές λίρες, όσο είναι το βάρος της Δούκως.

Οι ληστές πήραν τα λύτρα και απελευθέρωσαν τη «βασιλαρχόντισσα». Ο Γάκης συνελήφθη το 1894, ύστερα από προδοσία. Δικάστηκε σε ισόβια δεσμά. Η μαρτυρία της «βασιλαρχόντισσας», την οποία προστάτεψε ο Γάκης κατά τη διάρκεια της αιχμαλωσίας της, στάθηκε ικανή για να μην καταδικαστεί σε θάνατο ο απαγωγέας.

Η Δούκω πέρασε στην ιστορία του ηπειρώτικου δημοτικού τραγουδιού ως Βασιλική, από το «βασιλαρχόντισσα» που τη φώναζαν.

Ηπειρώτικο πανηγύρι στο Δελβινάκι (φωτ. Φρεντ Μπουασονά, 1913)

Οι στίχοι του τραγουδιού λένε:

Τρεις περδικούλες κάθουνταν Βασιλ' αρχόντισσα, πάνω στο Μαυροβούνι.
Η μια τηράει Βάσω μ' το Μέτσοβο, η μια τηράει το Μέτσοβο Βασιλ' αρχόντισσα κι άλλη το Πιριβόλι
Ν' η τρίτη Βάσω η ομορφότερη, Βασιλ' αρχόντισσα ορέ μιριολογάει κι λέγει
Δεν είναι κρίμα μωρέ κι άδικο, δεν είναι κρίμα κι άδικο Βασιλ' αρχόντισσα μιγάλη ν' αμαρτία μα ειν' η Βάσου γιέ μου σ' ερμιμιά να 'ναι η Βάσου σ' ερημιά, Βασίλω αρχόντισσα. κάτω στη Βάλεα Κάλντα.
Να στρώσει φτέρις Βάσου μ' στρώματα
να στρώσει φτέρις στρώματα, Βασιλ' αρχόντισσα κι οξιές προσκεφαλάκι.
Κι ο Θύμιος Γάκης Βάσου 'μ στο πλευρό

κι ο Θύμιος Γάκης στο πλευρό, Βασιλ' αρχόντισσα κρυφά την κουβεντιάζει.

Σήκου Βασίλου 'μ κι έφεξε και πάϊσε η πούλια γιόμα, Βασιλ' αρχόντισσα.

Σήκου να ψήσεις τον καφέ, να φάς να κολατσήσεις η ξαγορά μας έρχιτι, μια μούλα φορτωμένη

Ο Θύμιος Γάκης, που ήταν από τα Καλύβια των Τρικάλων, πήρε από την οικογένεια Αβέρωφ το αμύθητο ποσό που ζήτησε σε «μια μούλα φορτωμένη». Με τη βοήθεια τρικαλινής πολιτικής οικογένειας των Χατζηγακαίων πήρε χάρη και κατέφυγε στην περιφέρεια της Σμύρνης. Κατέληξε στο Παπασλή της περιοχής Αξαρίου, όπου αγόρασε κτήματα και παντρεύτηκε την κόρη του δημάρχου Παναγιώτη Κλάρα, την Ευαγγελία, με την οποία έκανε μία κόρη την Γαρέφω (Γαρυφαλλιά). Ο λήσταρχος Θύμιος Γάκης έγινε ο πρώτος νοικοκύρης της περιοχής. Βοηθός του ήταν ο ψυχογιός του ο Κατράνας, παλιός ληστής κι αυτός.

Περνούν τα χρόνια. Και σε μια στιγμή γίνεται ένα θαύμα. Την άνοιξη του 1919 αποβιβάζεται στη Σμύρνη ο ελληνικός στρατός. Κάποια μέρα οι Έλληνες στρατιώτες φθάνουν και στο Παπαζλή. Ο Θύμιος Γάκης είναι πια γέρος. Αλλά συμβαίνει κάτι απίστευτο. Οι απελευθερωτές του Παπαζλή είναι το 5ο σύνταγμα Τρικάλων, δηλαδή τα παιδιά και τα εγγόνια των συγγενών και των παλιών του φίλων.

Οι γέροι λήσταρχοι Θυμιογάκης και Κατράνας τρελαίνονται από τη χαρά τους. Σουβλίζουν ολόκληρα κοπάδια, για να υποδεχθούν τους ελευθερωτές συμπατριώτες τους. Αλλά το χωριό τους είναι λίγα χιλιόμετρα έξω από την ελληνική ζώνη κατοχής. Οι Τρικαλινοί του 5ου συντάγματος αποσύρονται λίγο μακρύτερα από το Παπαζλή.

Ο Θυμιογάκης και ο Κατράνας θυμούνται τα νιάτα τους. Και ξαναγίνονται καπετάνιοι. Εξοπλίζουν όλους τους Έλληνες του χωριού. Σκάβουν χαρακώματα, στήνουν καραούλια κι είναι αποφασισμένοι να υπερασπίσουν μέχρι θανάτου την γαλανή σημαία που έχουν υψώσει στο μακρινό Παπαζλή.

Τον Αύγουστο του 1919 χίλιοι τσέτες με αρχηγό το Ντεμερτζή εφέ εξαπολύουν επίθεση στο Παπαζλή. Οι Έλληνες με αρχηγό τον γέρο

Κορίτσια του Νέου Ικονίου Τρικάλων γυρνούν από την βρύση (1958)

λήσταρχο της Πίνδου Θυμιογάκη αμύνονται σθεναρά, περιμένοντας τη βοήθεια των Θεσσαλών του 5ου συντάγματος. Πρώτη στα χαρακώματα μάχεται η κόρη του Θυμιογάκη, η Γαρέφω.

Οι Τρικαλινοί ήρθαν γρήγορα. Αλλά δεν πρόλαβαν ζωντανό το λήσταρχο της Πίνδου και πρώτο νοικοκύρη του Παπαζλή. Μία εχθρική σφαίρα τον είχε βρει στην καρδιά.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, ο Κατράνας και η Γαρέφω, παρασημοφορημένη για την πολεμική της δράση, πήγαν στα Καλύβια της Θεσσαλίας. Ήταν το 1922 κι ήταν πια πρόσφυγες.

Ο λήσταρχος της Πίνδου Θύμιος Γάκης έμεινε για πάντα στην Μικρασία. Σκοτώθηκε υπερασπίζοντας την γαλανή σημαία... Δεν υπήρξε ποτέ πρόσφυγας. Μόνο λήσταρχος. Και ήρωας...

Μικρά Ασία 1922

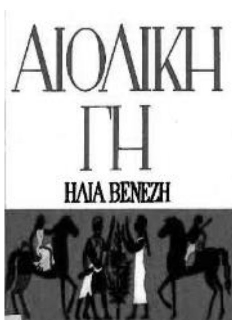
Η γενιά του Φώτη Κόντογλου και του Μανόλη Ανδρόνικου

Αγνίδης Θανάσης (Νίγδη 1889) διπλωμάτης. Αθανασιάδης - Μποδοσάκης (Νίγδη 1891) βιομήχανος. Αθανασιάδης Πάνος (Κυδωνιές 1899) εκδότης Βραδυνής και Ναυτεμπορικής. Αθανασιάδης Τάσος (Σαλιχλή 1913) ακαδημαϊκός, συγγραφέας. Ανδρόνικος Μανόλης (Προύσα 1919) αρχαιολόγος, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Αντωνιάδης Βύρων (Δαρδανέλλια 1921) επιχειρηματίας "Ελληνικά Εριοκλωστήρια Πέλλας ΑΕ" (Πρόεδρος ΔΣ), λογοτέχνης. Αρτεμιάδης Βασίλειος (Σπάρτη 1890) νομικός, καθηγητής Παντείου

Μαν. Ανδρόνικος

Βαλσαμάκης Πάνος (Κυδωνιές 1900) ζωγράφος, κεραμιστής. Βασματζίδης Χρήστος (Αρτάκη 1901) γεωπόνος, τ. βουλευτής. Βαφειάδης Μάρκος (1906) αρχηγός ΔΣΑ, βουλευτής Επικρατείας ΠΑΣΟΚ. Βενέζης Ηλίας (Κυδωνιές 1904) ακαδημαϊκός, συγγραφέας. Βλαστός Μιλτιάδης (Σώκια 1893) νευροψυχίατρος, ιδιοκτήτης κλινικής. Βλησίδης Ορέστης (1919) βιομήχανος - "Ζυμαρικά Κορώνα ΑΕΒΕ". Βουτσάς Λευτέρης (Προποντίδα 1918) δημοσιογράφος, εκδότης εφημερίδας Αυγή.

Γιαβάσογλου Κωνσταντίνος (Κίος 1888) επιχειρηματίας, τ. υπουργός. Γιερός Χαράλαμπος (Γωνιά Αρτάκης 1887) φιλόλογος, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Γούττας Αρκάγαθος (Κυδωνιές 1895) γιατρός, καθηγητής Παν. Αθηνών.

Δανιηλίδης Χριστόφορος (Μάδυτος 1876) Πατριάρχης Αλεξανδρείας και Πάσης Αφρικής. Δημάδης Κωνσταντίνος (Καλλίπολη

1915) δημοσιογράφος, διευθυντής εφημερίδας Μακεδονία. Δοξόπουλος Γέωργιος (Υοσγάτη 1915) δικηγόρος, τ. βουλευτής ΠΑΣΟΚ Μαγνησίας.

Εμμανουηλίδου- Αρσένη Αν. (Κασταμονή 1918) γιατρός, καθηγήτρια Παν. Θεσσαλονίκης.

Θεοδώρου Ευάγγελος (Αϊδίνιο 1921) θεολόγος, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Θωμόπουλος Κλεόπας (Αττάλεια 1913) Μητροπολίτης Θεσσαλιώτιδος και Φαναριοφαρσάλων.

Ιμβριώτης Γιάννης (Κυδωνιές 1898) καθηγητής Φιλοσοφίας Παν, Θεσσαλονίκης, βουλευτής ΕΔΑ. Ιορδάνογλου Ιπποκράτης (Εσκί Σεχίρ 1909) δικηγόρος, τ. βουλευτής ΝΔ Θεσσαλονίκης, πρ. πρόεδρος ΠΑΟΚ.

Καβουνίδης Κωνσταντίνος (Κίος 1914) επιχειρηματίας. Καβουνίδης Νικόλαος (Τριγλία 1912) εφοπλιστής. Καβουνίδης Χρυσός (Τριγλία 1910) μηχανολόγος, διευθυντής Τεχνικών Υπηρεσιών ΟΤΕ. Καλλιπολίτης Βασίλειος (Αδραμ-μύτιον 1910) αρχαιολόγος, Έφορος Αρχαιοτήτων. Κατσέλης Πέλος (1907) σκηνοθέτης. Κελαϊδίτης Γεώργιος (Κύζικος 1904) χημικός-μηχανικός, καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου. Κέπετζης Νικόλαος (Αδραμ-μύτιον 1907) γιατρός, διευθυντής κλινικής. Κινδύνη - Μαρουδή Αννα (Φώκαια 1914) ζωγράφος, χαράκτρια. Κιοσκλής Ελευθέριος (Αϊβαλί 1913) δικηγόρος, τ. βουλευτής ΠΑΣΟΚ Λέσβου. Κλεόμβροτος Ιάκωβος (Κυδωνιές 1907) Μητροπολίτης Μυτιλήνης. Κονιαλίδης Νίκος (Αξά-ριον 1908) καπνοβιομήχανος, εφοπλιστής. Κοντής Ιωάννης (Κυδωνιές 1910) αρχαιολόγος, Διευθυντής Αρχαιοτήτων. Κόντογλου Φώτης (Κυδωνιές 1897) αγιογράφος, λογοτέχνης. Κουγιουμζέλης Θεόδωρος (Κυδωνιές 1906) χημικός, καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου.

Αυτοπροσωπογραφία του Φώτη Κόντογλου

Λουϊζίδης Λουίζος (Μάκρη 1918) καθηγητής Λατινικής Φιλολογίας Παν. Αθηνών. Λουτσίδης Ευστράτιος (Τριγλία 1915) επίκ.

καθηγητής Παθολογίας Παν. Αθηνών.

Μαστιχιάδης Φώτης (Αϊβαλή 1913) χαράκτης. Μηναίδης Μηνάς (Σπάρτη 1900) βιομήχανος. Μουρατίδης Κωνσταντίνος (Καισάρεια 1918) θεολόγος, καθηγητής Κανονικού Δικαίου Παν. Αθηνών. Μυλωνάς Διονύσιος (Ικόνιο 1902) τ. βουλευτής.

Ξανθοπουλίδης Αριστοτέλης (Δαρδανέλλια 1892) γιατρός, διευθυντής κλινικής.

Πανάγος Γεώργιος (Δαρδανέλλια 1908) τ. βουλευτής. Παπαδημητρίου Δημήτριος (Σώκια 1920) οικονομολόγος, καθηγητής Αν. Βιομηχανικής Πειραιώς. Παπαδόπουλος Βασίλειος (Μαγνησία 1884) Μητροπολίτης Φλωρίνης. Παπαδόπουλος Βενέδικτος (Προύσα 1892) Πατριάρχης Ιεροσολύμων. Παπαλίτης Νικόλαος (Μάκρη 1915) τ. βουλευτής. Παπαπολίτης Σάββας (Μάκρη 1911) αρχηγός του κόμματος ΕΠΕΚ, βουλευτής, τ. υπουργός, δικηγόρος. Παράσχος Αθανάσιος (Κυδωνιές 1906) δημοσιογράφος, εκδότης (Εμπρός, Διάπλασις των Παίδων). Παράσχος Κώστας (Κυδωνιές 1913) δημοσιογράφος, συγγραφέας. Πετρίδης Πέτρος του Τ. (Κιρκαγάτς 1909) καθηγητής Ανατομίας Παν. Αθηνών. Πετρίδης Πέτρς του Ι. (Νίγδη 1892) ακαδημαϊκός, μουσουργός. Πετρόπουλος Γεώργιος (Κούλα 1906) αντιστράτηγος, επίτιμος αρχηγός ΓΕΣ.

Ραπτόπουλος Θρασύβουλος (Σαράντα Δέντρα 1913) γεωπόνος, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Ρεμούνδος Αναστάσιος 1919 (Νύμφιο 1919) συνταγματάρχης της Στρατιωτικής Μουσικής.

Σάββας Αλέξανδρος (Πέργαμος 1902) καθηγητής Ανατομίας Παν. Θεσσαλονίκης. Σαφαρίκας Μάνος (Κίος 1906) δημοσιογράφος.

Ταρλατζής Κωνσταντίνος (Αϊδίνιο 1909) κτηνίατρος, καθηγητής Ανωτάτης Γεωπονικής Αθηνών. Τερζόπουλος Ευάγγελος (Δαρδανέλλια 1906) εκδότης περιοδικού Γυναίκα. Τσίτερ Χρυσόστομος (Τριγλία 1903) Μητροπολίτης Αυστρίας.

Φράϊερ Κίμων (Καλογερόπουλος) (Καλόλιμνος 1911) συγγραφέας.

Χαραλάμπους Διονύσιος (Αδραμμύτιο 1907) Μητροπολίτης Τρίκκης και Σταγών.

Χατζησταύρου Χρυσόστομος (Αϊδίνι 1880) Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος.

**** Ο κατάλογος είναι ενδεικτικός. Συντάχθηκε με βάση διάφορες πηγές, που εκδόθηκαν μετά το 1965*.

Δύο στιγμιότυπα από την πυρπόληση της Σμύρνης και της αναχώρησης των προσφύγων. Ύστερα από 3.000 χρόνια συνεχούς παρουσίας, οι Έλληνες δεν υπάρχουν πια στην Ιωνία και τη Μικρά Ασία.

Έλληνες της Κωνσταντινούπολης μετά την έξοδό τους από την εκκλησία, σε αγγλική χαλκογραφία του 19ου αιώνα

Κωνσταντινούπολη 1922
Διανοούμενοι κι επαναστάτες

Στις 14 Σεπτεμβρίου 1908, γεννήθηκε στην Πόλη ο Κάρολος Κουν. Εκεί μεγάλωσε κι εκεί τελείωσε την μέση εκπαίδευση στο Ροβέρτειον Κολλέγιον Κωνσταντινουπόλεως. Μετά πήγε στο Παρίσι και σπούδασε Αισθητική στην Σορβόννη.

Πρόσφυγας κατέληξε στην Αθήνα, όπου για ένα διάστημα έδινε μαθήματα για να ζήσει. Το 1933 ίδρυσε τη Λαϊκή Σκηνή. Και μέσα στα μαύρα χρόνια της γερμανική Κατοχής βρήκε την δύναμη να ιδρύσει το 1942 το Θέατρο Τέχνης.

Η συνέχεια είναι γνωστή. Ο Κάρολος Κουν εξελίχθηκε στον μεγαλύτερο δάσκαλο του ελληνικού θεάτρου. Αλλά ο Κουν δεν ήρθε από το πουθενά.

Στην εποχή του Κουν στην Πόλη, εκτός από τη Μεγάλη του Γένους Σχολή και πολλά άλλα εκπαιδευτικά ιδρύματα, λειτουργούσαν:

Το Ζάππειον Διδασκαλείον, που λειτουργεί και σήμερα ως δημοτικό και γυμνάσιο. Το Διδασκαλείο καταργήθηκε το 1923.

Το Ιωακείμειον Παρθεναγωγείον, που είχε και ειδικό κύκλο σπουδών για τις δασκάλες της ελληνικής κοινότητας.

Η Ζωγράφειος Σχολή, που χτίστηκε το 1890 με δωρεά του Χρήστου Ζωγράφου.

Το Κεντρικόν Παρθεναγωγείον στο Σταυροδρόμι, το οποίο από το 1913-14 περιέλαβε και σχολή δασκάλων.

Η Σχολή Γλωσσών και Εμπορίου, που ιδρύθηκε το 1909 από τον Ελληνικό Φιλολογικό Σύλλογο Κωνσταντινουπόλεως.

Το ιδιωτικό Ελληνογαλλικόν Λύκειον Χατζηχρήστου, που το 1911 μετατράπηκε με πρωτοβουλία του Πατριαρχείου σε Εθνικόν Ελληνογαλλικών Λύκειον.

Η Μαράσλειος Αστική Σχολή, που ιδρύθηκε το 1900 με χρηματοδότηση του Γρ. Μαρασλή.

Ο Κάρολος Κουν, λοιπόν, γεννήθηκε στην Πόλη με την μεγάλη πνευματική παράδοση. Και στο θέατρο.

Μια γρήγορη ματιά στον κατάλογο των επωνύμων προσφύγων

που δημοσιεύεται σε διπλανές στήλες το δείχνει αμέσως. Αλλά και ο Θεοτοκάς, ο Κουνελάκης, ο Λογοθετίδης ή Ελένη Χαλκούση δεν δημιουργήθηκαν από το τίποτα.

Κάρολος Κουν

Υπήρχαν στις προηγούμενες γενιές της Πόλης πολλοί θεατράνθρωποι.

Όπως ο Ιάκωβος Ρίζος Νερουλός, που γεννήθηκε και πέθανε στην Πόλη (1778 - 1850). Ο Νερουλός έγραψε και μία μουσειακή γλωσσική κωμωδία τα «Κορακιστικά ή Διόρθωσις της Ρωμαΐικης γλώσσας». Σε μια σκηνή ο ήρωας του έργου ο αττικιστής Σωτήριος ζητάει λαχανοσαλάτα, αλλά την ονομάζει... ελαδιοξιδιοαλατολαχανοκαρύκευμα και πνίγεται από ένα ψαροκόκκαλο που του κάθεται στον λαιμό.

Όπως εκείνος ο πρόγονός τους που συνδύαζε τα γράμματα με τα άρματα…

Συγγραφέας και αγωνιστής

Την εποχή που ο Κουν ίδρυε το Θέατρο Τέχνης, ένας άλλος θεατράνθρωπος, ο Μήτσος Λυγίζος, έγραφε την σημαντική μελέτη «Το νεοελληνικό πλάι στο παγκόσμιο θέατρο».

Ο Μ. Λυγίζος θεωρεί ότι «τέσσαρα έργα είναι οι πρώτοι σταθμοί της θεατρικής μας παραγωγής». Ο «Βασιλικός» του Αντωνίου Μάτεση, ο «Χάσης» του Δημητρίου Γουζέλη, η «Τρισεύγενη» του Κωστή Παλαμά και η «Βαβυλωνία» του Δημητρίου Βυζάντιου. Από την έκδοση του 1958 αντιγράφουμε:

Δημ. Βυζάντιος

«Ο Δημήτριος Βυζάντιος (Χατζηασλάνης ήταν το οικογενειακό του όνομα) γεννήθηκε στην Κωνσταντινούπολη γύρω στα 1790. Εκεί έμαθε τα πρώτα του γράμματα και την τέχνη του αγιογράφου κοντά σε κάποιον ιερέα. Αργότερα ταξίδεψε στην Τύνιδα και μπήκε στην υπηρεσία του Μπέη της χώρας.

Την εποχή της ελληνικής επανάστασης ήλθε στην Ελλάδα, όπου για ένα διάστημα ήταν γραμματέας της Πελο-

πoννησιακής Γερουσίας κι ύστερα διευθυντής του Υπουργείου Πολέμου. Πήρε όμως μέρος και σαν πολεμιστής σε μάχες.

Ο Βυζάντιος άρχισε να γράφει θέατρο, όταν αποτραβήχτηκε από την δημόσια ζωή. Στα χρόνια της Οθωνικής βασιλείας αποζούσε από τον χρωστήρα του κάνοντας αγιογραφίες. Μερικά έργα του βρίσκονται στην Μητρόπολη της Πάτρας, όπου και πέθανε πάμπτωχος».

Άλλοι αγωνιστές του 1821 στα χρόνια της Βαυαροκρατίας κατέληξαν να γίνουν ληστές για να μπορέσουν να ζήσουν. Ο Δημήτριος Χατζησλάνης από την Πόλη διάλεξε να γράψει θέατρο και να πεθάνει φτωχός.

Τέτοια είναι η παράδοση της Πόλης. Να γεννάει διανοούμενους και αγωνιστές.

Όπως ο Δημ. Χατζησλάνης - Βυζάντιος. Όπως ο Κορνήλιος Καστοριάδης, ένας από τους σημαντικότερους Ευρωπαίους φιλόσοφους της εποχής μας.

Όπως εκείνος ο επαναστάτης με την πιο συναρπαστική και συνάμα την πιο τραγική ζωή.

Ο «μεγάλος αρχηγός»

Γεννήθηκε στην Πόλη το 1903 από οικογένεια βιοπαλαιστών. Κατ' άλλη εκδοχή γεννήθηκε στη Νικομήδεια. Γεγονός πάντως είναι ότι από πιτσιρικάς βρέθηκε στις αποβάθρες του λιμανιού της Πόλης να κάνει διάφορες δουλειές.

Στα 1921 δουλεύει ναυτεργάτης σε καράβια που κάνουν το δρομολόγιο Κωνσταντινούπολη - Οδησσός. Στο λιμάνι και στα ταξίδιά του έρχεται σ’ επαφή με τις σοσιαλιστικές ιδέες και τους κομμουνιστές.

Το 1924 φθάνει μαζί με την οικογένειά του πρόσφυγας στην Ελλάδα. Το 1928 μπαίνει στην Κομμουνιστική Νεολαία (ΟΚΝΕ). Το 1928 πάει στην ΕΣΣΔ για ανώτερες κομματικές σπουδές. Το 1931 γίνεται γραμματέας του ΚΚΕ. Και το 1935 μέλος της ΕΕ της Κομμουνιστικής Διεθνούς.

Το 1936 συλλαμβάνεται από την δικτατορία του Μεταξά και κλείνεται σε πλήρη απομόνωση στις φυλακές της Κέρκυρας. Έχουν προηγηθεί άλλες συλλήψεις και θεαματικές αποδράσεις του.

Το 1941 η Ασφάλεια τον παραδίδει στη γερμανική Γκεστάπο. Με-

ταφέρεται στις φυλακές Λέζελ της Βιέννης και το Νοέμβριο του 1941 στο Νταχάου.

Στο Νταχάου θα επιζήσει. Θα απελευθερωθεί στις 29 Απριλίου 1945. Η επιστροφή του στην Αθήνα τον Μάιο του 1945 θα μετατραπεί σε μέγα πολιτικό γεγονός. Για τις μάζες της Αριστεράς και τη φτωχολογιά είναι ένα είδωλο. Είναι ο «μεγάλος αρχηγός» κι έτσι τον τραγουδάνε στις διαδηλώσεις.

Νίκος Ζαχαριάδης

Ζήτω ο Λένιν, ζήτω ο Στάλιν,
ζήτω ο Κόκκινος Στρατός,
ζήτω κι ο Ζαχαριάδης,
ο μεγάλος αρχηγός.

Θ' ακολουθήσουν: Ο Εμφύλιος Πόλεμος. Η ήττα του ΚΚΕ. Η μετάβαση στην Μόσχα. Η καθαίρεση του 1956. Η εξορία. Η αυτοκτονία του.

Μόλις το 1990 θα γίνει γνωστό ότι ο Νίκος Ζαχαριάδης, που ξεκίνησε λιμενεργάτης και πρόσφυγας από την Πόλη, για να γίνει επαναστάτης στην Οδησσό και μεγάλος αρχηγός της Αριστεράς στην Ελλάδα, είχε αυτοκτονήσει στην Σιβηρία.

Αλλά στην Πόλη γεννήθηκε κι ένας άλλος επαναστάτης. Του κινηματογράφου...

Αμέρικα - Αμέρικα

Σ' όλο τον κόσμο τον ξέρουν ως Ελία Καζάν. Το πραγματικό του όνομα είναι Ηλίας Καζαντζόγλου του Γεωργίου και το Καζάν είναι η αμερικανοποιημένη εκδοχή του.

Ο Καζάν, με την διπλή ιδιότητα του πρόσφυγα από την Πόλη και του μετανάστη στην Αμερική, αναδείχτηκε σε κορυφαία μορφή του παγκόσμιου κινηματογράφου.

Είναι αυτός που ίδρυσε την περίφημη δραματική σχολή της Νέας Υόρκης Άκτορς Στούντιο. Υπήρξε στυλοβάτης του επίσης διάσημου Γκρούπ Θήατερ. Κι είναι ο άνθρωπος που ανακάλυψε τον Μάρλον Μπράντο, τον Τζέημς Ντιν και τον Ουόρεν Μπίτι.

Ο Καζάν ποτέ δεν ξέχασε την καταγωγή του και την μητρική του γλώσσα. Ούτε την διπλή ιδιότητά του, του πρόσφυγα και του μετανάστη. Στη δεκαετία του 1960 γύρισε την ταινία Αμέρικα - Αμέρικα με πρωταγωνιστή το Στάθη Γιαλλελή.

Ηλίας Καζάν

Ήταν μία ταινία (όπως και οι περισσότερες που δημιούργησε) πολύ επαναστατική για τα δεδομένα του Χόλυγουντ. Αναφερόταν στα βάσανα αλλά και στα όνειρα των Ελλήνων μεταναστών στην Αμερική. Στην πεποίθηση του πρόσφυγα ή του μετανάστη ότι η ζωή έχει νόημα, ανεξάρτητα από διωγμούς, ήττες, αγωνίες και πόνους.

Ο ίδιος ο Καζάν (που αργότερα έγραψε και βιβλίο με παρόμοιο θέμα, κάτι σαν αυτοβιογραφία) θα πεί για την ταινία του «Αμέρικα - Αμέρικα»:

«Βαρέθηκα να βλέπω ταινίες που λένε ότι η ζωή δεν έχει νόημα. Υπάρχουν ταινίες που πρέπει να είναι ένα συναίσθημα, μία πίστη, μία βεβαίωση».

Τέτοιοι άνθρωποι, με συναίσθημα, με βεβαίωση και με πίστη στη ζωή, είναι η γενιά των προσφύγων από την Πόλη. Το απέδειξαν και σ' άλλες πτυχές του πολιτισμού.

Στο τραγούδι και στη διασκέδαση.. Στον αθλητισμό και στο ποδόσφαιρο...

Τα Ταταύλα

Φυσικά δεν υπάρχουν μόνον οι επώνυμοι. Υπάρχει και ο λαός.

Γιώργος Μητσάκης

Όπως και η Σμύρνη, έτσι και η Πόλη αποτελεί μήτρα του λαϊκού τραγουδιού. Οι γλεντζέδες Πολίτες, μάλιστα, είχαν κατά κάποιο τρόπο και τη δική τους συνοικία.

Ήταν τα Ταταύλα. Με τις ταβέρνες, με τους τραγουδιστές (όπως οι ξακουστοί Χρύσανθος και Μαζλουμίδης) και με τους χαρούμενους ρυθμούς (πολίτικο συρτό, ταταυλιανό χασάπι-

κο, μινόρε, χασαποσέρβικο, τσιφτετέλι, πολίτικο χασάπικο).

Μ’ αυτούς του ρυθμούς μεγάλωσε ένας άλλος δάσκαλος από την Πόλη, ο δάσκαλος του λαϊκού μας τραγουδιού Γιώργος Μητσάκης, ένας ακόμα πρόσφυγας από την Πόλη.

Στα Ταταύλα πήγαιναν οι Έλληνες για το πατροπαράδοτο σ’ όλους μας πέταγμα του χαρταετού την Καθαρά Δευτέρα (Πακλαχουράνι, κατά τους Πολίτες) και για το καθιερωμένο φαγοπότι πριν τη Σαρακοστή (στα ελληνικά εστιατόρια, στην απέραντη πλατεία του Άη Γιάννη και στο Καρλίκι).

Αυτός ο λαός που πίστευε και χαιρόταν την ζωή, δεν ήταν δυνατόν να καθίσει και να κλαίει την μοίρα του, όταν η προσφυγιά τον έδιωξε από την πατρίδα του.

Η ΑΕΚ και ο ΠΑΟΚ

Με το που πάτησαν οι Πολίτες πρόσφυγες στην Ελλάδα, ίδρυσαν τα δικά τους αθλητικά σωματεία.

Άλλωστε, το ελληνικό ποδόσφαιρο γεννήθηκε στην Πόλη με τις ποδοσφαιρικές ομάδες που δημιούργησαν τον 19ο αιώνα ο «Ήφαιστος» και το «Πέραν Κλούμπ»

Τον Απρίλιο του 1924 στην Αθήνα, στελέχη απ’ όλα τα αθλητικά σωματεία της Κωνσταντινούπολης ενώθηκαν και ίδρυσαν την ΑΕΚ.

Την ονόμασαν Αθλητική Ένωση Κωνσταντινοπουλιτών και με μια λέξη Ένωση. γιατί, όπως αναφέρεται στο καταστατικό, ήθελαν να μείνουν ενωμένοι και στην προσφυγιά, όπως ενωμένοι ήταν κι όταν ζούσαν στην Πόλη.

Λίγο αργότερα, στα 1926, έγινε κάτι αντίστοιχο και από τους πρόσφυγες που είχαν πάει στη Θεσσαλονίκη και που ίδρυσαν τον ΠΑΟΚ, τον Πανθεσαλλονίκειο Αθλητικό Όμιλο Κωνσταντινοπουλιτών.

Το πρώτο Διοικητικό Συμβούλιο της ΑΕΚ αποτελούσαν οι:

Κώστας Σπανούδης (πρόεδρος), Τιμολέων Τάγαρης (ταμίας), Αιμίλιος - Μενέλαος Ιωνάς, Κώστα Δημόπουλος, Μίλτος Ιερεμιάδης, Μενέλαος Καροτσέρης, Παύλος Κεχαγιάς (μέλη).

Ίσως αυτά τα ονόματα από το πρώτο κύμα προσφύγων της Πόλης να μη μας θυμίζουν πολλά πράγματα σήμερα.

Ρίξτε όμως μια ματιά στον πάγκο της εθνικής μας ομάδας. Εκεί που κάθονται οι προπονητές, θα έχετε δει πολλές φορές από την

Μία από τις πρώτες ενδεκάδες της ΑΕΚ σε φωτογραφία του 1929

τηλεόραση ν' αγωνιά για την εξέλιξη του αγώνα ο Αλέκος Σοφιανίδης, ένας πρόσφυγας του 1955 και μετά.

Θα έχετε δει, επίσης, το μπασκετμπολίστα Μηνά Γκέκο, τους ηθοποιούς Αντώνη Καφετζόπουλο και Σοφία Σεϊρλή, τους τραγουδιστές Γιάννη Ντουνιά και Νίκο Πορτοκάλογλου.

Τους Κωνσταντινουπολίτες από το δεύτερο κύμα προσφύγων, το οποίο αρχίζει με τον διωγμό του 1955 και φθάνει έως σήμερα...

Η ποδοσφαιρική ομάδα του ΠΑΣΟΚ σε φωτογραφία του 1926

Κωνσταντινούπολη 1922

Η γενιά του Βασίλη Λογοθετίδη και του Κορνήλιου Καστοριάδη

Αβραμίδης Δημήτριος (1908) πρεσβευτής. Αγγελίδης Γεώργιος (1909) σύμβουλος Επικρατείας. Αθανασιάδης Γεώργιος (1912) εκδότης εφημερίδων Βραδυνή και Ναυτεμπορική. Αθανασιάδης Νίκος (1916) εκδότης εφημερίδας Ναυτεμπορική. Αλεξανδρίδης Ευάγγελος (1932) οφθαλμίατρος, καθηγητής πανεπιστημίου. Αρτεμιάδης Νικόλαος (1917) μαθηματικός, ακαδημαϊκός, καθηγητής πανεπιστημίου.

Βακαλό (γέν. Σταυρινού) Ελένη (1921) τεχνοκρίτης, ποιήτρια. Βακαλό Γεώργιος (1902) σκηνογράφος, ζωγράφος. Βασιλείου Φίλων (1904) μηχανικός, καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου. Βεγλερής Φαίδων (1903) νομικός, ομότ. καθηγητής Παν. Αθηνών. Βενέτης Κωνσταντίνος (1905) στρατιωτικός, τ. βουλευτής. Βοίλα (γεν. Ζαφειρίου) Θάλεια (1899) τ. πρόεδρος ΠΙΚΠΑ. Βόκοβιτς Νίκος (1917) ηθοποιός. Βόκοβιτς Στέλιος (1912) ηθοποιός.

Γαζής Αλέξανδρος (1889) βιομήχανος. Γεδεών Σοφία (1910) καθηγήτρια Αν. Βιομηχανικής Πειραιώς. Γεωργιάδης - Αρνάκης Γ. (1912) φιλόλογος, καθηγητής Παν. Σικάγου ΗΠΑ, Γεωργιάδης Αναστάσιος (1894) μεταλλειολόγος, καθηγητής Παν. Αθηνών. Γεωργιάδης Θεόδωρος (1906) πρεσβευτής. Γιαννουλάτος Γεώργιος (1900) εφοπλιστής, βιομήχανος. Γουλανδρής Άγγελος (1921) πρόεδρος του Μουσείου Φυσικής Ιστορίας Γουλανδρή. Γρίβας-Γαρδικιώτης Θ. (1905) πρεσβευτής.

Δαλέζιος Ευγένιος (1888) ιστορικός. Δασκαλόπουλος Θεοδόσης (1931) δικηγόρος, συγγραφέας. Δελένδας Αντώνιος (1906) τενόρος. Δημητριάδης Κωνσταντίνος (1910) βιομήχανος - υφαντουργεία. Δημητριάδης Φωκίων (1894) σκιτσογράφος. Δικαίος Νίκος (1919) βιολιστής σε συμφωνικές ορχήστρες. Δρακουλίδης Νικόλαος (1900)

Φ. Δημητριάδης

γιατρός, ψυχαναλυτής, λογοτέχνης (Άγγελος Δόξας).

Ελεόπουλος Νικηφόρος (1892) ιστορικός. Ελευθερίου Δημήτριος (1905) γιατρός, καθηγητής Παν. Αθηνών. Ευθυμιάδη - Μεναγάκη Φρόσω (1916) γλύπτρια.

Ζαχαριάδης Νίκος (1903) πρ. γενικός γραμματέας ΚΚΕ. Ζογγολοπούλου Ελένη (1909) ζωγράφος.

Ηλιάσκος Κωστής (1893) τραπεζίτης.

Θεοτοκάς Γιώργος (1906) συγγραφέας, πρ. γενικός διευθυντής Εθνικού Θεάτρου.

Κ. Καστοριάδης

Ιορδανίδης Γεώργιος (1902) αντιστράτηγος, μηχανικός.

Καβουνίδης Γεώργιος (1912) γεν. διευθυντής Τύπου. Καζάν Ελία -Καζαντζόγλου Ηλίας (1909) σκηνοθέτης. Καλογεράς Πέτρος (1919) διπλωμάτης. Καραντινός Πάτροκλος (1903) αρχιτέκτων, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Καστοριάδης Κορνήλιος (1922) φιλόσοφος. Κεσεσίογλου Δημήτριος (1922) μηχανολόγος, καθηγητής Πανεπιστημίου Αριζόνας ΗΠΑ. Κλαίρης Χρήστος (1941) καθηγητής Γενικής Γλωσσολογίας Παν. Σορβόννης Γαλλίας. Κολακλίδης Πέτρος (1920) φιλόλογος, καθηγητής Παν. Αθηνών. Κολάσης Αχιλλεύς (1923) πιανίστας. Κολάσης Βύρων (1921) βιολιστής, αρχιμουσικός. Κουν Κάρολος (1908) σκηνοθέτης, ιδρυτής "Θεάτρου Τέχνης". Κουνάδης Αργύρης (1924) συνθέτης, πιανίστας, αρχιμουσικός. Κουνελάκης Μιχαήλ (1902) σκηνοθέτης, θεατρικός συγγραφέας. Κριτικός Νικόλαος (1894) μαθηματικός, καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου. Κυρούσης Ελευθέριος (1951) μαθηματικός, αν. καθηγητής Παν. Πατρών.

Β. Λογοθετίδης

Λογοθετίδης Βασίλης (1900) ηθοποιός. Λουντέμης Μενέλαος (1915) συγγραφέας. Λουρίδης Ορέστης (1907) γιατρός, ομότ. καθηγητής Παν. Αθηνών.

Μαμάκης Αχιλλέας (1906) δημοσιογράφος. Μενεβίσογλου Παύλος (1935) μητροπολίτης Σουηδίας και Πάσης Σκανδιναβίας. Μιχαηλίδης Δημήτρης (1920) διευθυντής ορχήστρας, συνθέτης. Μιχαηλίδης -Νουάρος Γέωργιος (1909) ακαδημαϊκός, καθηγητής Αστικού Δικαί-

ου Παν. Αθηνών. Μοσχόπουλος Αγγελος (1914) γιατρός, καθηγητής Παν. Αθηνών. Μοσχόπουλος Ιωάννης (1906) διπλωμάτης. Μουρέλος Γεώργιος (1912) ομ. καθηγητής Φιλοσοφίας Παν. Θεσσαλονίκης. Μπακαλάκης Γεώργιος (1908) αρχαιολόγος, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Μπεκές Όμηρος (1886) ποιητής. Μυρτιώτισσα - Θεώνη Δρακοπούλου (1885) ποιήτρια.

Νικολαΐδης Λέανδρος (1899) μεταλλειολόγος, καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου. Νιτσιώτας Γεώργιος (1920) πολ. μηχανικός, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης.

Ξύδας Μάξιμος (1942) μητροπολίτης Σερρών και Νιγρίτης.

Οικονομίδης Κωνσταντίνος (1895) δημοσιογράφος.

Παλαιολόγος Παύλος (1895) δημοσιογράφος. Παντερμαλής Παύλος (1907) διπλωμάτης. Παππάς Ιωάννης (1913) γλύπτης, πρ. διευθυντής Ανωτάτης Σχολής Καλών Τεχνών. Πελεκανίδης Στυλιανός (1909) αρχαιολόγος, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Πιπιλιαγκόπουλος Δημήτριος (1901) αντιστράτηγος. Πλακίδης Σταύρος (1893) αστρονόμος, καθηγητής Παν. Αθηνών. Πλακωτάρης Κώστας (1902) ζωγράφος, καθηγητής Κολλεγίου Αθηνών. Πονηρίδης Γεώργιος (1892) μουσουργός.

Σαχίνης Δημήτριος (1920) βουλευτής ΚΚΕ. Σγουρδαίος Αλέξανδρος (1912) διπλωμάτης. Σεργουλόπουλος Ιωάννης (1920) ζωγράφος. Σισιλιάνος Δημήτριος (1876) πρεσβευτής. Σιφναίος Παναγιώτης (1904) δικηγόρος, π. υπουργός. Σκαρλάτος Γιάννης (1947) ηλεκτρολόγος μηχανικός καθ. Παν. Κωνσταντινουπόλεως, διευθυντής εταιρείας. Σκιπιτάρης Χρήστος (1917) γεωπόνος, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Σουβατζίδης Αθανάσιος (1900) αφροδισιολόγος, καθηγητής Παν. Αθηνών. Σταύρου Τατιάνα (1899) συγγραφέας. Σωτηριάδης Μιχαήλ (1923) καθηγητής πανεπιστημίων ΗΠΑ.

Τρανός Κωνσταντίνος (1910) διπλωμάτης. Τριανταφυλλίδης Κώστας (1913) δημοσιογράφος. Τσόλας Ορέστης (1933) βιοχημικός, καθηγητής Παν. Ιωαννίνων.

Φλωράς Χρήστος (1904) πολ. μηχανικός, καθηγητής Υγειονομικής Σχολής.

Χαλκούση Ελένη (1905) ηθοποιός. Χρηστίδης Θεόδωρος (1900) πρ. μόνιμος αντιπρόσωπος της Ελλάδας στον ΟΟΣΑ.

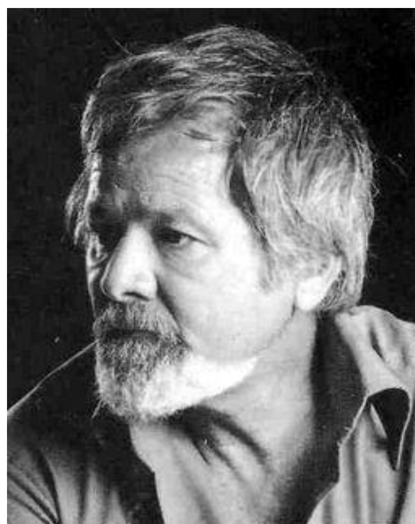
Ελένη Χαλκούση

Γιώργος Θεοτοκάς

Παύλος Παλαιολόγος

Αργύρης Κουνάδης

Μενέλαος Λουντέμης

Η οικογένεια του Μελέτη Βασλαματζή. Πρώτος από δεξιά ο Σεραφείμ Βασλαματζής, πατέρας του Αλκιβιάδη. Η λήψη της φωτογραφίας έχει γίνει το 1890 στη Μαλακωπή της Καισάρειας.

Η οικογένεια του Αλκιβιάδη Βασλαματζή του Σεραφείμ στο Σκούταρι της Πόλης το 1958

Κωνσταντινούπολη 1955
Σφαγέντες, απελαθέντες, καταδιωχθέντες

Μια Τρίτη του Σεπτεμβρίου του 1955, που ο κύριος Αλκιβιάδης «ο Μεγαλοσχολίτης» έμπαινε στο σπίτι του στο Σκούταρι της Πόλης. Το βρήκε ρημαγμένο. Η γυναίκα του έτρεμε από τον τρόμο. Είχανε παντρευτεί πριν δυο μέρες.

Στο νιόπαντρο ζευγάρι, όπως και στις χιλιάδες ελληνικές οικογένειες της Πόλης, είχε επιτεθεί ο τούρκικος όχλος εκείνο το απόγευμα του 1955. Οι Τούρκοι σκότωσαν, βίασαν, διαπόμπευσαν, λεηλάτησαν, σκύλεψαν, μαγάρισαν ό,τι ελληνικό βρήκαν μπροστά μας.

Την άλλη μέρα κι ενώ ο διωγμός συνεχιζόταν, ο κύριος Αλκιβιάδης μπήκε στο ναό του Προφήτη Ηλία που ήταν απέναντι από το σπίτι του. Σα να 'τανε τώρα που τον πάντρευε ο πατήρ Γαλακτίωνας.

Μετά είδε. ..

Η εκκλησία ήταν καμένη. Η Αγια Τράπεζα βρωμισμένη. «Δηλαδή χεσμένη από τους Τούρκους, παιδί μου, κατάλαβες», μας λέει στο σπίτι του στη Νέα Φιλαδέλφεια ο κύριος Αλκιβιάδης.

Μια ζωή πρόσφυγες. Αυτή είναι η ιστορία της οικογένειάς του.

Αρχίζει από τον πατέρα του, τον Σεραφείμ Βαλσαματζή του Μελέτη, στο Ικόνιο.

Και συνεχίζεται με τον γιό του, τον Σεραφείμ Βαλσαματζή του Αλκιβιάδη, σήμερα στην Αθήνα...

Πρόσφυγες και μετανάστες

Ο Σεραφείμ Βαλσαματζής του Μελέτη γεννήθηκε προς τα τέλη του 19ου αιώνα στη Φυλακωπή της περιοχής Ικονίου στην Μικρά Ασία. Εκεί παντρεύτηκε τη γυναίκα του Ευθαλία κι εκεί απέκτησε δύο παιδιά, τον Μελέτη και τη Βασιλική.

Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή του 1922, ο Σεραφείμ δεν ακολούθησε τον δρόμο των άλλων προσφύγων. Αυτός διάλεξε να εγκατασταθεί στη Χρυσούπολη (Σκούταρι) της Πόλης, όπου άνοιξε μπα-

κάλικο.

Στην Πόλη απέκτησε άλλους δύο γιούς. Τον Κορνήλιο το 1925 και τον Αλκιβιάδη το 1927. Αυτός ο τελευταίος είναι ο «κύριος Αλκιβιάδης, ο Μεγαλοσχολίτης», που την Κυριακή παντρεύτηκε και την Τρίτη βρήκε την εκκλησία και το σπίτι του ρημαγμένα.

Ο Αλκιβιάδης Βασλαματζής τελείωσε τη Μεγάλη του Γένους Σχολή κι έπιασε δουλειά σε μία ανώνυμη εταιρεία τροφίμων, ως διευθυντής πωλήσεων. Το 1955 παντρεύτηκε τη Μαρία, κόρη του ψαρά Δημητρού Σεχέρογλου που έμενε στο Μόδι και ήταν από χιώτικη οικογένεια μεταναστών.

Και σε δυο μέρες ήρθε η σφαγή...

Οργανωμένο σχέδιο

Ο διωγμός των Ελλήνων της Πόλης στις 6-7 Σεπτεμβρίου 1955 ήταν ένα οργανωμένο σχέδιο της κυβέρνησης Μεντερές.

Την εποχή εκείνη είχε αρχίσει στην Κύπρο την ένοπλη δράση της η ΕΟΚΑ. Οι Άγγλοι αναγκάστηκαν να καθίσουν στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων αλλά κράτησαν μια θέση και για τους Τούρκους, βάζοντας στο διπλωματικό παιχνίδι και την τουρκοκυπριακή μειονότητα του 25%.

Ταυτόχρονα, στην Ελλάδα υπήρχε ανυπαρξία εθνικής πολιτικής και σοβαρό κενό εξουσίας. Η εξουσία στην χώρα περιστρεφόταν γύρω από το παλάτι και τους παρατρεχάμενους του και εξαρτιόταν απόλυτα από τις ΗΠΑ. Ο πρωθυπουργός Αλέξανδρος Παπάγος ήταν σοβαρά άρρωστος. Οι δυνάμεις του Κέντρου ήταν διασπασμένες και αναποτελεσματικές και σχεδόν ολόκληρη η Αριστερά βρισκόταν στις φυλακές ή στις εξορίες.

Οι Τούρκοι (κυβέρνηση και εθνικιστές) βρήκαν την ευκαιρία να εξαπολύσουν μία κατά μέτωπο επίθεση εναντίον του Ελληνισμού. Δεν είχε έρθει η ώρα της Κύπρου. Αλλά, με πρόσχημα την Κύπρο, ήταν η ώρα να εξοντωθούν οι Έλληνες της Πόλης.

Ήταν μία κατά μέτωπο επίθεση εναντίον του Ελληνισμού. Η πρώτη που θα εξαπέλυε ο τουρκικός εθνικισμός (κεμαλικός ή όχι, δεν έχει σημασία). Θα ακολουθούσε η Κύπρος και οι γνωστές διεκδικήσεις.

Από εκείνη την σφαγή του 1955 κα μετά, η τουρκική εξουσία για να χειρίζεται και να ελέγχει τις μάζες θα μετατρέψει την Ελλάδα και τον Ελληνισμό σε κόκκινο πανί για τον τουρκικό όχλο.

Το καλά οργανωμένο σχέδιο άρχισε με μια προβοκάτσια στην Θεσσαλονίκη. Στις 5 Σεπτεμβρίου 1955 εξερράγη μία βόμβα έξω από το τουρκικό προξενείο, όπου βρίσκεται το σπίτι που γεννήθηκε ο Κεμάλ.

Αποδείχτηκε ότι την είχε βάλει ο φύλακας του προξενείου Μεχμέτ Μεμέτογλου. Οι καθοδηγητές του ήταν ο γενικός πρόξενος Αχμέτ Αλί Μπαχίν, ο πρόξενος Μεχμέτ Μπενί Καλπ κι ένας περίεργος τύπος, ο φοιτητής στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης Οκτάϊ Εγκίν, γεννημένος στην Κομοτηνή.

Με δεδομένες τις αδυναμίες της ελληνικής πολιτικής τότε, κανένας δεν τιμωρήθηκε αν και παραπέμφθηκαν σε δίκη με βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Θεσσαλονίκης. Η δίκη δεν έγινε ποτέ. Και ο απαραίτητος για την προβοκάτσια «Έλληνας υπήκοος» Οκτάϊ Εγκίν απέδρασε στην Τουρκία και σήμερα είναι... νομάρχης στην περιφέρεια Νεβσεχίρ.

Οι Τούρκοι εθνικιστές με επικεφαλής τους εξτρεμιστές της οργάνωσης «Η Κύπρος είναι τουρκική» και την εφημερίδα «Ισταμπούλ Εξπρές», που κυκλοφόρησε και έκτακτο παράρτημα, αφιόνισαν τον τούρκικο όχλο με τον ισχυρισμό ότι... «οι Έλληνες κατάστρεψαν το σπίτι του Κεμάλ Ατατούρκ».

Το σχέδιο της σφαγής των Ρωμιών ήταν τόσο καλά οργανωμένο, ώστε είχαν φέρει και εκατοντάδες τραμπούκους από την ανατολική Τουρκία για ν' αρχίσουν τις βαρβαρότητες και να ξεσηκώσουν τον όχλο.

Κι ο όχλος, που βρήκε ευκαιρία για πλιάτσικο, ξεσηκώθηκε. Αποτρελάθηκε Κι άρχισε να επιδίδεται σε φοβερές πράξεις, ασύλληπτες για το μυαλό κάθε πολιτισμένου ανθρώπου...

Σφαγές και λεηλασίες

Πόλη, 6 Σεπτεμβρίου του 1955. Εξαμελείς ομάδες του Δημοκρατικού Κόμματος του πρωθυπουργού Μεντερές με καταλόγους των ελληνικών καταστημάτων καθοδηγούν τον όχλο. Ανάμεσα στους τραμπούκους βρίσκονται και 250 αστυνομικοί με πολιτικά.

Οι Τούρκοι δεν αφήνουν τίποτα όρθιο στα ελληνικά σπίτια και καταστήματα. Ό,τι δεν μπορούν να κλέψουν, το καταστρέφουν.

Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία που έδωσε η νομαρχία Κωνσταντινουπόλεως, καταστράφηκαν ολοσχερώς:

Μία από τις πολλές φωτογραφίες με τον όχλο να σπάει ελληνικά καταστήματα σε εμπορικό δρόμο της Πόλης τον Σεπτέμβριο του 1955

1.004 σπίτια. 4.348 καταστήματα και εργαστήρια. 110 εστιατόρια και ζαχαροπλαστεία. 21 εργοστάσια. 11 κλινικές. 12 ξενοδοχεία και πανσιόν. 27 φαρμακεία και χημικά εργαστήρια. 26 σχολεία. 5 γραφεία συλλόγων και κοινοτήτων.

Στα ελληνικά νεκροταφεία του Σισλή και του Μπαλουκλή οι Τούρκοι:

Λεηλάτησαν και κατάστρεψαν τους τάφους των πατριαρχών. Άνοιξαν τάφους και σκύλεψαν τους νεκρούς. Πήραν νεκροκεφαλές και έπαιζαν ποδόσφαιρο πάνω στα μνήματα. Ξέθαψαν φρεσκοθαμμένα πτώματα και τα κατακρέουργησαν σαν χασάπηδες. Άνοιξαν και κατάστρεψαν τα οστεοφυλάκια.

Από τις 80 εκκλησίες, κατάστρεψαν τις 70. Κι ακόμα:

Λεηλάτησαν και κατάστρεψαν άγια λείψανα και ιερά σκηνώματα. Ανέβηκαν στις Άγιες Τράπεζες και τις γέμισαν κόπρανα. Πήραν τα άμφια των ιερέων και άρχισαν δήθεν να κάνουν λειτουργίες. Ξυλοκόπησαν και γελοιοποίησαν ιεράρχες, όπως τους επισκόπους Παμφίλου, Δέρκων και Ηλιουπόλεως. Έναν ιερέα τον έσυραν στον δρό-

μο, τον έγδυσαν, τον έδεσαν πίσω από ένα αυτοκίνητο και τον περιέφεραν γυμνό στους δρόμους. Έναν άλλον τον βρήκαν άρρωστο στο κρεβάτι του και τον έκαψαν ζωντανό, βάζοντας φωτιά στο σπίτι του.

Η συνέχεια υπάρχει στην ζωή του κυρίου Αλκιβιάδη...

Από την λεηλασία των ελληνικών περιουσιών

Νέα προσφυγιά

Ο Αλκιβιάδης Βασλαματζής που του ‘τυχε να παντρευτεί μέσα στο μάτι του τούρκικου κυκλώνα, δεν το 'βαλε κάτω. Έμεινε στην πόλη του. Στην Πόλη!

Το 1956 γεννήθηκε στο Σκούταρι ο Σεραφείμ Βασλαματζής του Αλκιβιάδη. Και το 1961 ήλθε στην Χαλκηδόνα, που είχε μετακομίσει η οικογένεια, ένας δεύτερος γιός, ο Γρηγόρης.

Ὅμως οι Τούρκοι είχαν ξεκινήσει έναν καινούργιο διωγμό. Με την επίσημη σφραγίδα του κράτους τους.

Άρχισαν τις απελάσεις των Ρωμιών που είχαν ελληνική υπηκοότητα. Εκατοντάδες οικογένειες διχοτομήθηκαν. Ο πατέρας στην Ελλάδα και η μάνα στην Πόλη. Κι έτσι άρχισε ένα νέο κύμα προσφυγιάς, προκειμένου να ενωθούν και πάλι οι οικογένειες στην Ελλάδα. Ενωμένοι αλλά πρόσφυγες.

Όσους Ρωμιούς είχαν τουρκική υπηκοότητα, οι Τούρκοι τους καταδίωξαν με μανία. Δεν τους άφησαν σε χλωρό κλαρί.

Ο Αλκιβιάδης Βασλαματζής απολύθηκε από την εταιρεία τροφίμων, με την δικαιολογία ότι έστελνε χρήματα στην Κύπρο. Προκειμένου να πεθάνει από την πείνα, πήρε τον δρόμο που είχε πάρει κι ο πατέρας του από την Μαλακωπή το 1922.

Προσφυγιά!

Ήλθε στην Ελλάδα το 1964. Στη Νέα Φιλαδέλφεια. Σε λίγο ήλθε και η οικογένεια. Όλο τους το βιός ήταν 4 βαλίτσες. Πάνω σ’ αυτές έτρωγαν στην αρχή. Δύσκολη εποχή. Ήταν η περίοδος που η Αθήνα γέμιζε και από τους Έλληνες πρόσφυγες της Αιγύπτου του Νάσερ.

Τι απέγινε η υπόλοιπη οικογένεια του Σεραφείμ Βασλαματζή του Μελέτη;

Η (νοικοκυρά) Βασιλική ήλθε στην Ελλάδα το 1963. Ο (μπακάλης) Μελέτης και ο (ράφτης) Κορνήλιος το 1972.

Η αδελφή της Μαρίας Βασλαματζή, η Σοφία Σεχέροχλου του Δημητρού, πήγε το 1964 στην Αμερική.

Και ο ψαράς Δημητρός Σεχέρογλου από το Μόδι έφυγε κι αυτός από την Πόλη το 1970 και πήγε να βρει την κόρη του Σοφία. Κοντά στην Σοφία πέθανε. Πρόσφυγας και μετανάστης ταυτόχρονα. Στα γεροντάματά του.

Α! Και κάτι άλλο. Ο παπά Γαλακτίων της ενορίας Προφήτου Ηλίου Χρυσουπόλεως (Σκουτάρεως) Κωνσταντινουπόλεως, που πάντρεψε τον κύριο Αλκιβιάδη και βάφτισε τα παιδιά του, ήλθε κι αυτός πρόσφυγας στην Αθήνα. Πέθανε στο Νέο Κόσμο.

Εντάξει, δεν είναι ωραία όλ’ αυτά. Ιδιαίτερα, αυτή την δύσκολη εποχή.

Αλλά το είπαμε. Σ’ αυτή τη δημοσιογραφική έρευνα δεν πρόκειται να θρηνήσουμε.

Γιατί, όπως έχει πει και ο σκηνοθετης Ελία Καζάν (πρόσφυγας κι αυτός από την Πόλη το 1922) προσφυγιά σημαίνει βεβαίωση και πίστη στην ζωή. Αλίμονο αν δεν πιστέψει ο πρόσφυγας στην ζωή. Σ’ ένα καλύτερο μέλλον.

Ο Αλκιβιάδης Βασλαματζής του Σεραφείμ πίστεψε στην ζωή. Δούλεψε, πρόκοψε και τώρα έχει το δικό του σπίτι (που αλλού;) στη Νέα Φιλαδέλφεια. Και, φυσικά, είναι (τι άλλο;) ΑΕΚ. Δεν ξεχνά την πόλη του, την Πόλη. Παρακολουθεί ανελλιπώς όλες τις εκδηλώσεις των Μεγαλοσχολιτών.

Ο Σεραφείμ Βασλαματζής του Αλκιβιάδη παντρεύτηκε τη Λένα από το Βόλο και μένουν στο δικό τους ρετιρέ (που αλλού;) στη Νέα Φιλαδέλφεια. Και, φυσικά, είναι (τι άλλο;) ΑΕΚ. Θυμάται ελάχιστα την Πόλη και τις δυο τάξεις που έβγαλε εκεί στο δημοτικό.

Ο Αλκιβιάδης Βασλαματζής του Σεραφείμ (από την Πόλη) και της Λένας (από τον Βόλο) γεννήθηκε στην Αθήνα πριν 14 χρόνια. Πηγαίνει στο γυμνάσιο της (που αλλού;) Νέας Φιλαδελφειας. Και, φυσικά,

Στη φωτογραφία εικονίζεται ο ψαράς Δημητρός Σεχέρογλου με τη βάρκα του στο Μόδι της Πόλης. Τη φωτογραφία αυτή την έστειλε το 1965 στα παιδιά του στη Νέα Φιλαδέλφεια με την ακόλουθη αφιέρωση: «Ενθύμιο διά αγαπημένα μου παιδιά. Αυτή είναι χειμωνιάτικη. Θα σας στείλωμε και καλοκαιριάτικη. Με αγάπη, Δημητρός

είναι (τι άλλο;) ΑΕΚ. Δεν έχει ιδέα από προσφυγιά και μετανάστευση. Είναι πολύ ψηλός και πολύ δυνατός για την ηλικία του. Ανήκει στη νέα ελληνική γενιά.

Στην γενιά που είναι ψηλότερη, δυνατότερη και ομορφότερη απ' όλες τις προηγούμενες.

Στην γενιά που δεν έχει γνωρίσει προσφυγιά.

Στην γενιά που δεν φοβάται τους Τούρκους.

Στην γενιά που δεν έχει να φοβάται τίποτα...

Κωνσταντινούπολη 1955
Η γενιά των επιχειρήσεων

Πολλοί από τους «ανθρώπους των αποφάσεων» στις επιχειρήσεις ανήκουν στο πρώτο και στο δεύτερο κύμα προσφύγων από την Κωνσταντινούπολη. Όσοι έχουν γεννηθεί μετά το 1940, είναι κατά τεκμήριο πρόσφυγες του δεύτερου κύματος, δηλαδή του διωγμού του 1955 και των μετέπειτα συνεπειών του.

Όλοι όσοι αναφέρονται στον κατάλογο που ακολουθεί είναι ανώτατα στελέχη επιχειρήσεων (διευθυντές, κλπ). Οι ιδρυτές, οι πρόεδροι και οι διευθύνοντες σύμβουλοι αναφέρονται με τον τίτλο τους. Μετά από κάθε όνομα, ακολουθεί η χρονολογία γέννησης (σε παρένθεση) και η επωνυμία των επιχειρήσεων στις οποίες εργάζονται.

Αγγελίδης Αγγελος (1955) Omega Gomputers. Αθανασιάδης Νικόλαος (1916) εκδότης, δ. σύμβουλος "Ναυτεμπορική". Αντωνιάδης Αντώνης Ι. (1926) ΕΑΣ. Αντωνιάδης Αντώνιος Γ. (1920) δ. σύμβουλος "Αντωνιάδης -Ατλας ΑΕ". Αντωνόπουλος Ευστάθιος (1957) Ergodata ΑΕΒΕ. Αποστολίδης Γεώργιος (1943) Arthur Andrersen & Co. Αργυρόπουλος Αντώνιος (1940) Ιντερκέμ Ελλάς ΑΒΕΕ.

Βαλλής Ιωάννης (1911) πρόεδρος "Δομικά Εργα ΑΕ". Βαμβακόπουλος Κώστας (1940) Philips. Βασιλειάδης Κωνσταντίνος (1954) Lectra Συστήματα. Βελτράς Νίκος (1955) ΕΛΒΙΠΥ ΑΕ. Βεντούρας Γιώργος (1945) Neoset ΑΕ.

Γρηγοριάδη Ζωή (1950) ABC Systems & Software. Γρηγοριάδης Γιώργος (1944) πρόεδρος "ABC Systems & Software".

Ελματζιόγλου Νικόλαος (1954) Τηλεοπτικαί Επιχειρήσεις ΑΕ. Ελματζιόγλου Χρήστος (1949) δ. σύμβουλος "Τηλεοπτικαί Επιχειρήσεις ΑΕ".

Ζαμπίκου Νέλλη (1932) "Τσαντίλη & Υιοί ΑΕ". Ζαχαριάδης Νίκος (1944) δ. σύμβουλος "Heknel Χημικά ΑΕ". Ζερβουδάκη Κορίννα (1939) DMB and B.

Καβύρης Ιάκωβος (1942) Βιαμάρ ΑΕ. Κάλφας Παναγιώτης (1955) Abbot Laboratories SA. Κατανόπουλος Μηνάς (1949) οικονομολόγος, γεν. διευθυντής της "Knauf ΑΒΕΕ". Κατουμάς Μιχαήλ (1925) πρόεδρος "Ράδιο Κατουμάς ΑΕ". Κλημεντίδου Ερση (1958) Power Helth Hellas ΑΕΒΕ. Κορίνθιος Μάρκος (1938) πρόεδρος "Μ.Κορίνθιος ΑΕ". Κωνσταντίνου Θεόδωρος (1939) αντιπρόεδρος "Ράδιο - Αθήναι ΑΕΒΕΤΕ". Κωνσταντινίδης Σεραφείμ (1957) δημοσιογράφος, διευθ. σύνταξης εφημε-

ρίδας "Κέρδος".

Λαζαρίδου - Χρηστίδου Ευφροσύνη (1944) Agfa -Gevaert ΑΕΒΕ. Λεύκαρος Γεώργιος (1946) Ασπίς Πρόνοια ΑΕ. Λιζάρδος Τιμολέων (1945) Arthur Andersen & CO.

Μαϊόπουλος Φίλιππος (1937) "Γρ. Σαράντης ΑΒΕΕ". Μανοπούλου - Αρβανίτη Μαίρη (1955) Societe Generale. Μαρίνος Ηλίας (1938) δ. σύμβουλος "Βιαμάρ ΑΕ". Μαυρίδης Κωνσταντίνος (1927) αντιπρόεδρος "Προδομή ΑΕ ". Μήκας Κωνσταντίνος (1921) πρόεδρος "Αβέζ ΑΕ". Μιστιλλίογλου Χρήστος (1946) ALICO ΑΕ. Μιχαηλίδης Νίκος (1946) "Μεταξά ΑΒΕ". Μπαλλής Βύρων (1951) γενικός διευθυντής "Interamerican" . Μπαλτάς Κώστας (1947) Glaxo AEBE.

Νικολαίδης Ανδρέας(1948) Warner Music Greece SA.

Οκανταρίδης Βασίλειος (1954) Ετέκα ΑΕ.

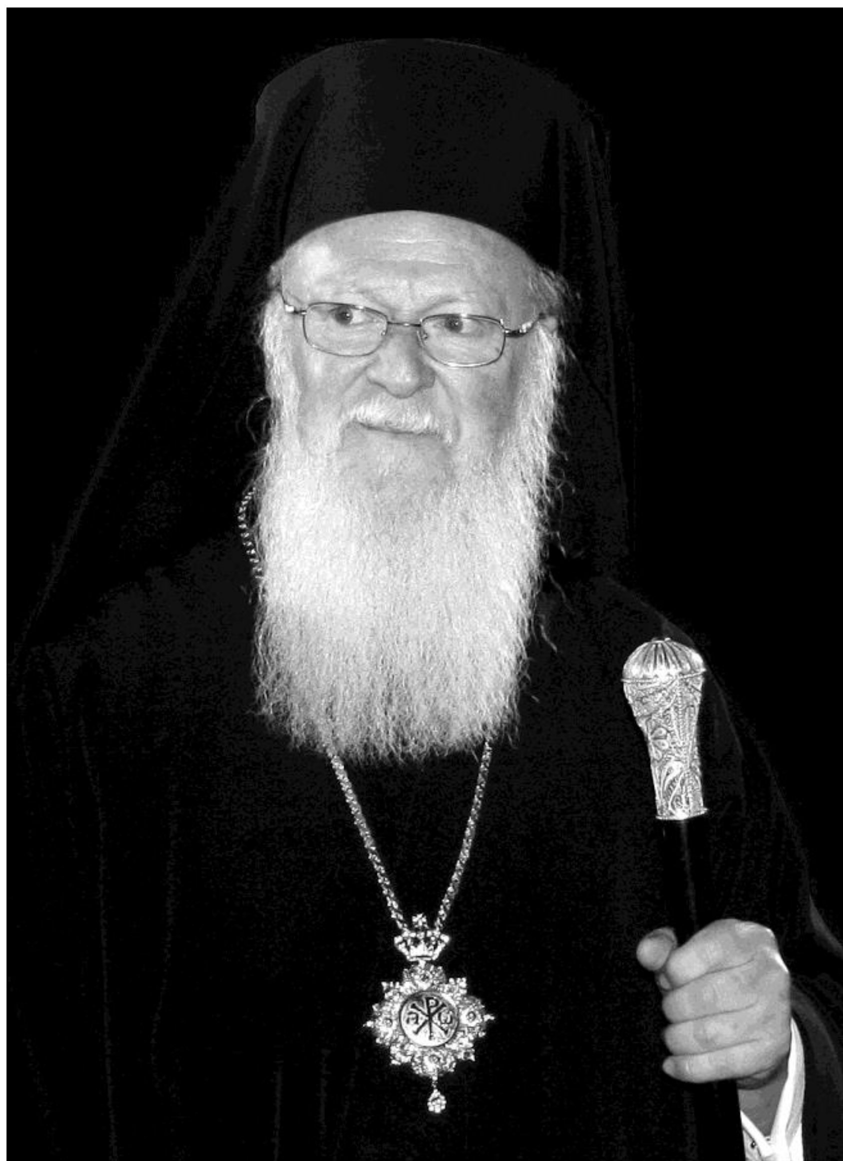
Παϊκόπουλος Δημοσθένης (1929) Ελτράκ ΑΕ. Παντζόπουλος Στέφανος (1936) οικονομικός ελεγκτής, διευθ. εταίρος "Arhtur Andersen - S. Pantzopoulos & Co". Παπαδόπουλος Αλέκος (1934) δ. σύμβουλος "Επτάλοφος ΑΒΕΕ". Παπουτσής Ανδρέας (1945) Kosmocar ΑΕ. Πλούμος Γεώργιος (1928) πρόεδρος "Olympic Avis Rent a Car AE".

Ριζόπουλος Κωνσταντίνος (1954) Μηχανική ΑΕ.

Σαρίδης Ελευθέριος (1907) βιομήχανος- έπιπλα. Σεβαστόπουλος Βασίλης (1948) Νεοστρώμ Χάρσονς ΑΕ. Σάββιτς Γεώργιος (1947) Μινέρβα Φαρμακευτική ΑΕ. Σαμούχος Χρήστος (1949) δ. σύμβουλος "ΑΣΑΜ ΑΕ", Πρακτορείο Διανομής Ξένου Τύπου. Σιδερίδης Δημήτριος (1943) Singer ΑΕΕ. Σίμας Μιχάλης (1946) Δομικά Εργα ΑΕ. Σιμοτόπουλος Ανέστης (1942) "Κ.Βλαχόπουλος ΑΕ". Σινιόσογλου Γεώργιος (1904) βιομήχανος- υφαντουργεία. Σινιόγλου Συμεών (1903) βιομήχανος- υφαντουργεία. Σκαζίκης Βασίλης (1947) "Abakus Μηχανογραφικά Συστήματα ΑΕ". Στεφανίδης Στέφανος (1942) προέδρος "Boehringer ingelheim Ελλάς". Στεφανίδης Ιωάννης (1930) πρόεδρος "Olympic Hotels AE". Στεφανίδης Στέφανος πρόεδρος "Boehringer Ingelheim Ελλάς ΑΕ". Στεφανόπουλος Νίκος (1945) Αδδαξ ΑΕ. Στυλιανίδης Σπύρος (1946) Leo Burnett AE. Συμεωνίδης Δημήτριος (1953) γεν. διευθυντής "Μεβγάλ ΑΕ". Συμεώνογλου Ανδρέας (1916) βιομήχανος - "Μύλοι Αγίου Γεωργίου".

Τοκάνης Δημήτρης (1957) Computer Studio. Τοπράκ Αναστάσιος (1920) πρόεδρος "Ιντερκέμ Ελλάς ΑΒΕΕ". Τσιροπούλου - Μαμουζακη Ευφρ. (1948) Μαγδενβούργερ Ελλάς ΑΕ.

Χαλυβίδης Θεόδωρος (1944) Rank Xerox ΑΒΕΕ. Χιονάς Αναστάσιος (1951) "Ορφεύς Βεϊνόγλου ΑΕ".

Ιμβρος — Τένεδος
Η γενιά του Πατριάρχη Βαρθολομαίου

Ίμβρος και Τένεδος. Δύο ελληνικά νησιά με αμιγείς ελληνικούς πληθυσμούς μέχρι πριν 30 χρόνια. Ακολούθησαν κι αυτά την τύχη της Πόλης. Διωγμοί μετά 1955... Απελάσεις από τη δεκαετία του 1960... Συνεχής καταπίεση...

Ίμβρος. Απέχει από τη Σαμοθράκη και τη Λήμνο λιγότερο απ' ό,τι απέχει η Αθήνα από το Σούνιο. Το 1960 την κατοικούσαν 5.500 Έλληνες και... 389 Τούρκοι (όλοι κρατικοί υπάλληλοι). Είχε 300 εκκλησιές. Κάστρο, Γλυκύ, Άγιοι Θεόδωροι, Σχοινούδι, Αγρίδια μερικά από τα χωριά της. Σήμερα έχουν απομείνει 300 γέροντες. Ανάμεσά τους και οι γονείς του Οικουμενικού Πατριάρχη.

Τένεδος. Απέχει από την Σαμοθράκη και την Λήμνο λιγότερο απ’ ό,τι η Αθήνα από την Χαλκίδα. Το 1960 είχε 2.800 κατοίκους. Όλοι Έλληνες. Σήμερα έχουν απομείνει ελάχιστοι.

Ίμβρος και Τένεδος. Δύο ακόμη χάντρες στο κομπολόι της προσφυγιάς. Όμως κι απ' αυτά τα μικρά και ξεχασμένα απ' όλους μας νησάκια αναδείχθηκαν Έλληνες που ξεχωρίζουν. Ενδεικτικά αναφέρουμε:

Αρχοντώνης Βαρθολομαίος (Ίμβρος 1940). Οικουμενικός Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως.

Ανδριώτης Νικόλαος (Ίμβρος 1906). Καθηγητής Γλωσσολογίας και τ. Πρύτανης του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Βάντσος Χρήστος (Ίμβρος 1938). Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

Κουκούζης Ιάκωβος (Ίμβρος 1911). Αρχιεπίσκοπος Βορείου και Νοτίου Αμερικής.

Κουτσομάλλης Κυριάκος (Ίμβρος 1943). Ιστορικός και ιστορικός της τέχνης, διευθυντής του ιδρύματος Μουσείου Β. και Ε. Γουλανδρή.

Πόντος 1922
Αργοναύτες, Κομνηνοί, Ολυμπιονίκες

Βούλα Πατουλίδου. Χριστίνα Θαλασσινίδου. Πρόσφυγες!

Η Βούλα είναι δεύτερη γενιά από το πρώτο προσφυγικό κύμα των Ποντίων. Η Χριστίνα είναι πρώτη γενιά από το δεύτερο κύμα. Ολυμπιονίκες!

Υπάρχουν κι άλλοι. Μπάμπης Χολίδης, Παναγιώτης Ποικιλίδης, Παύλος Σαλτσίδης, Βαλέριος Λεωνίδης...

Ίσως να ξεχνάμε κάποιους. Η πραγματικότητα όμως είναι μία: Η γενιά των Ποντίων είναι γενιά Ολυμπιονικών.

Για να γίνει κανείς Ολυμπιονίκης χρειάζεται αποφασιστικότητα, σκληράδα και δύναμη.

Και για είναι κανείς αποφασιστικός, δυνατός και σκληρός χρειάζεται να έχει…

Βαθειές ρίζες

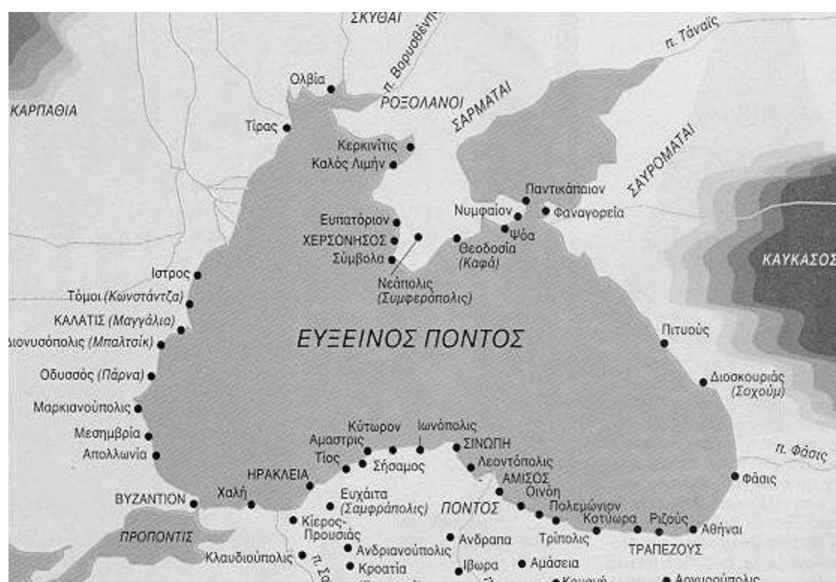
Αργοναυτική Εκστρατεία. Από τόσο βαθειά ξεκινάνε οι ρίζες των Ποντίων. Από τα βάθη της ελληνικής μυθολογίας...

Το μυθικό ταξίδι των Αργοναυτών στον Εύξεινο Πόντο τοποθετείται από τους επιστήμονες στον 14ο ή 15ο π.Χ.. αιώνα. Δηλαδή, 2 με 3 αιώνες νωρίτερα από την εκστρατεία στην Τροία, που η επιστημονική έρευνα χρονολογεί στον 12ο π.Χ. αιώνα.

Φαίνεται όμως ότι υπήρξε και μία άλλη ομάδα Αργοναυτών. Αυτοί κατευθύνθηκαν νότια. Προς την Κύπρο...

Είναι παράδοξο αλλά δύο από τις ελληνικές διαλέκτους με τις πιο βαθιές και αρχαϊκές ρίζες, διασώθηκαν στις κατευθύνσεις των μυθικών Αργοναυτών.

Η μία είναι η ποντιακή διάλεκτος. Η άλλη ξεκινάει από την Κυνουρία (Τσακωνιά) της Αρκαδίας, περνάει από την Κάρπαθο και κατα-

λήγει στην Κύπρο (αρκαδοκυπριακή διάλεκτος).

Από το πρώτο μυθικό ταξίδι των Ελλήνων στον Πόντο, υπάρχει και κάτι άλλο. Ανάμεσα στους Αργοναύτες (όπως ο Ιάσων και ο Ηρακλής) ήταν και ο Άρμενος.

«Άρμενα» είναι μία αρχαϊκή λέξη και σήμαινε (ό,τι και σήμερα) τα πανιά και τα σχοινιά, την αρματωσιά (τα... άρματα) του πλοίου. Έχουμε ακόμη τις λέξεις αρμενίζω (ιστιοπλοώ), αρμενιστής (υπεύθυνος των πανιών), αρμενάκι (βοηθός αρμενιστή)...

Ο Αρμενος ήταν λοιπόν ο αρμενιστής της Αργούς. Ε, και τι έγινε, θα πείτε. Τίποτα ιδιαίτερο. Απλώς, ο Άρμενος είναι ο γενάρχης των Αρμενίων.

Ο σπόρος των Αργοναυτών (και του Άρμενου...) έπιασε βαθιές ρίζες. Η επικοινωνία του Ελληνισμού με τον Εύξεινο Πόντο υπήρξε συνεχής.

Μύθοι με ήρωες τον Απόλλωνα, την Λητώ, τον Αχιλλέα, τους Διόσκουρους, τον Οδυσσέα, τον Ηρακλή, τον Ορέστη, την Ιφιγένεια διαδραματίζονται σε μέρη του Πόντου.

Στα ίδια μέρη από τα οποία ήλθαν οι χθεσινοί Πόντιοι (Σινώπη, Σαμσούς, Τραπεζούς, Ινέμπολις, Κερασούς, Βατούμ) και οι σημερινοί «Ρωσοπόντιοι» πρόσφυγες (Σεβαστούπολις-Σουκούμι, Σωτη-

ριούπολις-Πιτσούντα, Μαριούπολις-Ζντάνωφ, Αιγιαλός-Γιάλτα).

«Όλοι οι στεριανοί λαοί άφησαν στους Έλληνες την θάλασσα και μια λουρίδα γης κατά μήκος της ακτής», γράφει για τον Πόντο η Μαριάννα Κορημηλά στο σημαντικό βιβλίο της «Οι Έλληνες στην Μαύρη Θάλασσα» (εκδ. 1991).

Η Τραπεζούντα των Κομνηνών

Ό,τι ήταν το Αιγαίο στα νότια, ήταν για τους Έλληνες ο Πόντος στον Βορρά. Μία θάλασσα επικοινωνίας, εμπορίου, πολιτισμού, δημιουργίας και δύναμης.

Η δύναμη αυτή αποδείχτηκε κι όταν η Πόλη αλώθηκε για πρώτη φορά από τους Λατίνους στα 1204 μ.Χ. Οι Κομνηνοί ίδρυσαν την ελληνική αυτοκρατορία του Πόντου. Η Τραπεζούς παρέμεινε ελληνική και ελεύθερη. Κι ήταν σ' αυτή την πόλη που υψώθηκε για πρώτη φορά ο δικέφαλος αετός!

Οι Πόντιοι γνωρίζουν καλά πόσο βαθιές είναι οι ρίζες τους. Οι Ρωσοπόντιοι πρόσφυγες που μένουν στη Νέα Σμύρνη, «Αργώ» έχουν ονομάσουν το σύλλογό τους. Κι ο μεγαλύτερος ποντιακός σύλλογος, «Αργοναύτες - Κομνηνοί» ονομάζεται.

Στην εποχή των Κομνηνών ανάγεται και η ίδρυση του μεγαλύτερου προσκυνήματος του ελληνισμού ολόκληρης της Μαύρης Θάλασσας. Από την Τραπεζούντα ως την Ρουμανία... Κι από την Οδησσό ως την Φιλιππούπολη…

Η Σουμελά και ο Υψηλάντης

Η Ιερά Αυτοκρατορική Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή της Υπεραγίας Θεοτόκου του Σουμελά ιδρύθηκε από τους αυτοκράτορες της Τραπεζούντας στην καρδιά των Ποντιακών Άλπεων.

«Ακολουθώντας τον κεντρικό δρόμο μέσα από το φαράγγι του ποταμού Πυξίτη, 31 χλμ νότια της Τραπεζούντας», γράφει η Μ. Κορομηλα, «*ο ταξιδιώτης θα περάσει το βυζαντινό κεφαλοχώρι Δικαίσιμο (σήμερα Μάτσκα) και θα πάρει τον ανατολικό παράδρομο, που οδηγεί στα πόδια ενός θεόρατου βράχου. Εκεί πάνω, σε μια χαρακιά του βράχου, οι Μεγαλοκομνηνοί ίδρυσαν το "αυτοδέσποτον" και "αυτεξούσιον" μοναστήρι της Σουμελά, στα*

Η Παναγία Σουμελά στον Πόντο

τέλη του 13ου αιώνα».

Πάνω από το μοναστήρι, ψηλά, στην αλπική σχεδόν ζώνη υπήρχαν δύο χωριά: Τα Υψηλάντα και τα Μουρουζάντα.

Σ' αυτά τα χωριά κατοικούσαν οι βυζαντινές οικογένειες των Υψηλάντηδων και των Μουρούζηδων, μέχρι που πήραν κι αυτές τον δρόμο της προσφυγιάς. Στα μέσα του 17ου αιώνα αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τα εδάφη τους στον Πόντο και να καταφύγουν στην Κωνσταντινούπολη.

Έναν αιώνα αργότερα, ο ηγεμόνας της Βλαχίας Αλέξανδρος Υψηλάντης θα τιμήσει τα πατρογονικά του και με Χρυσόβουλο του 1775 θα καθιερώσει υψηλή ετήσια χορηγία για το μοναστήρι του Σουμελά.

Το 1757 ο ηγεμόνας της Μολδαβίας Σκαρλάτος Γκίκας θα πάει να προσκυνήσει την εικόνα της Παναγίας. Θα βγάλει κι αυτός Χρυσόβουλο με υψηλή χορηγία *«εις την σεβασμίαν μονήν της Υπεραγίας Θεοτόκου όπου είναι προς τα μέρη της Τραπεζούντος εις το όρος του Σουμελά»*.

Τον 18ο αιώνα πλούσιες χορηγίες έδωσαν όλες οι κοινότητες της ποντιακής διασποράς από την Κριμαία και τις παραδουνάβιες ηγε-

μονίες μέχρι την Τρανσυλβανία στα Καρπάθια. Κι ακόμα οι ελληνικές κοινότητες της Θράκης, με πρώτη την Φιλιππούπολη.

Ιδιαίτερα, ενίσχυσαν το μοναστήρι οι Έλληνες της Αργυρούπολης με τα πλούσια μεταλλεία. Οι Αργυρουπολίτες, όταν η Μικρασιατική Καταστροφή του 1922 τους έριξε στην προσφυγιά, φρόντισαν να πάρουν μαζί τους και το αρχείο της ελληνικής τους κοινότητας. Σήμερα το αρχείο, με πολλά σπανιότατα ελληνικά χειρόγραφα, φυλάσσεται στη Νάουσα.

Αλλά, πριν φθάσουμε στην προσφυγιά, πρέπει να δούμε ποιοι ήταν οι Πόντιοι στις αρχαιότατες πατρίδες τους.

Δάσκαλοι και τραπεζίτες

Οι Πόντιοι που κατοικούσαν στις ακτές της σημερινής Τουρκίας ξεπερνούσαν στις αρχές του 20ού αιώνα τους 700.000. Κατοικού-

Ο μητροπολιτικός ναός της Τραπεζούντας και το περίφημο εκπαιδευτήριο της Φροντιστήριον, που είχε ιδρυθεί το 1683

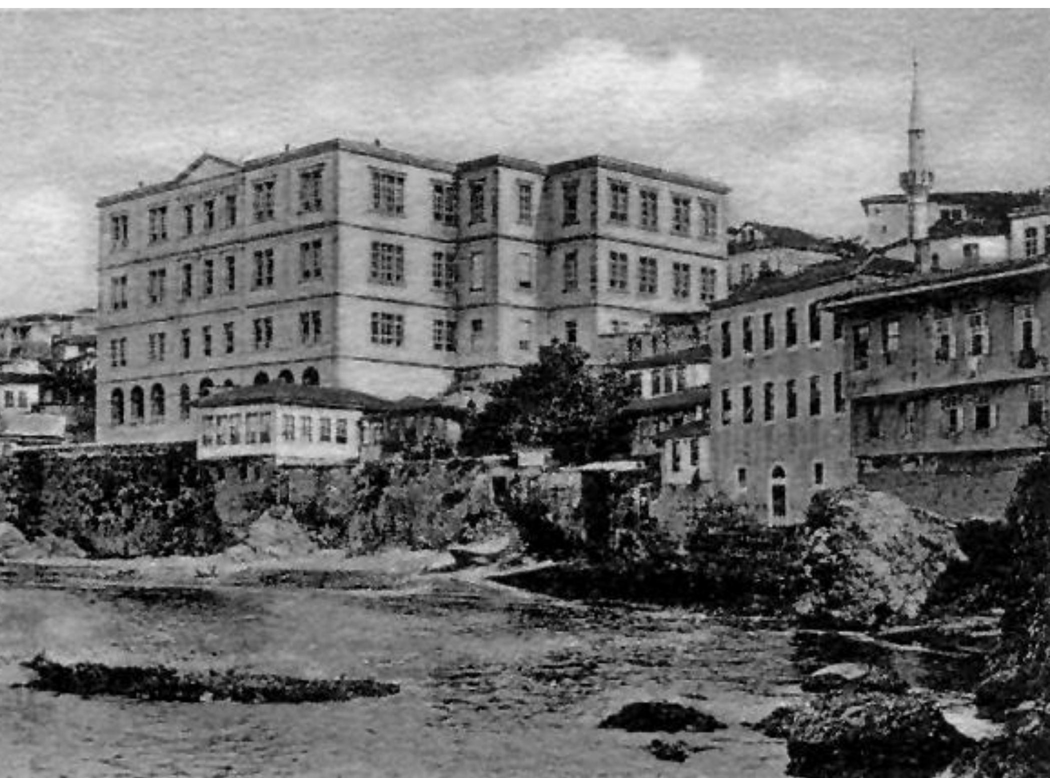
σαν σε 11 πόλεις, 41 κωμοπόλεις και 1.013 χωριά.

Η Αμισός (Σαμσούντα) το 1902 είχε 8.000 Έλληνες με 4 κεντρικά σχολεία και 1.150 μαθητές. Το 1912 άρχισε να λειτουργεί και το Τσινέκειο Γυμνάσιο.

Στην περιοχή της Σινώπης οι 37.986 Έλληνες διατηρούσαν 139 σχολεία. Εδώ, στα 1913, οι μαθητές από την Ψωμιάδειο Ελληνική Σχολή στα Κοτύωρα ίδρυσαν και τον πρώτο μαθητικό σύλλογο στην ιστορία του Ελληνισμού.

Στην ορεινή Σάντα του ανατολικού Πόντου οι 1.135 ελληνικές οικογένειες διατηρούσαν 2 σχολαρχεία αρρένων και θηλέων και 5 δημοτικά.

Στην Τραπεζούντα λειτουργούσε το Φροντιστήριον, που είχε ιδρυθεί το 1683. Ήταν ένα από τα πιο ξακουστά σχολεία σ' ολόκληρο τον Ελληνισμό και το 1902 απέκτησε νέο θαυμάσιο κτίριο στην πα-

ραλία της Τραπεζούντας.

Γενικά, οι Πόντιοι διατηρούσαν:

* 10 γυμνάσια και 1.047 σχολαρχεία, ημιγυμνάσια και δημοτικά με 75.953 μαθητές και 1.236 δάσκαλους και καθηγητές.

* 22 μοναστήρια και 1.139 εκκλησίες με 1.459 ιερείς.

* 37 πολιτιστικούς και φιλανθρωπικούς συλλόγους.

Στην Τραπεζούντα κυκλοφορούσαν οι εφημερίδες «Ο Φάρος της Ανατολής», η «Εθνική Δράσις» και ο «Νέος Αστήρ του Πόντου». Και ανέπτυσσε πλούσια δράση ο φιλεκπαιδευτικός σύλλογος «Ξενοφών».

Η Τραπεζούντα ήταν το σπουδαιότερο οικονομικό κέντρο. Από τις 5 Τράπεζες, οι 3 ανήκαν στις ελληνικές οικογένειες Θεοφύλακτου, Καπαγιαννίδη και Φωστηρόπουλου. Υπήρχε υποκατάστημα της Τραπέζης Αθηνών και οι ελληνικοί εμπορικοί οίκοι, όπως αυτός του Λεοντίδη, έλεγχαν το εμπόριο.

Σημαντικό ρόλο είχε και η Σαμσούντα, που ήταν το βασικό κέντρο εξαγωγής καπνών. Κι εδώ είχε υποκατάστημα η Τράπεζα Αθηνών.

Άλλα εμπορικά κέντρα ήταν η Κερασούντα και τα Κοτύωρα, όπου κι εκεί το εμπόριο ήταν σε ελληνικά χέρια.

Στις υπό ρωσική κυριαρχία περιοχές του Πόντου ζούσαν άλλοι 700.000 Έλληνες. «Ελληνορώσοι»…

Ο Καζαντζάκης και οι Ελληνορώσοι

Στις «ρωσικές» περιοχές κατοικούσαν 220.000 Έλληνες σε Γεωργία και Αζερμπαϊτζάν, 110.000 σε Κρασνοντάρ, Τερέκ και Σταυρούπολη, 185.000 στην Αζοφική, 65.000 στην Κριμαία, 35.000 στην Ουκρανία και πολλοί άλλοι σε διάφορες κοινότητες του ανατολικού Πόντου.

Ένας συνδετικός κρίκος όλων αυτών ήταν η εφημερίδα «Αργοναύτης», που εκδόθηκε το 1912 στο Βατούμ του Καυκάσου από τον ιδιοκτήτη του «Ελληνικού Τυπογραφείου» Σταύρο Χ. Γαληνό.

Στο κυριακάτικο φύλλο της 20ής Νοεμβρίου 1916 διαβάζουμε:

- *Ο ιατρός ΘΕΟΦΥΛΑΚΤΟΣ μετώκησεν εις Βλαδικαυκάσκαγια 22 (οικίαν Ρέγκου). Δέχεται 1-3 και 5-7 μ.μ.*
- *Ιεροψάλτης (φυγόστρατος εκ Τουρκίας) κάτοχος της εκκλη-*

σιαστικής μουσικής χρηματίσας άλλοτε δεξιός ψάλτης του εν Κερασούντι ναού της Μεταμορφώσεως ζητεί θέσιν. Πληροφορίαι παρά εν τω Σοχούμ ιατρώ και Προέδρω της Κοινότητος κ. Κοσμάν Σπυράντην.

Συνεργάτες της εφημερίδας αναφέρονται οι Ευτρόπιος Παπαδόπουλος, Στέφανος Πορτοκαλλίδης, Παντ. Παπαδόπουλος. Και ως «υπέυθυνος συντάκτης» ο Αχιλλεύς Δημητριάδης.

Ένας άλλος Δημητριάδης, ο γνωστός αρχιμουσικός Οδυσσέας Δημητριάδης, θα φτάσει πρόσφυγας από το Βατούμ στην Ελλάδα, τρία χρόνια πριν την Μικρασιατική Καταστροφή. Γιατί;

Γιατί το πρώτο τρίμηνο του 1918 ο ρωσικός στρατός απεχώρησε από την περιοχές, που είχε καταλάβει από τους Οθωμανούς το 1877-78. Ήταν η εποχή που οι μπολσεβίκοι του Λένιν έπρεπε να παγιώσουν την εξουσία τους και δεν ήθελαν πολεμικές εμπλοκές.

Στο Κάρς ζούσαν 75.000 Έλληνες. Άλλοι τόσοι στις γειτονικές περιοχές. Ήξεραν τι τους περίμενε, από τον τουρκικό στρατό του Κεμάλ. Κι αποφάσισαν να φύγουν. Στην αρχή προς την Γεωργία.

Ήταν η πρώτη φορά στον 20ό αιώνα, που οι Πόντιοι λαλούσαν την κραυγή της προσφυγιάς:

«Ξάϊ μη λαλείτεν κι οπίσ' μη τερείτεν...»

Πολλοί αποφάσισαν να πάρουν τον αρχαίο δρόμο των Αργοναυτών. Να γυρίσουν στην Ελλάδα.

Στις 3 Ιούλιου 1919 κι ενώ συνεχιζόταν η απόβαση ελληνικών στρατευμάτων στη Σμύρνη, στις αθηναϊκές εφημερίδες δημοσιεύτηκε η εξής είδηση:

«Ο Πρωθυπουργός Ελ. Βενιζέλος ανέθεσεν εις τον Γενικόν Διευθυντήν του Υπουργείου Περιθάλψεως, λογοτέχνην και νομικόν κ. Νίκον Καζαντζάκην, να οργανώσει τον επαναπατρισμόν των Ελλήνων του Καυκάσου, όσων δεν επιθυμούν να παραμείνουν εις Ρωσίαν.

Ο κ. Ν. Καζαντζάκης βρίσκεται ήδη εις την Γεωργίαν. Εις την απο-

στολήν του τον συνοδεύει και ο Συνταγματάρχης κ. Ηρακλής Πολεμαρχάκης. Η ελληνική αποστολή προωθεί προς την Ελλάδα πρόσφυγας και φροντίζει διά την εγκατάστασιν των..."

Οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν. Αργότερα θα δημιουργήσουν την συνοικία των Ελληνορώσων στην Αθήνα. Και πριν μερικά χρόνια θα κάνουν και τον παραθεριστικό τους οικισμό στην Λάρυμνα.

Τότε οι κομμουνιστές προσπαθούσαν να παγιώσουν την εξουσία τους στην Ρωσία. Σήμερα που την έχασαν, μια νέα γενιά Ποντίων προσφύγων έρχεται στην Ελλάδα. Οι «Ρωσοπόντιοι»...

Από την εποχή εκείνης της πρώτης προσφυγιάς έχουμε μία άλλη είδηση. Συγκλονιστική…

Βρέθηκε η Παναγία!

Στην δεκαετία 1910-20 πάνω από 200.000 Πόντιοι εξοντώθηκαν από τους Νεότουρκους στις εξορίες και στα περίφημα «τάγματα εργασίας». Μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, άλλοι 400.000 εκδιώχθηκαν από τις πανάρχαιες πατρίδες τους χωρίς καμία προειδοποίηση από το κεμαλικό καθεστώς.

Πρώτος σταθμός ήταν η Κωνσταντινούπολη, που τελούσε ακόμα υπό διασυμμαχικό έλεγχο. Ο δρόμος της προσφυγιάς τελείωνε στη μυθική πατρίδα των Αργοναυτών. Στην Ελλάδα!

Μέχρι τον Φεβρουάριο του 1923, πάνω από 200.000 Πόντιοι είχαν φτάσει στην Ελλάδα. Τους επόμενους μήνες ήρθαν και οι άλλοι πρόσφυγες.

Τα χρόνια πέρναγαν. Και στις 3 Νοεμβρίου 1931 ο ποντιακός ελληνισμός συγκλονίστηκε από την χαρμόσυνη είδηση:

«Ευρέθη, ως εκ θαύματος, εις την Τραπεζούντα υπό Έλληνος μοναχού η περίφημος θαυματουργός εικών του Σουμελά, έργον του Ευαγγελιστού Λουκά. Δια τας λεπτομερείας και την άφιξιν της εικόνος, θα γνωστοποίησομεν εις το αναγνωστικόν κοινόν άμα τη αφίξει νεωτέρων ειδήσεων.»

Η εικόνα ήρθε στην Ελλάδα. Και η πρώτη γενιά των Ποντίων προσφύγων ξανάφτιαξε το μοναστήρι της Παναγίας Σουμελά στο Βέρμιο. Σ’ ένα βουνό της Μακεδονίας….

Πόντος
Η γενιά του Δημήτρη Ψαθά και του Γιάννη Πασαλίδη

Αβραμίδης Γιάννης (Βατούμ 1922) γλύπτης.

Βασιλειάδης Προκόπιος (Κίεβο 1912) αρχιτέκτων. Βελισσαρίδης Γιώργος (Τραπεζούς 1909) ζωγράφος, χαράκτης. Βορεάδης Γεώργιος (Σινώπη 1890) γεωλόγος, καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου.

Δεληγιαννίδης Αλέξανδρος (Πόντος 1914) γιατρός, τ. βουλευτής ΕΡΕ Πιερίας. Δημητριάδης Οδυσσέας (Βατούμ Καυκάσου 1908) αρχιμουσικός. Διαμαντόπουλος Θόδωρος (Κουταίδα Καυκάσου 1903) μαθηματικός, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης.

Ενεπεκίδης Πολυχρόνης (Αμισός 1919) ιστορικός, καθηγητής Παν. Βιέννης. Εξαρχος Δημήτριος (Οδησσός 1932) διευθυντής "Janssen Pharmakeutica ΑΕΒΕ". Ερμείδης Χάρης (Κερασούς 1914) οδοντίατρος, τ. βουλευτής ΝΔ Θεσσαλονίκης. Εφραιμίδης Βασίλης (Λευκόν Ορος 1916) δικηγόρος, ευρωβουλευτής ΚΚΕ.

Ζαχαράτου Ανθή (Ρωσία 1922), υψίφωνος.

Θαλασσινίδου Χριστίνα (Τιφλίδα), πρωταθλήτρια Συγχρονικής Κολύμβησης, ολυμπιονίκης,

Ιωάννου-Λαμψίδης Π. (Πόντος 1904) φιλόλογος, καθηγητής Παν. Μονάχου.

Καζαντζίδης Γεώργιος (Νικόπολη 1909) μαθηματικός, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Κανδύλης Γεώργιος (Μπακού 1913) αρχιτέκτων, πολεοδόμος. Καπετανίδης Σπύρος (Καύκασος 1900) πρεσβευτής. Καρανικόλας Γεώργιος (Τασκένδη 1950) διευθυντής "Ντάκος ΑΕ". Καραπαναγιώτης Βύρων (Τραπεζούς 1894) στρατιωτικός, τ. υπουργός, τ. πρόεδρος ΟΤΕ. Κασιάνης Ελευθέριος (Τραπεζούς 1918) ανώτ. τραπεζικός, λογοτέχνης. Κόττης Ιωάννης (Οδησσός 1891) καθηγητής Κοινωνιολογίας. Κωνσταντινίδης Χριστόφορος (Βατούμ 1920) Πρόεδρος "ΒΙΟΤΕΡ ΑΕ". Κωτσαϊλίδης Κωνσταντίνος (Ρωσία 1937) διευθυντής τεχνικών υπηρεσιών "Ελληνικά Διυλιστήρια ΑΣπροπύργου".

Λαζαρίδης Δημήτριος (Σεβαστούπολη 1918) γιατρός, καθηγητής Παν. Αθηνών. Λαμψίδης Οδυσσεύς (Τραπεζούς 1917) συγγραφέας, φιλόλογος. Λαυρεντίδης Ισαάκ (Ορτάκιοϊ 1909) τέως Πρόεδρος της Βουλής, δικηγόρος. Λεωνίδης Βαλέριος (Ρωσία) πρωταθλητής Άρσης

Βαρών, Ολυμπιονίκης.

Μαργαρίτης Κωνσταντίνος (Καύκασος 1914) αντιπτέραρχος, επίτιμος αρχηγός ΓΕΑ. Μαυρομμάτη-Παπαδοπούλου Ελεονώρα (Οδησσός) συνθέτρια, πιανίστρια. Μελίδης Ιωάννης (Καύκασος 1930) βουλευτής ΠΑΣΟΚ Αργολίδας, τ. δήμαρχος Ναυπλίου. Μοριάνωβ Αδάμ (Τραπεζούς 1896) καθηγητής κλασσικού χορού. Μουζενίδης Τάκης (Τραπεζούς 1911) σκηνοθέτης. Μπαλτατζής Αλέξανδρος (Κουταίδα Καυκάσου 1904) τ. υπουργός. τ. βουλευτής.

Νικολαίδης Σταύρος (Νικόπολις 1893) καθηγητής στον Πόντο, τ. βουλευτής Φιλελευθέρων και Ε.Κ. Καβάλας, τ. υπουργός.

Γιάννης. Πασαλίδης

Παπαδόπουλος Κωνσταντίνος (Κοτύωρα 1915) γεωπόνος, βουλευτής ΕΡΕ Κιλκίς. Παπαπαναγιώτου Θεοφύλακτος (Νικόπολις 1908) γεωργοκτηματίας, τ. βουλευτής Ε.Κ. Δράμας. Πασαλίδης Γιάννης (Καύκασος 1885) γιατρός, ιδρυτής Σοσιαλιστικού Κόμματος Ελλαδας, προέδρος της ΕΔΑ, βουλευτής. Περτσινίδης Σωφρόνιος (Πόντος 1912) δικηγόρος, τ. βουλευτής ΕΡΕ Κιλκίς. Πετρίδης Ιωάννης (Ρωσία 1931) τ. βουλευτής Πιερίας ΝΔ. Προκοπίδης Ιωάννης (Αργυρούπολη 1910) επιχειρηματίας, τ. βουλευτής ΕΡΕ - ΝΔ Πέλλας. Ρενιέρη Μαρία (Τιφλίδα 1908) χορογράφος.

Σεμερτζίδης Βάλλιας (Αντίνσκαγια 1911)ζωγράφος, χαράκτης. Σιβετίδης Μάξιμος (Τιφλίδα 1917) συγγραφέας. Τικτόπουλος Αλέξανδρος (Σεβαστούπολη 1934) Διευθύνων Σύμβουλος "Ελληνικής Εταιρίας Χάλυβος". Τραυλός Ιωάννης (Ροστόβ 1908) αρχιτέκτων, αρχαιολόγος. Τριανταφυλλίδης Γεώργιος (Πετρούπολη 1887) πρεσβευτής. Τσαούσης Αγαθάγγελος (Πόντος 1890) Μητροπολίτης Νευροκοπίου.

Φαρδής Αλέξανδρος (Οδησσός 1915) γεωπόνος, καθηγητής Παν Θεσσαλονίκης. Φωστηρόπουλος Σωκράτης (Τραπεζούς 1920) επιχειρηματίας, πρόεδρος "Σ.Κ. Φωστηρόπουλος ΑΕΕ.

Δημήτρης Ψαθάς

Χαριτάντης Βασίλειος (Αργυρούπολη 1898) χημικός, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Χατζηπαναγής Βασίλης (Τασκένδη) ποδοσφαιριστής.

Ψαθάς Δημήτρης (Τραπεζούς 1907) συγγραφέας, δημοσιογράφος..

Ρωσοπόντιοι
Ενας αυτοκρατορικός πρόσφυγας

Μακεδονία 1992. Βρισκόμαστε στους αρχαίους Φιλίππους. Αριστερά μας είναι το ποτάμι (Κεφαλάρι) που βαφτίστηκαν οι πρώτοι Ευρωπαίοι χριστιανοί. Μπροστά μας έχουμε τα ερείπια του πρωτοχριστιανικού βαπτιστηρίου. Δεξιά μας αρχίζουν τα πρώτα σπίτια του χωριού Λυδία. Και πίσω μας είναι ο αρχαιολογικός χώρος των Φιλίππων. Εδώ το 'φερε η μοίρα να ζεσταίνουν τα όνειρά τους οι σημερινοί Πόντιοι πρόσφυγες. Οι «Ρωσοπόντιοι»..

«Δουλειά και γράμματα»

Προσφυγικός καταυλισμός Ζυγού, νομού Καβάλας. Αρχές Σεπτεμβρίου. Απόγευμα. Ζέστη.

Το 1922 ήταν τα τσαντίρια. Το '92 προοδεύσαμε. Οι Ρωσοπόντιοι πρόσφυγες μένουν σε τσιμεντένια λυόμενα που έστησε ο στρατός. Και ζεσταίνουν τα όνειρά τους. Τι ζεσταίνουν, δηλαδή...

Πυρπολούνται! Από τον καυτό ήλιο, που πέφτει πάνω στα τσιμεντένια λυόμενα και τα πυρακτώνει.

Καίγονται! Από την ανάγκη να βρουν δουλειά... Να ενταχθούν στην ελληνική κοινωνία... Να μάθουν τα νέα ελληνικά...

Ο Σάββας Κελεσίδης είναι ξυλογλύπτης και ζωγράφος. Πίστευε ότι θα έβρισκε εύκολα δουλειά στην Ελλάδα. Διαψεύστηκε. Έξω από το τσιμεντένιο λυόμενο (μέσα είναι δύσκολα τα πράγματα) μας δείχνει τα ξυλόγλυπτα που έφερε μαζί του και μονολογεί:

«Δουλειά θέλουμε. Να δουλέψουμε. Ας είναι οικοδομή. Να χτίσουμε τα σπίτια μας. Να ζήσουμε σαν άνθρωποι. Δουλειά θέλουμε...»

Μεταφράζει από την ποντιακή διάλεκτο η Ελένη Μοσκβενά, που έχει αρκετούς μήνες στον καταυλισμό και πήγε με δική της πρωτο-

βουλία σε ιδιωτικό σχολείο (πληρώνει 4.500 δρχ τον μήνα) της Καβάλας για να μάθει τα νέα ελληνικά.

Έμαθε. Αλλά ούτε αυτή βρήκε δουλειά. Μονολογεί και η Ελένη που εργαζόταν σε νοσοκομειακό εργαστήριο:

«Δεν έχει δουλειές. Δύσκολα. Μόνοι μας ό,τι βρούμε. Δεν έχει δουλειές...»

Δίπλα από την Ελένη, μας μιλάει συνεχώς μία νεαρή γυναίκα σε ανάμεικτα ποντιακά και ρώσικα. Χειρονομεί έντονα.

- Τι λέει, Ελένη;

- Η γιαγιά της ήρθε από την Τουρκία το 1923 στο Σοχούμι, λέει... Ήρθαμε στην πατρίδα μας, λέει... Όλοι είμαστε Έλληνες, λέει... Όλοι ποντιακά μιλάμε, λέει.. Θέλουμε να μάθουμε γράμματα, τη σημερινή γλώσσα λέει...

Λέει... Λέει...

Αλλά ποιός την ακούει την κομμώτρια Κατερίνα Παπαδόπουλου από τα μέρη του Καυκάσου;

Το... κράτος

Το κράτος! Τώρα, μάλιστα...

Στο διδακτικό έτος 1991-92 γράφτηκαν στο πρόγραμμα εκμάθησης των νέων ελληνικών (θυμίζουμε οι πρόσφυγες μιλάνε την αρχαία ποντιακή διάλεκτο) 1.560 Ρωσοπόντιοι διαφόρων ηλικιών. Ακόμα περιμένουν το... «Εθνικό Ίδρυμα Αποκαταστάσεως Παλλινοστούντων Ομογενών» ν' αρχίσει τα μαθήματα!

Στην έρευνα για την «κοινωνική και οικονομική ένταξη των Ρωσοποντίων προσφύγων, που έκανε το Πάντειο Πανεπιστήμιο με ευθύνη της καθηγήτριας Κοινωνιολογίας κ. Κ. Κασιμάτη, προέκυψαν τα εξής στοιχεία:

Στην πενταετία 1985-90 ήλθαν στην Ελλάδα 30.000 πρόσφυγες. Απ' αυτούς, οι 18.000 ήλθαν το 1990. Αναμένεται ο ετήσιος ρυθμός των προσφύγων να ξεπερνάει τους 15.000 τα επόμενα χρόνια.

Το 50% βρίσκεται στην καλύτερη παραγωγική ηλικία. Το 27% έχει πτυχίο ανώτατης σχολής, το 12% τεχνικής και το 35% απολυτήριο μέσης εκπαίδευσης. *«Πρόκειται για έναν πληθυσμό καλά εκπαιδευμένο»*, σημειώνεται στην έρευνα.

Το 48% των ενεργών προσφύγων είναι άνεργοι. Το 86% δήλωσε

ότι εργάζεται ευκαιριακά στις λαϊκές αγορές, για να μπορέσει να επιβιώσει. Το 97% έχει εισόδημα 50.000 - 100.000 δρχ. Το 16% δηλώνει ότι δεν έχει καθόλου εισόδημα.

Το 49% θεωρεί ότι το κυριότερο κοινωνικό του πρόβλημα είναι ότι δεν μιλάει νέα ελληνικά.

«Δουλειά θέλουμε», φωνάζει ο Σάββας Κελεσίδης. *«Γράμματα θέλουμε»*, φωνάζει η Κατερίνα Παπαδοπούλου.

Σταβνισλάς Παλιαολόγος

Οι περισσότεροι πρόσφυγες στον καταυλισμό Ζυγού προέρχονται από τον Καύκασο και τα παράλια της Μαύρης Θάλασσας. Μερικοί έχουν έρθει από το μακρινό Καζακστάν.

Πόντιοι και... Καζακστάν; Οι μετακινήσεις και οι ταλαιπωρίες αυτών των Ελλήνων δεν έχουν τελειωμό. Από την μυθική εποχή των Αργοναυτών μέχρι την προσφυγιά του 1922.

Ο τελευταίος διωγμός έγινε το 1937 από το σταλινικό καθεστώς, που εξόρισε ή μετακίνησε από τις ακτές του Πόντου στα βάθη της Ασίας (ιδού το... Καζακστάν) δεκάδες χιλιάδες Έλληνες. Κατά μία εκτίμηση εξορίστηκε το 90% των ανδρών.

Να μία χαρακτηριστική περίπτωση.

Ο Παύλος Κερδεμλίδης γεννήθηκε το 1910 στην Άδησσα της Τραπεζούντας. Το 1918 με την κατάληψη του ανατολικού Πόντου από τους Τούρκος, η οικογένεια του παίρνει τον δρόμο της προσφυγιάς και εγκαθίσταται στην Αλούπκα.

Το 1937 ο Π. Κερδεμλίδης συλλαμβάνεται και φυλακίζεται, χωρίς κατηγορία και χωρίς δίκη. Το 1939 εξορίζεται στη Σιβηρία.

Το 1949 απελευθερώνεται αλλά συλλαμβάνεται και πάλι και εξορίζεται στον Βόρειο Παγωμένο Ωκεανό. Την ίδια χρονιά ολόκληρη οικογένειά του εκτοπίζεται στο Κακάτ του... Ουζμπεκιστάν.

Το 1953 πεθαίνει ο Στάλιν και το 1954 με την αποσταλινοποίηση, απελευθερώνεται και αθωώνεται από τις όποιες κατηγορίες είχαν εφευρεθεί σε βάρος του.

Το 1954 υποβάλει αίτηση για να έρθει στην Ελλάδα. Η αίτηση εγκρίνεται τον Δεκέμβριο του 1963. Στις 18 Ιανουαρίου 1964 ο Παύλος Κερδεμλίδης πατάει για πρώτη φορά το πόδι του στην Ελλάδα. Μέχρι τα βαθειά του γεράματα θα εξασκήσει το επάγγελμα του

φωτογράφου στη Νέα Σμύρνη.

Παρά τον σταλινικό διωγμό ή τις αναπότρεπτες αφομοιωτικές πιέσεις, φαίνεται ότι πολλές ελληνικές κοινότητες διατήρησαν την εθνική τους συνείδηση. ακόμα και σε απίθανα μέρη.

Όπως οι «Ρουμέοι» στις ταταρόφωνες περιοχές. Όπως οι «αυτοκρατορικοί Έλληνες» του Κιέβου και της Αγίας Πετρούπολης, οι οποίοι προέρχονται, όπως λέγεται, από βυζαντινές οικογένειες (Παλαιολόγοι, Μουρούζηδες) που πήγαν να βρουν καταφύγιο στην Ρωσία, μετά την άλωση της Πόλης.

Ο διάλογος που ακολουθεί είναι μαγνητοφωνημένος. Έγινε (με μεταφράστρια πάντα την Ελένη Μοσκβενά), στον προσφυγικό καταυλισμό Ζυγού.

- Ούτε ποντιακά δεν μιλάς;

- Όχι, που να μάθω.

- Τι δουλειά κάνεις;

- Πολιτικός μηχανικός.

- Γιατί ήρθες στην Ελλάδα;

- Για μια καλύτερη ζωή. Εμείς δεν είμαστε πρόσφυγες. Ήρθαμε μόνοι μας. Εμείς είμαστε Έλληνες.

- Πως είναι τ’ όνομά σου;

- Στανισλάς Παλαιολόγος;

- Από που είσαι;

- Από το Λένινγκραντ. Την Αγία Πετρούπολη, αν ξέρεις...

Από τους μυστικούς δρόμους της ιστορίας, του εμπορίου ή της ανάγκης οι Έλληνες έφτασαν στο Λένινγκραντ, στο Αξάρι, στον Καύκασο, στον Καζακστάν...

Και, φυσικά, στην Αίγυπτο...

Αλεξάνδρεια
Ποιητές, μουσικοί και τραπεζίτες

Εδώ έρχονται οι θαλάσσιοι χριστιανοί, να ακούσουν την θείαν μυσταγωγίαν», έγραφε στον τσάρο της Ρωσίας τον Δεκέμβριο του 1670 ο ηγούμενος της μονής Αγίου Σάββα της Αλεξάνδρειας.

Αλεξάνδρεια! Μία πόλη ελληνική. Ιδρυτής της ο Μέγας Αλέξανδρος.

Δεν θα πάμε τόσο παλιά. Φαίνεται ότι πάντοτε είχαμε επαφές με τις φιλικές ακτές της Αιγύπτου. Και σχεδόν πάντοτε υπήρχε ελληνική κοινότητα στην Αλεξάνδρεια, με πυρήνα τη μονή του Αγίου Σάββα. Ας έρθουμε στην εποχή μας.

Το 1815 ζούσαν περίπου 1.000 Έλληνες στην Αλεξάνδρεια. Ο αριθμός τους μεγάλωνε με τα χρόνια. Από το 1885 και μετά όμως, όταν πρόεδρος της ελληνική κοινότητας ανέλαβε ο Γεώργιος Αβέρωφ, άρχισε μία εκπληκτικά ανοδική πορεία, που έφτασε στο αποκορύφωμά της τον μεσοπόλεμο.

Αυτό φαίνεται και από τον αριθμό των σχολείων και των μαθητών. Το 1889 λειτουργούσαν 41 ελληνικά σχολεία με 1.437 μαθητές. Το 1919 είχαν διπλασιαστεί τα σχολεία (93) και τριπλασιαστεί οι μαθητές (4.090).

Η βάση της ζωής των Ελλήνων στην Αίγυπτο ήταν οι αδελφότητες

Στην Αλεξάνδρεια, όπως και στο Κάιρο, το Πορτ Σάϊδ, την Ισμαηλία κι άλλες περιοχές της Αιγύπτου, οι Έλληνες ήταν οργανωμένοι σε αδελφότητες ανάλογα με τον τόπο καταγωγής τους. Όπως:

Αμοργιανοί, Κρητικοί, Κυθήριοι, Λημνιοί, Ίμβριοι, Κωνσταντινουπολίτες, Θράκες, Πελοποννήσιοι, Κρηναίοι (από τον Τσεσμέ), Ηπειρώτες, Κεφαλονίτες, Χιώτες, Σαμιώτες, Κερκυραίοι, Μικρασιάτες, Συμιακοί, Καστελοριζιοί, Καρυστινοί, Κάσιοι, Λεριοί, Ροδίτες, Νισύριοι...

Ας ξεχωρίσουμε δύο αδελφότητες.

Ίμβρος. Το 1920 το συμβούλιο των (πολύπαθων και προσφύγων

μετά το 1960) Ιμβρίων αποτελούσαν οι Ε. Στέκας, Α. Γραμματικίδης, Α. Καλλιπολίτης, Στ. Μαμάζης, Δ. Κάγιας, Κλ. Τριγώνης, Γ. Χριστοδούλου, Ι. Μπώχρης και Ε. Δημητριάδης.

Μικρά Ασία. Ο «Σύνδεσμος Ελλήνων Μικρασιατών, η Ιωνία» ιδρύθηκε το 1918. Τα γραφεία του ήταν στην οδό Βολανάκη της Αλεξάνδρειας.

Τρία χρόνια μετά την ίδρυσή του Συνδέσμου τους, οι Μικρασιάτες της Αλεξάνδρειας έκλαψαν το χαμό της Ιωνίας. Δέχτηκαν και βοήθησαν πάνω από 18.000 συμπατριώτες, που ήρθαν πρόσφυγες από τις «χαμένες πατρίδες». Το 1926 η έδρα του Συνδέσμου μεταφέρθηκε στην Ιμπραημία και στην οδό Μέμφις.

Είναι συγκλονιστικό: Ο «Σύνδεσμος Ελλήνων Μικρασιατών, η Ιωνία» εξακολουθεί να λειτουργεί ως σήμερα, 70 χρόνια μετά την Μικρασιατική Καταστροφή, στην ίδια πόλη και στην ίδια οδό.

Εξαιρετικά οργανωμένη ήταν η ελληνική κοινωνία της Αλεξάνδρειας.

Εκτός από τα δεκάδες εκπαιδευτήρια (το 1947 λειτουργούσαν 135), υπήρχαν το Κατσίκειο Νοσοκομείο (από το 1938 έως το 1964) και η ιδιωτική κλινική «Ιπποκράτης».

Η μουσική παράδοση των Αλεξανδρινών φαίνεται από τους συλλόγους που διατηρούσαν. Την Ελληνική Φιλαρμονική Αλεξανδρείας (ίδρυση 1893), τους μουσικούς συλλόγους Ορφεύς (ίδρ. 1902), Απόλλων, Παρνασσός και τον Όμιλο Φιλομούσων (ίδρ. 1913).

Από αυτήν την παράδοση ξεπήδησαν:

Ο μεγαλύτερος ίσως πρωτοποριακός συνθέτης της σύγχρονης ελληνικής μουσικής Γιάννης Χρήστου. Ο τενόρος Οδυσσέας Λάπας. Η πιανίστα Λίνα Λαλαούνη. Ο μουσικολόγος Διονύσης Γιατράς.

Ο αξέχαστος Μάνος Λοΐζος. Οι τραγουδιστές Ντέμης Ρούσσος και Δάκης. Οι διάσημοι στην Γαλλία Ζορζ Γκεταρί και Ζορζ Μουστακί.

Το επίπεδο ζωής των Αλεξανδρινών ήταν τόσο υψηλό ώστε υπήρχαν και δύο εκδρομικοί σύλλογοι: «Οι φίλοι του υπαίθρου, ΠΑΝ» και ο «Όμιλος Εκδρομέων Αλεξανδρείας».

Και φυσικά υπήρχαν αθλητικά σωματεία. Ο Ολυμπιακός Αλεξανδρείας, ο Κρατίνος (ίδρ. 1919), ο Άρης (μόνο ποδόσφαιρο). Κι ακόμα ο Ελληνικός Ναυτικός Όμιλος (ίδρ. 1909) και η Αθλητική Ένωση Ελλήνων Αλεξανδρείας (ίδρ. 1910) που λειτουργούν ως σήμερα!

Το υψηλό πολιτιστικό επίπεδο των Αιγυπτιωτών φαίνεται από το

πλήθος των εφημερίδων και των λογοτεχνικών περιοδικών που κυκλοφόρησαν κατά καιρούς στην Αλεξάνδρεια.

Εφημερίδες: Αίγυπτος (ίδρ. 1962) με τις ειδικές εκδόσεις (σαν τα σημερινά ένθετα) «Ιατρός του λαού» και «Κερδώος Ερμής». Τηλέγραφος (ίδρ. 1880) και Κυριακάτικος Τηλέγραφος. Φάρος (ίδρ. 1889). Ημέρα (1942 - 1947). Ομόνοια. Νείλος. Εμπορική Εφημερίς (ίδρ. 1910). Εφημερίς (ίδρ. 1910 και τελευταίο φύλλο στις 6 Οκτωβρίου 1961). Ημερήσια Νέα (ίδρ. 1949).

Λογοτεχνικά περιοδικά: Γράμματα. Σεράπιο. Σκέψη. Αργώ. Νέα Ζωή.

Οι Αιγυπτιώτες λογοτέχνες, δημοσιογράφοι και κριτικοί που ήρθαν πρόσφυγες στην Ελλάδα στην δεκαετία του 60, βγήκαν από μία καλά οργανωμένη αλλά και οικονομικά ισχυρή ελληνική κοινότητα.

Οι Αιγυπτιώτες μάνατζερ, που ανακαλύψαμε σε διάφορες πηγές και που σήμερα είναι ανώτατα στελέχη σε δεκάδες ελληνικές και πολυεθνικές επιχειρήσεις, ήταν τόσοι πολλοί ώστε η δημοσίευση των ονομάτων τους θα θύμιζε την λίστα με τους... διορισμούς των καθηγητών.

Όμως και ο ενδεικτικός κατάλογος με τους Αιγυπτιώτες προέδρους ή διευθύνοντες συμβούλους επιχειρήσεων δίνει ένα μέτρο του δυναμισμού των Ελλήνων επιχειρηματιών στην Αλεξάνδρεια, στο Κάιρο και σ’ άλλες πόλεις.

Ένα μεγάλο μέρος της παραγωγής βαμβακιού της Αιγύπτου βρισκόταν σε ελληνικά χέρια. Πρώτος Έλληνας μεγαλοκτηματίας βαμβακοφυτειών θεωρείται ο Παύλος Πιερίδης που ήρθε από την Κύπρο το 1862.

Άλλοι μεγαλοκτηματίες αλλά και εφευρέτες ποικιλιών βαμβακιού είναι οι:

Ι. Σακελλαρίδης, Ν. Παραχειμωνάς, Α. Ταμβακόπουλος, Ι. Καρτάλης, Π. Κουνάβας, Ν. Μάσχας, Μ. Ψύχας, Ν. Ιωάννοβιτς, Ηρ. Βόλτος, Ρ. Νανόπουλος, Ι. Κοκκώνης, Κ. Αναστασιάδης, Μ. Καζούλης.

Του Μ. Καζούλη η πολυτελής έπαυλη που έχτισε στην Κηφισιά (απέναντι από το Ζηρίνειο) διασώζεται ως σήμερα σε κακή κατάσταση (ίσως γιατί ανήκει στο... ΙΚΑ) και περιμένει την αξιοποίησή της.

Τα εκοκκιστήρια βάμβακος ελέγχονταν από Έλληνες. Πολλοί ήταν

Η οικογένεια του Εμμανουήλ Μπενάκη στην Αλεξάνδρεια στις αρχές του 20ού αιώνα

και οι καπνοβιομήχανοι και οι καπνέμποροι. Ένα μέτρο της εκρηκτικής οικονομικής προόδου των Ελλήνων δίνει η ίδρυση το 1901 στην Αλεξάνδρεια του Ελληνικού Εμπορικού Επιμελητηρίου.

Οι Αιγυπτιώτες επιχειρηματίες υποστηρίζονταν και από μία ισχυρή ελληνική αγορά χρήματος. Μόνο στην Αλεξάνδρεια λειτουργούσαν οι εξής ελληνικές τράπεζες:

Τράπεζα Μυτιλήνης. Λαντ Μπανκ. Ελληνική Λαϊκή Τράπεζα Αιγύπτου. Τράπεζα Α. Τζώνου και Σία. Εμπορική Τράπεζα (των Ν. Τεπεγιάζη, Ορέστη Σιάσκα και Ιωάννη Αθανασιάδη).

Κι ακόμα υποκατάστημα της Τράπεζας Αθηνών από το 1896. Και της Ιονικής Τράπεζας από το 1920.

Οι αδελφότητες... Η οργανωμένη κοινωνία... Η ισχυρή οικονομία των Ελλήνων της Αιγύπτου.

Οι συνθήκες όμως άλλαξαν. Και στις δικές μας μέρες ήρθε η προσφυγιά.

Γιάννης Χατζηφώτης. Αιγυπτιώτης από την αδελφότητα των Συμιακών.

Στις αρχές της δεκαετία του '60 σπούδαζε στην Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σχεδίαζε να πάρει το πτυχίο του και να

επιστρέψει στην οικογένειά του. Στην Αλεξάνδρεια...

Ήταν η εποχή που ο Νάσερ άρχισε στην Αίγυπτο οικονομικές μεταρρυθμίσεις, με εκτεταμένες εθνικοποιήσεις. Δεν μπορεί να κατηγορήσει κανείς εύκολα το Νάσερ και τους Αιγύπτιους για τα μέτρα εκείνα της εποχής. Ας μη μπλέξουμε μ’ αυτά. Το γεγονός είναι ότι οι περισσότεροι Έλληνες έπρεπε να φύγουν. Αφήνοντας, μάλιστα, μεγάλες περιουσίες πίσω τους. Ένα νέο προσφυγικό κύμα άρχιζε γύρω στα 1962, δίπλα σ’ εκείνο των Ελλήνων της Πόλης που τους καταδίωκαν οι Τούρκοι.

«Κι έτσι, έμεινα στην Αθήνα», λέει ο Γ. Χατζηφώτης. *«Οι δικοί μου ήρθαν στην Αθήνα το 1968. Πρόσφυγες. Μετά το '68 δεν υπήρχαν προοπτικές για τους Ελληνες στην Αίγυπτο.»*

Ο Γιάννης Χατζηφώτης τελείωσε το πανεπιστήμιο, δουλεύοντας ταυτόχρονα για να ζήσει σε εφημερίδες και εκδοτικούς οίκους. Σήμερα είναι διευθυντής του γραφείου Τύπου της Εκκλησίας της Ελλάδος, εκπρόσωπος Τύπου του αρχιεπίσκοπου και διευθυντής της εφημερίδας Εκκλησιαστική Αλήθεια.

«Πριν 40 χρόνια η Αλεξάνδρεια είχε 120.000 Έλληνες», λέει. *«Σήμερα έχουν απομείνει 1.000. Ισως ο Παρθένιος να είναι ο τελευταίος Έλληνας Πατριάρχης Αλεξανδρείας και Πάσης Αφρικής.»*

Ίσως...

Ίσως όμως ν’ αλλάξουν οι συνθήκες και να ξαναγυρίσουν οι Αλεξανδρινοί. Μπορεί ν' άρχισαν ήδη ν’ αλλάζουν. Η Χαρτοποία Θράκης, για παράδειγμα, επέστρεψε και λειτουργεί το πρώτο της εργοστάσιο στην Αίγυπτο.

Ίσως το μοναστήρι του Αγίου Σάββα να ξαναγίνει ο πυρήνας της ελληνικής κοινότητας και ο ηγούμενός του να ξαναπεί:

«*Εδώ έρχονται οι θαλάσσιοι χριστιανοί, να ακούσουν την θείαν μυσταγωγίαν»...*

Αυτοί οι θαλάσσιοι Έλληνες...

Και τα ταξίδια τους μέσα από τους μυστικούς δρόμους της Μεσογείου. Από την Μικρασία ως τον Πόντο. Από την Αλεξάνδρεια ως την Αδριατική...

Αδριατική Θάλασσα. Στην μία πλευρά είναι η Κάτω Ιταλία με τα ελληνόφωνα χωριά της. Στην άλλη πλευρά βρίσκονται οι ακτές της Βορείου Ηπείρου με την ηρωική Χειμάρα.

Και την τελευταία γενιά των προσφύγων...

Ο επιβλητικός ναός του Ευαγγελισμού στην Αλεξάνδρεια

Αίγυπτος 1958
Ρεβεγιόν στην Αλεξάνδρεια

Οι μεγαλύτερες κοινότητες αποδήμων Ελλήνων δημιουργήθηκαν τον 18ο αιώνα στην Αίγυπτο, με κέντρο την Αλεξάνδρεια, αλλά και στο Κάιρο, την Ιμπραημία, την Μανσούρα και αλλού. Στις αρχές του περασμένου αιώνα ο ελληνισμός της Αλεξάνδρειας ξεπερνούσε τις 150.000. Το 1958, οι Αλεξανδρινοί γιόρταζε πλούσια τα Χριστούγεννα. Αργότερα, από το 1962 και μετά, οι εθνικοποιήσεις του Γκαμάλ Νάσερ θα αναγκάσουν τους περισσότερους να έρθουν στην Ελλάδα. Ας πάμε πίσω στη χριστουγεννιάτικη Αλεξάνδρεια του 1958. Ένα ρεπορτάζ, που δημοσιεύθηκε στην ελληνική εφημερίδα «Ταχυδρόμος» της Αλεξάνδρειας, για το ρεβεγιόν του 1958 γράφει και τα εξής:

«Η κοσμική Αλεξάνδρεια πέρασε την παραμονή των Χριστουγέννων μια βραδιά μεγάλου ξεφαντώματος. Ο εορταστικός τόνος ήταν κατά πολύ ανώτερος των τελευταίων ετών και εις τούτο συνέβαλε κατά πολύ και η ωραία ατμόσφαιρα που εδημιούργησαν τα διάφορα καταστήματα, ανθοπωλεία και ζαχαροπλαστεία με τις στολισμένες βιτρίνες και τις «χιονισμένες» από βαμβάκι ευχές τους.

Δύο σωματεία μας διοργάνωσαν μεγάλα ρεβεγιόν. Οι «Απόφοιτοι» και τα συνεργαζόμενα Αθλητικά Σωματεία. Και στα δυο έγινε πραγματικό τρικούβερτο γλέντι, λόγω της μεγάλης πλειοψηφίας των νέων και νεανίδων μας. Στους Απόφοιτους η ορχήστρα Στηβ Γιανγκ υπήρξε μεγάλος συντελεστής της επιτυχίας. Αλλά και στο «Σέσιλ», όπου ο χορός της Ενώσεως Ιμπραημίας δεν υστέρησε σε κέφι και διασκέδαση. Σερμπεντίνες, κοτιγιόν, τραγούδι, χορός, κέφι εδημιούργησαν μίαν ατμόσφαιραν εξαιρετικώς ευχάριστη που θα μείνει αλησμόνητη εις όλους.

Στην Μοντόζα, στο Καζίνο των Ανακτόρων, είχον συγκεντρωθεί εκείνοι που διέθεταν να εξοδεύσουν αφειδώς. Μέσα στο κοσμοπολίτικο περιβάλλον και με την συμπαράσταση του εξαιρετικού συ-

γκροτήματος Αλέκου Μποκλού, οι εορτάζοντες εκεί επέρασαν μίαν ωραίων βραδιά. Πολλοί άλλωστε είναι εκείνοι που εδοκίμασαν την τύχην των στην ρουλέτα και το σεμεντεφερ.
Στο «Αιγκλόν» δημιουργήθηκε μια καθαρώς αθηναϊκή χριστουγεννιάτικη γιορτή. Στο «Τρόπικο» το ρεβεγιόν ήταν πρωτότυπο. Ο Μήτσος Ιακωβίδης με τα μπουζούκια του και η Ζαζά με τα νέα της ελληνικά σουξέ, προσέδωσαν ιδιαίτερη επιτυχία στον εορτασμό.
Αλλά και στου Παστρούδη και στο «Ριτρόβο» και τη Σάντα Λουτσία και στο «Ελίτ» δεν ήταν λιγότερο το κέφι και η διασκέδαση. Στο «Ελίτ» που θύμιζε παρισινό κέντρο είχε δημιουργηθεί μια εξαιρετική ατμόσφαιρα.
Στην «Καλλιθέα» το ρεβεγιόν των Χριστουγέννων είχε καθαρώς ελληνικό χαρακτήρα. Ο Νίκος Νεογένης με το μουσικό του συγκρότημα και με τον Γ. Κωνσταντινίδη εσκόρπισαν το κέφι στους πολυπληθείς θαμώνες που από νωρίς προσήλθαν στο κέντρο.
Δύσκολο να πάει κανείς παντού. Στην Καστελλοριζιακή Αδελφότητα έγινε ένα ωραίο οικογενειακό γλέντι. Στο Καζινό ντε Πυραμίντ ο Νικήτας με το μπουζούκι του ξετρέλλανε τους γλεντζέδες. Στην «Γωνιά της Αθήνας» και στην «Μάντρα του Αργύρη» έγιναν τρικούβερτα γλέντια. Πολλοί καλοφαγάδες προτίμησαν την ρετσίνα του Διαμαντίδη και τα ωραιότατα φαγητά του.
Πέμπτη πρωί, ανήμερα τα Χριστούγεννα, νυσταγμένοι όλοι εκείνοι που πέρασαν τη νύχτα τους χορεύοντας στα διάφορα κέντρα, παίρνουν τον δρόμο της επιστροφής. Να κοιμηθούν και το μεσημέρι, για να 'χουν κουράγιο και την ίδια ημέρα των Χριστουγέννων. Και του χρόνου»..!

Ἕνας γῦρος στὰ πεταχτὰ

ΠΩΣ ΔΙΕΣΚΕΔΑΣΑΝ ΧΘΕΣ ΒΡΑΔΥ ΟΙ ΑΛΕΞΑΝΔΡΙΝΟΙ ΣΤΑ ΡΕΒΕΓΙΟΝ

Γλέντι ὡς τὰ ξημερώματα

Αιγυπτιώτες
Η γενιά του Ντίνου Ηλιόπουλου και του Μάνου ΛοΪζου

Αλεξάνδρεια

Αγγελόπουλος Μάριος (1911) σκηνογράφος, ζωγράφος. Αργυρίου Αλέξανδρος (1921) κριτικός - ιστορικός της τέχνης. Αφεντούλης Θεόδωρος (1908) γιατρός, καθηγητση Παν. Αθηνών.

Βαγής Βασίλης, πρόεδρος εκφωνητών ΕΡΤ. Βαρβαρέσος Αναστάσιος (1912) Σύμβουλος Αν. Συμβ. Δ. Υπηρεσιών. Βεϊνόγλου Βύρων (1915) καθηγ. Αν. Γεωπονικής Αθηνών. Βήττας Χάρης (1941) οικονομολόγος, στέλεχος Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου. Βιγέλλης Νικόλαος (1929) δικηγόρος, τ. βουλευτής ΝΔ Λέσβου.

Γαβριήλογλου Γεώργιος (1938) επιχειρηματίας. Γεωργόπουλος Ανδρέας (1954) τοπογράφος, επίκ. καθηγητής Ε.Μ.Πολυτεχνείου. Γιαλουράκης Μανόλης (1921) κριτικός λογοτεχνίας, συγγραφέας. Γιατράς Διονύσιος (1908) μουσικολόγος. Γκεταρί Ζορζ, τραγουδιστής

Δαβαράκης Αρης, δημοσιογράφος. Δάκης, τραγουδιστής. Δημητρίου Παναγιώτης (1946) φυσικός ιατρικής, επίκ. καθηγητής Παν. Αθηνών.

Ζάννα Βιργινία, το γένος Δέλτα (1897) λογοτέχνης. Ζουρύδη-Αντύπα Ελλη (1915) χορογράφος.

Ηλιόπουλος Ντίνος (1915) ηθοποιός.

Ιερωνυμίδη Λούλα (1911) λογοτέχνης. Κομιανίδης Γιάννης, ποδοσφαιριστής Παναθηναϊκού.

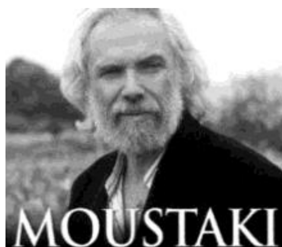
Καπάτος Λέανδρος, καθηγ. Παν. Θεσσαλονίκης. Κασφίκη Αγγελική (1942) ακτινοφυσικός, επίκ. καθηγήτρια Παν. Αθηνών. Κεφαλληνός Γ., ζωγράφος. Κωνσταντίνου Φίλιππος (1946) επίκ. καθηγητής ηλεκτροεεπιστήμης Ε.Μ. Πολυτεχνείου.

Λαλαούνη Λίνα, πιανίστα. Λάπας Οδυσσεύς (1890) τενόρος. Λοίζος Μάνος, συνθέτης.

Μαλάμος Κώστας (1913) ζωγράφος. Μαλτέζου Χρύσα, διευθύντρια Κέντρου Βυζαντινών Σπουδών. Μαυρομμάτη Καίτη (1947)

Μάνος Λοίζος

Ζορζ Μουστακί

Ντίνος Ηλιόπουλος

ζωγράφος. Μουστακί Ζορζ (Μουστάκης Γιώργος) συνθέτης, τραγουδιστής.

Ναθαναήλ Παύλος, δημοσιογράφος.

Ξενάκης Κωνσταντίνος, ζωγράφος, γλύπτης.

Παρθένης Κώστας (1878) ζωγράφος. Πατσίκας Μιχαήλ (1947) εκδότης. Παυλίδης Μάνος (1921) σύμβουλος Δ. Σχέσεων. Παυλίδης Νικόλαος (1949) γιατρός, καθηγητής Παν. Ιωαννίνων. Παπαμάργαρης Θ. οικονομολόγος, υφυπουργός στην κυβέρνηση Ζολώτα, στέλεχος "Συνασπισμού". Πηλαβάκης Αριστείδης (1913) διπλωμάτης. Πόγγης Πέτρος (1912) βιομήχανος. Πράτσικας Γιώργος (1897) δημοσιογράφος, λογοτέχνης. Προκοπίου Αγγελος (1909) κριτικός της τέχνης, καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου.

Ράμου-Χαψιάδη Αννα (1939) αναπ. καθηγήτρια Αρχαίας Ιστορίας Παν. Αθηνών. Ρούσσος Ντέμης, τραγουδιστής. Ρούσσος Σταύρος (1918) διπλωμάτης. Σπυροπούλου Μερόπη (1939) καθηγήτρια Ορθοδοντικής Παν. Αθηνών. Σφαέλλος Χαράλαμπος (1914) αρχιτέκτων.

Σαλογιάνης Ευθύμιος, ερευνητής Ακαδημίας Αθηνών. Σαμπάχ Σούλη, ηθοποιός, τραγουδίστρια. Σταρένιος Δήμος, ηθοποιός.

Τσαλδάρης Κωνσταντίνος (1885) πρώην πρωθυπουργός της Ελλάδας. Τσελεπιδάκι Ηρώ (1944) καθηγήτρια Μετεωρολογίας Παν. Αθηνών. Τσίρκας Στρατής (1911) συγγραφέας.

Φλωρεντή Ευαγγελία (1939) επιστημονική συνεργάτις Πολιτιστικού Κέντρου Δελφών.

Χατζηφώτης Ι.Μ. (1944) διευθυντής γραφείου Τύπου Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, δημοσιογράφος, συγγραφέας. Χαριτάτος Μάνος, διευθυντής Λογοτεχνικού Ιστορικού Αρχείου. Χρή-

στου Γιάννης, μουσουργός. Χριστοδούλου Γ.Κ. (1899) διπλωμάτης. Χρυσοστομίδης Σοφιανός, δημοσιογράφος, διευθυντής εφημ. "Αυγή".

Κάϊρο

Αναγνώστου-Μπουκουβάλα Ιωάννα (1907) συγγραφέας, δημοσιογράφος. Ασλανίδης Ηλίας (1942) πυρηνικός φυσικός, ερευνητής Πυρ. Κέντρου Μασσαλίας. Αυγερινός Αλέξανδρος (1947) γαστρεντερολόγος. επίκ. καθηγητής Παν. Αθηνών

Βαλτικός Νικόλαος (1918) ακαδημαϊκός, δικαστής στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων. Βοίσκου Ελένη (1921) συγγραφέας, εκπαιδευτικός.

Γαζόπουλος Ιωάννης (1893) χημικός, Ομ. καθηγητής Ε.Μ. Πολυτεχνείου.

Ζερβός Γεώργιος (1947) συνθέτης, μουσικολόγος. Ζερεφός Χρήστος (1943) μετεωρολόγος - φυσικός, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης. Ζουμπουλάκη Βούλα(1930) ηθοποιός. Ζούνη Οπυ (1941) ζωγράφος, γλύπτρια. Ζύμαρης Ματθαίος (1909) γιατρός, καθηγητής Παν. Θεσσαλονίκης.

Θωμαίδης Θεόδωρος (1932) παιδίατρος, καθηγητής Υγιειονομικής Σχολής Αθηνών.

Ιωάννοβιτς Δημήτριος (1907) γιατρός, καθηγητής πανεπιστημίου.

Καβαφάκης Χρήστος (1904) δημοσιογράφος. Κάβουρας Ιωάννης (1947) φυσικός, καθηγητής Πληροφορικής Παν. Αθηνών. Καλλίστρατος Γεώργιος (1927) καθηγητής Πειραματικής Φυσιολογίας Παν. Ιωαννίνων. Καμπελόπουλος Κάρολος (1931), γλύπτης. Κόγιας Αλέξανδρος (1925) γιατρός, καθηγητής Παν. Αθηνών. Κορύλλος Κωνσταντίνος, οφθαλμολόγος, διευθυντής κλινικής. Κωνσταντινίδου Ελενη (1949) καθηγήτρια Γεωπονίας Παν. Θεσσαλονίκης.

Μανιατόπουλος Ιωάννης (1914) καθηγητής Εμπορικού Δικαίου Παν. Αθηνών. Ματαντός Σωτήριος (1913) εφοπλιστής. Μαυρίκιος Νικόλαος (1913) γιατρός, καθηγητής Παν. Αθηνών. Μπίρης Γεώργιος (1900) αρχιτέκτων. Μπίρης Κώστας (1899) αρχιτέκτων, πολεοδόμος.

Πανταζόπουλος Ιωάννης (1912) καθηγητής Ελληνικού Ρωμαϊ-

Χρήστος Ζερεφός **Βούλα Ζουμπουλάκη** **Κωνστ. Παρθένης**

κού Δικαίου Παν. Θεσσαλονίκης. Παπαδάκης Δημήτριος (1915) διπλωμάτης. Πονηρίδης Εμμανουήλ (1914) πρώην ευρωβουλευτής ΠΑΣΟΚ.

Τριάντης Φρίξος (1940) πυρηνικός φυσικός, διευθυντής Τομέα Στοιχειωδών Σωματιδίων Παν. Ιωαννίνων.

Χρηστίδης Βασίλειος, καθηγητής Ιστορίας Παν. Ιωαννίνων.

Άλλες πόλεις

Βλάχος Αγγελος (Μανσούρα, 1915) ακαδημαϊκός, τ. υπουργός, διπλωμάτης, συγγραφέας.

Κοϊνίδης Παρθένιος (Πορτ Σάϊδ, 1919) Πατριάρχης Αλεξανδρείας. Κομνηνός Αντώνης (1922) μαιευτήρ-γυναικολόγος, καθηγητής Παν. Αθηνών. Κομνηνός Σταμάτης (Πορτ Σάϊδ, 1921) γιατρός, καθηγητής Παν. Αθηνών.

Παπαηλίας Φίλιππος (1947) αστροφυσικός, επίκ. καθηγητής Παν. Αθηνών. Παπακώστας Αλκης (Πορτ Σάϊδ, 1923) καθηγητής Δημοσίου Δικαίου Παντείου.

Ρουμελιώτης Παναγιώτης (Σουέζ, 1947) οικονομολόγος, καθηγητής πανεπιστημίου, πρ. υπουργός, ευρωβουλευτής ΠΑΣΟΚ.

Σέχας Μιχαήλ (Πορτ Σάϊδ, 1935) καθηγητής Χειρουργικής Παν. Αθηνών. Σφαέλλος Χαράλαμπος (1914) καθηγητής Αρχιτεκτονικής Σχολής Παρισίων.

Τσεβρένης Ιπποκράτης (Πορτ Σάιδ, 1916) καθηγητής Παθολογίας Παν. Αθηνών.

Φιλιάνος Σκεύος (1923), ομότ. καθηγητής Φαρμακογνωσίας Παν. Αθηνών.

Βόρειος Ηπειρος
«Δεν κοκκεύουν πλια στις σκοπιές»

Ο «υπαρκτός σοσιαλισμός» είχε καταρρεύσει στην ανατολική Ευρώπη και το τελευταίο σταλινικό καθεστώς της Ευρώπης βρισκόταν υπό κατάρρευση στην Αλβανία.

Οι λίγοι Έλληνες φυγάδες, που έφταναν με περιπετειώδη τρόπο από την Αλβανία, έφερναν μαζί με τις περιγραφές για τον μεσαιωνικό τρόπο ζωής και πληροφορίες για τον ξεσηκωμό των Βορειοηπειρωτών. Είχαν προηγηθεί διάφορες ενέργειες στην Ελλάδα (όπως οι δηλώσεις του τότε υπουργού Εξωτερικών Αντώνη Σαμαρά) που καλλιεργούσαν τρελές ελπίδες στον ελληνισμό της Βορείου Ηπείρου.

Από εκείνες τις μέρες ας υπενθυμίσουμε την διακήρυξη μίας ομάδας διανοουμένων.

«Εδώ πλάι μας στην γειτονική μας χώρα ένα αγκομαχητό σκλαβιάς μας ξυπνάει τη νύχτα. Είναι οι εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες στην Βόρειο Ήπειρο, που χρόνια τώρα υποφέρουν μαρτύρια για να ξεχάσουν θρησκεία, γλώσσα, πατρίδα. Είκοσι πέντε χιλιάδες (25.000) πολιτικοί κρατούμενοι σαπίζουν στις φυλακές και εκατό χιλιάδες (100.000) στα ανελέητα στρατόπεδα συγκέντρωσης...."

Στη συνέχεια γίνεται αναφορά στους αδελφούς Πράσου, που μία μυστική επιστολή τους ήθελε εξαφανισμένους από το καθεστώς και η διακήρυξη καταλήγει:

«Ας ευχηθούμε ο ιθύνων νους αυτής της χώρας στην καρδιά της Ευρώπης, να συλλάβει κι εκείνος όσο το δυνατόν ταχύτερο το καρδιοχτύπι της ελευθερίας που ξεσηκώνει τα στήθη...»

Η διακήρυξη για την Βόρειο Ήπειρο δημοσιεύτηκε στις 6 Ιουλίου 1990. Ανάμεσα στους άλλους υπέγραφαν και οι Ιωάννα Τσάτσου, Οδυσσέας Ελύτης, Γεώργιος Βλάχος, Τάκης Χορν, Άγγελος Βλάχος, Παναγιώτης Αγγελόπουλος, Μιχάλης Σακελλαρίου, Νίκος Μάρτης.

Με στρατιωτικά οχήματα μεταφέρονται οι πρώτοι Βορειοηπειρώτες φυγάδες από το πέρασμα του Τσαμαντά τον Ιανουάριο του 1991

Το «καρδιοχτύπι της ελευθερίας» δημιούργησε ύστερα από λίγο, στα τέλη του 1991, ένα τεράστιο προσφυγικό κύμα αδελφών μας Βορειοπειρωτών.

Αλλά τι ειρωνία... Οι «αδελφοί μας» από τη «μαρτυρική», τη «νυφούλα» Βόρειο Ήπειρο πολύ γρήγορα ενόχλησαν τον καταναλωτικό εφησυχασμό μας Και σχεδόν αμέσως τους χαρακτηρίσαμε συλλήβδην και περιφρονητικά «Αλβανούς».

Σήμερα, κανένας «ιθύνων νους αυτής της χώρας» δεν προσπαθεί να λύσει τα προβλήματα των Βορειοηπειρωτών. Σήμερα, κανένας διανοούμενος δεν υπογράφει διακήρυξη για τους «Αλβανούς».

Ακόμα κι εκείνοι που πριν λίγους μήνες μας μιλούσαν για την λεβεντιά της Χειμάρας...

«Δεν τους βασάνω»

Οι διανοούμενοι που υπέγραφαν την διακήρυξη του 1990 είχαν συμπεριλάβει και την εξής ενδιαφέρουσα παράγραφο στο κείμενό

τους:

- *«Η Παιδεία περιορίζεται στο μηδαμινό ελάχιστο. Η Χειμάρα, κέντρο Ρωμιοσύνης που υμνούσε ο λόρδος Μπάϋρον για τη λεβεντιά της, δεν έχει δημοτικό σχολείο. Η συστηματική προσπάθεια να αφελληνίσουν τον πληθυσμό είναι μαρτυρική.»*

Επιτρέψτε να σας μεταφέρουμε λίγους μήνες πίσω.

Γενάρης του 1991. Σύνορα. Οι Βορειοηπειρώτες πρόσφυγες μπαίνουν κατά κύματα στην Ελλάδα. Ο μαγνητοφωνημένος διάλογος που ακολουθεί είναι από εκείνη την εποχή κι έγινε στο συνοριακό φυλάκιο του Τσαμαντά.

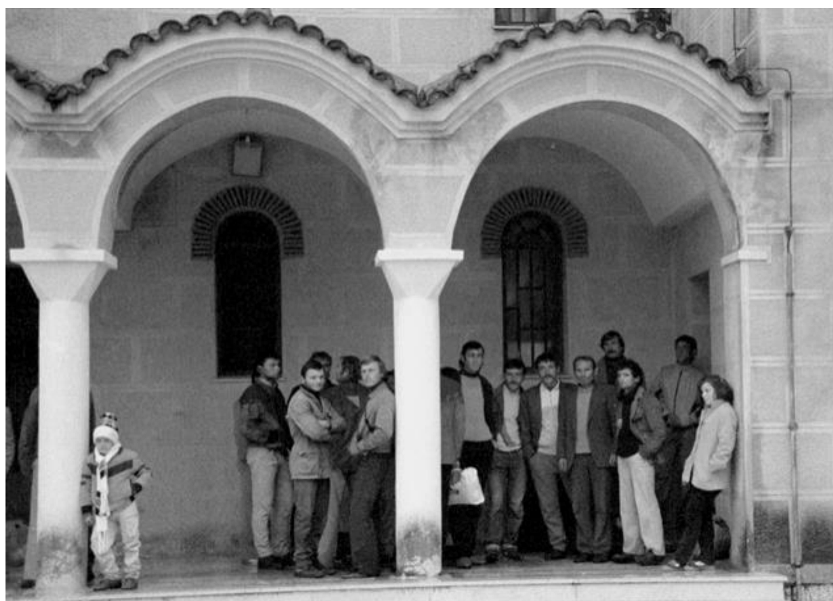
- Εσένα πως σε λένε;

- Ζάχος. Ζάχος Μπονάνος.

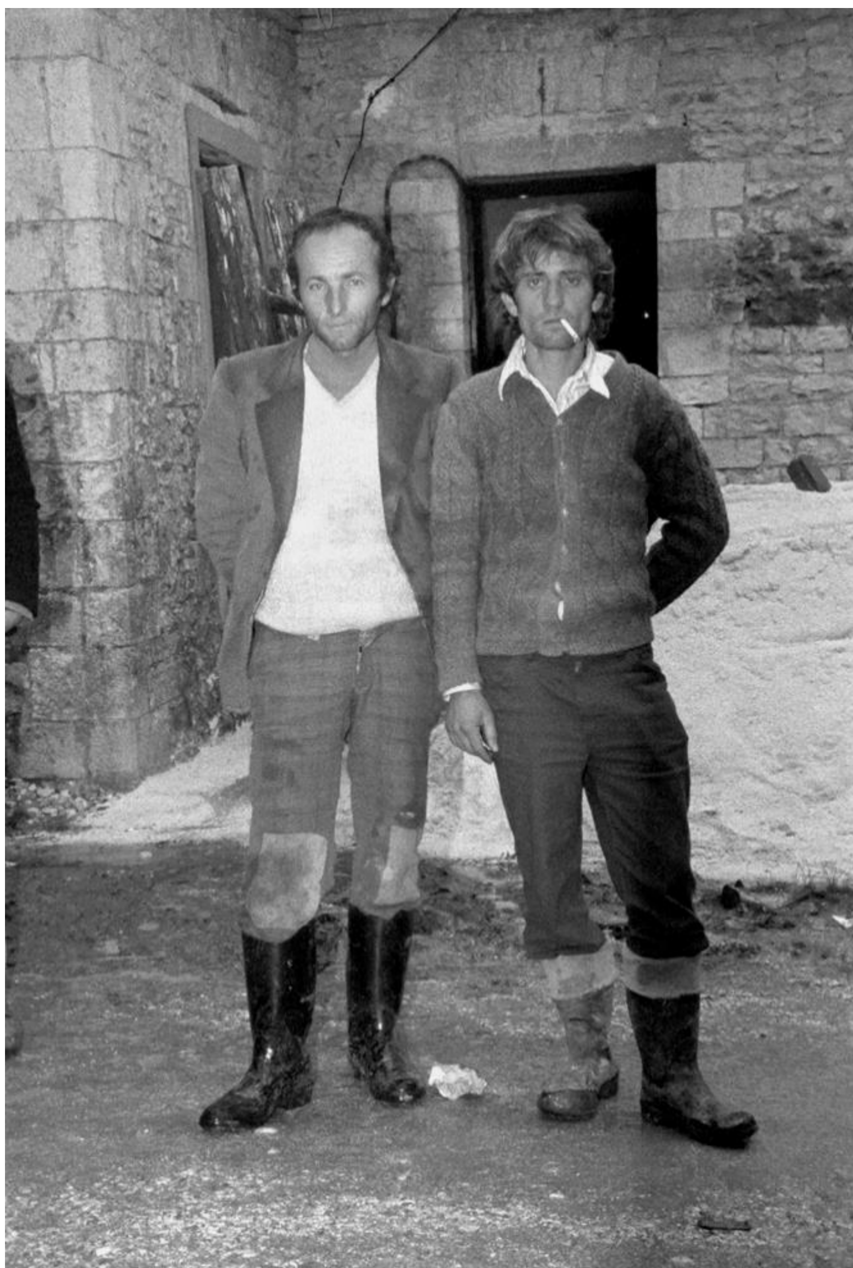
- Από που είσαι;

- Όλοι εμείς εδώ που βλέπεις είμαστε από τη Χειμάρα. Είναι κι από τα χωριά γύρω-γύρω, αλλά η Χειμάρα τα μαζώνει κι αυτά. Χριστιανοί είμαστε. Τα ονόματα όλα. Ανέστηδες και Ηρακλήδες και Θωμάδες. Τέτοια... Φύγαμε 300 από τη Χειμάρα.

- Όλοι μαζί;

- Με τούρμες - τούρμες.
- Και πως το αποφασίσατε;
- Μάθαμε ότι τα σύρματα ανοίξανε και η σκοπιά δεν σε κοκκεύει πλιά.
- Πως ήρθατε στην Ελλάδα;
- Εβάδιζε ο κόσμος με την αράδα. Ασυνεννόητα, χωρίς να παρθούμε χαμπέρι. Τράβαγε δώθε, άλλος με το ποδάρι, άλλος με το μοτόρι. Στα βουνά επατούσαμε το χιόνι μέρα - βράδυ. Ο ένας επατούσε στα βήματα του άλλου. Εγώ μέσα από την Χειμάρα έχω κινήσει η ώρα 2 τη βραδέα με το μοτόρι εναού ξαδέρφου. Με πήγε 3 ώρες αλάργο έξω από τη Χειμάρα παρ' έδρα. Εβάδισα μακριά με άλλους. Εχαλεύαμε πέρασμα. Επεράσαμε τα σύνορα τα αλβανικά 1.30 τα μεσάνυχτα. Και που ήρθαμε στα ελληνικά, υποχρεωθήκαμε ν' ανάψουμε στιά γιατί εκουραστήκαμε. Την ώρα που έπεσε το πρωί εσηκωθήκαμε. Εβαδίσαμε πάλι και πέσαμε στην ελληνική σκοπιά.
- Τους Έλληνες στρατιώτες που ήταν στο βουνό τους είδες;
- Δεν τους βασάνω.

Έφυγαν από την Αλβανία μόνο με τα μπαλωμένα ρούχα που φορούσαν. Ιανουάριος 1991

- Πως τα βλέπεις τα πράγματα τώρα που έφτασες στην Ελλάδα;
- Εδώ τα βλέπω... Να πούμε, μεσάνυχτα του Αγι' Αντρέου με μεσημέρι του Απριλιού. Εδώ μ' εκεί. Έτσι τα βλέπω.
- Ξέρεις από γιορτές. Πιστεύατε δηλαδή;
- Ε, ναι. Τα επιστεύαμε στη Χειμάρα γιατί τα επίστευε η μητέρα, ο πατέρας. Τα επίστευε η νόνα, ο παππούς...
- Τι δουλειά έκανες στη Χειμάρα;
- Βοσκός.

Η συνομιλία με τον βοσκό Ζάχο Μπονάνο από την Χειμάρα δεν μας πάει απλώς πίσω μερικούς μήνες, στο προσφυγικό κύμα της μεγάλης φυγής από την Αλβανία. Στην πραγματικότητα μας πηγαίνει πολύ πιο πίσω. Στην αρχαία Ελλάδα!

Το συντακτικό και οι γραμματικοί τύποι (μοτόρι) θα έκαναν ένα φιλόλογο να χαμογελάσει θριαμβευτικά. Βασικές λέξεις στον λόγο του Χειμαρειώτη βοσκού έχουν την έννοια που είχαν και για τους αρχαίους και που εμείς την έχουμε ξεχάσει. Μερικά παραδείγματα και η ερμηνεία, όπως δίνεται από το Λεξικό του Ιωάννου Σταματάκου:

* Χαλεύω = ζητώ, αναζητώ, ψάχνω. (Εκ της λέξεως χαλή ή χηλή = παλάμη, οιονεί ανοίγω την παλάμην, ίνα λάβω κάτι.)
* Βασάνω = παρατηρώ με λεπτομέρεια. (Εκ της λ. βάσανος = λεπτομερειακή εξέτασις.) Μ' αυτή την έννοια χρησιμοποιείται σήμερα μόνο από τις θετικές επιστήμες (και από τους... «αλβανούς» Βορειοηπειρώτες).
* Κοκκεύω = δέρνω κάποιον ανηλεώς, τον τσακίζω στο ξύλο.
* Στιά = η εστία, το μέρος του σπιτιού που ανάβουν φωτιά. (Η Εστία, αρχέγονη θεά, θυγατέρα του Κρόνου και της Ρέας, ήταν «η προστάτις της οικογενειακής εστίας, του οίκου, της οικογένειας».)

Αλλά οι πεινασμένοι Βορειοηπειρώτες δεν διατηρούν μόνο στο λεξιλόγιό τους λέξεις που εμείς οι «χορτασμένοι» έχουμε ξεχάσει εδώ και καιρό. Έχουν χύσει και το αίμα τους για την Ελλάδα...

Ο Ανδρούτσος

Χειμώνας του 1804. Ο Αγγλος στρατιωτικός και περιηγητής Ληκ (Leake) βρίσκεται στην Κέρκυρα, έτοιμος να ξεκινήσει ένα από τα «Ταξίδια στην Βόρεια Ελλάδα».

Στις 9 Δεκεμβρίου περνάει στην Αυλώνα και αρχίζει την περιοδεία του στην Βόρειο Ήπειρο μέσα σε χιονοθύελλα.

Στους Αγίους Σαράντα φθάνει παραμονή Χριστουγέννων. Και παρατηρεί: *«Τα πανηγύρια των Ελλήνων, οι νηστείες και οι φόβοι τους, είναι μεγάλα βάσανα για τον ταξιδιώτη. Στις γιορτές δεν δουλεύουν. Όταν κρατούν νηστεία, και μάλιστα σκληρή, σαράντα ολόκληρες μέρες, είναι εξαντλημένοι και ανίκανοι για κάθε σοβαρή προσπάθεια. Ο φόβος, τέλος, αποτελεί αναγκαία συνέπεια του τουρκικού ζυγού...»*

Από τους Αγίους Σαράντα, ο Ληκ πηγαίνει στην Χειμάρα. Εκεί τα πράγματα είναι διαφορετικά. Οι Χειμαριώτες είναι ανυπότακτοι, ανεξάρτητοι, παλληκάρια. Ας δούμε τις λεπτομέρειες, όπως καταγράφονται στην μνημειώδη σειρά του Κυριάκου Σιμόπουλου «Ξένοι ταξιδιώτες στην Ελλάδα».

Ο Ληκ φιλοξενήθηκε στο σπίτι του καπετάν Ζαχαρία ή Ζαχογιώργη, που ήταν πολεμιστής και είχε υπηρετήσει στο στρατό των δύο Σικελιών. Μόλις τέλειωσε το φαγητό μπήκαν οι φίλοι του καπετάνιου. Διηγήθηκαν στον Ληκ τις περιπέτειες τους σε ξένους στρατούς, αφού οι περισσότεροι Χειμαριώτες αποζούσαν πολεμώντας ως μισθοφόροι στο εξωτερικό. (Σε ιταλικές πηγές αναφέρονται ως στρατιώτες (stratioti), όπως πιθανώς να αυτοονομάζονταν οι Χειμαριώτες.)

Όλοι ήταν υπερήφανοι για την ελευθερία τους. Δεν πλήρωναν χαράτσι. Έδιναν μόνο ένα μικρό ποσό στον πασά του Βερατιού για να μπαινοβγαίνουν και να εμπορεύονται ελεύθερα στα λιμάνια του. Όλοι είχαν τα ίδια δικαιώματα στα βοσκοτόπια, στα βελανίδια και στα ψάρεμα.

Η Χειμάρα είχε 300 οικογένειες, που χωρίζονταν με το πανάρχαιο σύστημα των πατριών. Πέντε ήταν τότε οι συνοικίες της Χειμάρας που τις κατοικούσαν ισάριθμες πατριές.

* Οι Λυγανάτες με 60-70 σπίτια και αρχηγό τον Αλεξόδημο Αλεξίου.

* Οι Τζακανάτες με 80 σπίτια και αρχηγό τον Ζαχογιώργη.

* Οι Κωγυκάδες με 45 σπίτια υπό την καθοδήγηση του Ζαχαρία Ανδρούτσου.

* Οι Μαζάτες υπό τον Γιάννη Τραγιάνο.

* Οι Κουρκουτάδες με αρχηγό τον Ανδρέα Πόλο.

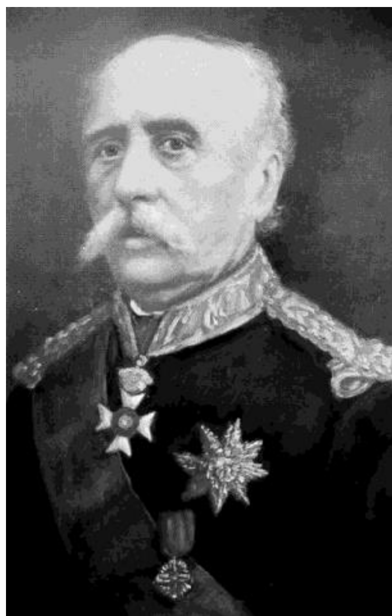
Τα εξωτερικά σπίτια της Χειμάρας ήταν προετοιμασμένα για άμυνα. Έτσι το χωριό αποτελούσε οχυρό για όλη την περιοχή και αντιμετώπιζε πρώτο τις επιδρομές του Αλή πασά.

Τον Γενάρη του 1805 ο Ληκ εγκαταλείπει την Χειμάρα. Τον συνοδεύουν ως τα σύνορα ο καπετάν Κωνσταντής Ανδρούτσος με δύο παλληκάρια. Εκεί ρίχνουν προς τιμήν του δύο πυροβολισμούς στον αέρα και τον αποχαιρετούν.

Ο Σπυρομίλιος

Για τους Χειμαριώτες πολεμιστές έχουμε και μία άλλη μαρτυρία, κατά σύμπτωση πάλι από Άγγλο, τον γιατρό Μίλινγκεν που πήρε μέρος ως εθελοντής στην Επανάσταση του 1821.

Ιούνιος του 1824. Ο Ομέρ Βρυώνης αρχίζει τις επιχειρήσεις του εναντίον των Ελλήνων. Τα πράγματα είναι ζόρικα. Ανάμεσα σ' αυτούς που σπεύδουν για την ενίσχυση του αγώνα είναι και 200 Χειμαριώτες με αρχηγό τον Μιχάλη Σπυρομίλιο.

Σπυρομίλιος

Όταν ο Λικ ταξίδευε το 1804 και περιέγραφε, όπως είδαμε πιο πάνω τη Χειμάρα, ο Σπυρομίλιος ήταν μόλις 4 χρόνων. Στα χρόνια της Επανάστασης ο 24άχρονος Σπυρομίλιος ήταν ήδη ένας εμπειροπόλεμος αρχηγός. Είχε σπουδάσει στρατιωτική τέχνη στη Νάπολι και είχε πολεμήσει στην Ιταλία. Μιλούσε ιταλικά και γαλλικά.

Οι 200 Χειμαριώτες συνάντησαν τις ελληνικές δυνάμεις στη Χρυσοβίτσα του Ξηρόμερου, όπου βρίσκονταν για ανάρρωση ο Μαυροκορδάτος και ο Μίλινγκεν.

Ο Αγγλος γιατρός εκθειάζει τον πατριωτισμό και το ήθος του νεαρού Σπυρομίλιου και γράφει: «*Η παιδεία, με την αφύπνιση του πα-*

τριωτισμού, τον δίδαξε το χρέος του, κέντρισε το θάρρος του και όπλισε το χέρι του.»

Ο Μιχάλης Σπυρομίλιος (όπως και ο αδελφός του Ζάχος) διακρίθηκε στην πολιορκία του Μεσολογγίου. Πήρε μέρος στις μάχες της Αττικής υπό τον Γεώργιο Καραϊσκάκη. Αργότερα φυλακίστηκε από τον Όθωνα, αποκαταστάθηκε, έγινε υπουργός στρατιωτικών, ξαναπόλέμησε στην Ήπειρο το 1854, εξελέγη βουλευτής και πρόεδρος της Βουλής και πέθανε σε καλά γεράματα το 1880.

Ένας άλλος γόνος της χειμαριώτικης οικογένειας των Σπυρομίλιων, ο Σπύρος Σπυρομίλιος αναδείχτηκε σε ήρωα του Μακεδονικού Αγώνα. Έδρασε στην περιφέρεια του Μοναστηρίου με το ψευδώνυμο Καπετάν Μπούας.

Μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους ο Σπύρος Σπυρομίλιος μπήκε επικεφαλής της εξέγερσης των Χειμαριωτών, που πρώτοι ανακήρυξαν την αυτονομία τους στις 9 Φεβρουαρίου 1914.

Ακολούθησε το Αργυρόκαστρο, όπου στις 15 Φεβρουαρίου 1914 ο Γ. Ζωγράφος τέθηκε επικεφαλής της Προσωρινής Αυτονομιακής Κυβέρνησης της Βορείου Ηπείρου.

Πόσοι είναι

Δεν θα μπούμε σε λεπτομέρειες για το Βορειοηπειρωτικό, που είναι ένα πολύπλοκο θέμα. Άλλωστε δεν είναι ο σκοπός αυτής της έρευνας.

Πρέπει, ωστόσο, να σημειώσουμε ότι από το 1922 επιβάλλεται από όλο το πλέγμα της εξουσίας στην Ελλάδα κάτι σαν «συνωμοσία σιωπής» για τη ζωή και το μέλλον των Βορειοηπειρωτών. Αφήνεται ελεύθερος ο αλβανικός εθνικισμός να δράσει, παρά το γεγονός ότι τα δικαιώματα του ελληνισμού της Βορείου Ηπείρου αναγνωρίζονται επισήμως από διεθνείς συνθήκες και το αλβανικό κράτος.

Είναι χαρακτηριστικό ότι, ενώ από τις άλλες γενιές προσφύγων βρήκαμε (και δημοσιεύσαμε) εκατοντάδες ονόματα επωνύμων σε διάφορες πηγές, από τους Βορειοηπειρώτες μόλις και μετά βίας εντοπίσαμε και μάλιστα σε πηγές της δεκαετίας του '60, τους εξής:

* Βίμπλης Μιλτιάδης (Κορυτσά 1894) αντιστράτηγος
* Μαντέλλος Αθανάσιος (Άνω Επισκοπή 1894) γιατρός, πρόεδρος ΙΣΑ.

Βορειοηπειρώτες φυγάδες περιμένουν στο δημοτικό σχολείο του Τσαμαντά να τους παραλάβει ο στρατός, με φόντο τις εικόνες με ήρωες της ελληνικής επανάστασης. Ιανουάριος 1991

* Κοντούλης Ιωάννης (Κορυτσά 1922) γιατρός ,βουλευτής.

* Κοτόκος Παντελεήμων (Κορυτσά), μητροπολίτης Αργυροκάστρου.

* Οικονόμος Σπυρίδων (Αυλώνα 1886) καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών.

Οι Βορειοηπειρώτες είχαν αφεθεί στην τύχη τους. Στις τελευταίες 5 δεκαετίες η «συνωμοσία σιωπής» ήταν τόσο σκοτεινή και μακάβρια όσο και το σταλινικό καθεστώς του Χότζα.

Ακόμα και σήμερα (που οι εθνικιστικές κραυγές ακούγονται σχεδόν από παντού και τείνουν να εξαφανίσουν από το μυαλό μας τα πραγματικά προβλήματα και τις σωστές λύσεις) δεν ξέρουμε πόσοι πραγματικά είναι οι Βορειοηπειρώτες.

Το αλβανικό κράτος, με βάση την τελευταία απογραφή που έκανε, αναγνωρίζει επισήμως 58.758 Έλληνες σε σύνολο πληθυσμού 3.182.417 κατοίκων. Ωστόσο αναγνωρίζει ως μειονοτικές πε-

ριοχές μόνο τις επαρχίες Πωγωνίου και Δρυϊνουπόλεως και σ' αυτές αναφέρεται. Αφήνει έξω από τους υπολογισμούς τις περιφέρειες Κορυτσάς, Βερατίου και Αυλώνας. Και φυσικά δεν υπολογίζει όσους Έλληνες μετακινήθηκαν για διάφορους λόγους (και είναι πολλοί) σε άλλες περιοχές.

Μία άλλη αλβανική επίσημη στατιστική του 1923 υπολόγιζε τότε τους Έλληνες σε 130.000, δηλαδή στο 13% του τότε συνολικού πληθυσμού (804.000). Μία τρίτη αλβανική στατιστική του 1939 που περιλαμβάνεται σε γιουγκοσλαβική έκδοση του 1981 («Η Αλβανία του Εμβέρ Χότζα») κάνει λόγο για 450.000 Βορειοηπειρώτες.

Και οι ελληνικές πηγές δεν συμφωνούν.

Το 1947 ο Ευάγγελος Αβέρωφ υπολόγιζε τους Έλληνες σε 50.000 - 60.000 και τους ορθόδοξους γενικά σε 300.000.

Το 1970 το 7ο Επιτελικό Γραφείο του Αρχηγείου Στρατού αναφέρεται σε 140.000 Βορειοπηειρώτες.

Το 1987, όταν το ΠΑΣΟΚ αποφάσισε την άρση της εμπολέμου καταστάσεως με την Αλβανία, ο τότε υπουργός Εξωτερικών Κάρολος Παπούλιας έκανε λόγο στο υπουργικό συμβούλιο για 300.000.

Τα βορειοηπειρωτικά σωματεία μιλάνε για 350.000.

Η σημερινή κυβέρνηση αναφέρεται σε 400.000.

Να κι ένας σίγουρος αριθμός. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία, το 1991 πέρασαν στην Ελλάδα 154.000 Αλβανοί υπήκοοι. Απ' αυτούς οι 21.500 χαρακτηρίζονται Βορειοηπειρώτες.

«Δύστυχη Χειμάρρα»

Διαβάσατε μέχρι τώρα για την Χειμάρα του 1800 και για τους πολεμιστές Ζάχο Ανδρούτσο, Ζαχογιώργη, Ζάχο Σπυρομίλιο. Με την ιστορία του Ζάχου Μπονάνου, ενός σημερινού Χειμαριώτη βοσκού, σας θυμίσαμε και το μεγάλο περσινό κύμα προσφύγων από την Βόρειο Ηπειρο.

Δεν αναφέραμε λέξη όμως για τον ολυμπιονίκη Πύρρο Δήμα από την Χειμάρα.

Διαβάστε λοιπόν την ανακοίνωση που έβγαλε ο πρόεδρος του «Συλλόγου των εν Αθήναις Χειμαριωτών» Δ. Δημαλέξης αμέσως μετά τη νίκη του Πύρρου:

«Η συγκίνηση και η χαρά από τη νίκη του συμπατριώτη μας Πύρ-

ρου Δήμου στους Ολυμπιακούς Αγώνες ήταν για όλους μας μεγάλη...

Δεν αποφύγαμε τις υπερβολές. Ανακαλύψαμε, σε κάποιο υπόγειο της Αθήνας, την οικογένεια του Πύρρου και αρχίσαμε να την περιφέρουμε και να την εκθέτουμε σε κοινή θέα.

Ο Πύρρος όμως και η οικογένειά του ζούσαν εδώ και πριν τους Ολυμπιακούς Αγώνες και προσπαθούσαν να επιβιώσουν... Αγωνιούσαν και τότε, αλλά κανείς δεν τους πρόσεχε.

Μετά ανακαλύψαμε στο... χάρτη τη Χειμάρα. Έπρεπε να πάει ο Πύρρος στη Βαρκελώνη και να σηκώσει στα στιβαρά του χέρια την Ελλάδα για να θυμηθούμε την ηρωική, μα και τόσο δύστυχη Χειμάρα...

Να τιμήσουμε τον Ολυμπιονίκη Πύρρο γιατί το αξίζει. Ας τον τιμήσουμε όμως ουσιαστικά, όπως και ο ίδιος το θέλει, στρέφοντας τα βλέμματά μας στην πολύπαθη και παντέρημη Χειμάρα.

Η Χειμάρα, ξεχασμένη και εγκαταλειμμένη, θα είναι σε λίγο για μας μια ακόμα "χαμένη πατρίδα", αν δεν ενώσουμε όλες τις δυνάμεις μας για να την ξαναζωντανέψουμε.

Ο Πύρρος έκανε το χρέος του. Μένει σε όλους εμάς του υπόλοιπους να κάνουμε το δικό μας.

Όποιοι θέλουν να τιμήσουν τον Ολυμπιονίκη, ας συστρατεύσουν τις δυνάμεις τους, ώστε να δημιουργηθούν οι απαραίτητες συνθήκες που θα επιστρέψουν τον επαναπατρισμό των χιλιάδων συμπατριωτών του Πύρρου, για να αναστήσουν την Χειμάρα.

Σήμερα, οι καμπάνες της Χεμάρας ηχούν στην ερημιά.»

Βόρειος Ηπειρος
Αργυρόκαστρο 1994

Γουρούνια! Αυτή είναι η πρώτη εικόνα που εντυπωσιάζει το μάτι του επισκέπτη μόλις μπαίνει στο Αργυρόκαστρο. Τα γουρούνια βόσκουν σχεδόν παντού. Στον κεντρικό δρόμο που οδηγεί στην πλατεία και στην παλιά πόλη. Ανάμεσα στις πολυκατοικίες της νέας πόλης. Κατά μήκος της οδικής αρτηρίας που συνδέει το Αργυρόκαστρο με την Ελλάδα και την αλβανική ενδοχώρα.

Μία πόλη, που κατά τα δικά μας πρότυπα αντιστοιχεί στη Λάρισα ή στο Ηράκλειο, έχει μεταβάλει τους ελεύθερους χώρους της σε χοιροστάσια. Μπορείτε να το φανταστείτε; Ε, αυτό είναι το σημερινό Αργυρόκαστρο των 30.000 κατοίκων. Τα δύο τρίτα είναι μουσουλμάνοι, που εκτρέφουν δίπλα στα σπίτια τους και, φυσικά, τρώνε τα απαγορευμένα από την θρησκεία τους χοιρινά.

Πείνα, θα πείτε, τι να κάνουν οι άνθρωποι; Στην ανάγκη θα καταπατήσουν και τον αυστηρό ισλαμικό νόμο. Έτσι δικαιολογούνται και οι Αλβανοί. Αλλά η πείνα δεν είναι η μοναδική αιτία. Υπάρχουν κι άλλες, που δημιουργούν τους «Λάζαρους» και τους «Λάμπηδες». Πριν αναφερθούμε σ’ αυτούς, ας κάνουμε μια γνωριμία με την περιοχή.

Μπέηδες και πολυβολεία

Λίγο πιο κάτω από την Κακαβιά αρχίζει η κοιλάδα του Αργυρόκαστρου. Στην πεδιάδα δεν υπάρχει ούτε ένα οίκημα. Ούτε ένα δέντρο. Μόνο καλλιεργήσιμη γη. Στην μέση κυλάει ένας παραπόταμος του Αώου. Τα χωριά βρίσκονται στα βουνά. Δυτικά είναι τα ελληνικά χωριά της Δρόπολης. Στ’ ανατολικά κατοικούν μουσουλμάνοι Αλβανοί.

Αυτή η χωροταξική κατανομή δεν επιβλήθηκε από το καθεστώς του Εμβέρ Χότζα. Είναι το αποτέλεσμα ιστορικών διαδικασιών από τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Ο Αγγλος γιατρός Χένρι Χόλαντ, που επισκέφθηκε την περιοχή το 1812, γράφει ότι τα προϊόντα της κοιλάδας ήταν σιτάρι, καλαμπόκι, καπνός και ρύζι. Στα βουνά έβοσκαν μεγάλα κοπάδια από πρόβατα. Η γη ανήκε σε μουσουλμάνους μπέ-

Άποψη του Αργυρόκαστρου τα 1993

ηδες, που κατοικούσαν στο Αργυρόκαστρο και που τη νοίκιαζαν έναντι της μισής παραγωγής.

Οι μπέηδες παρέμειναν και μετά την ανακήρυξη του αλβανικού κράτους το 1913. Και αντικαταστάθηκαν από τους κομματικούς κομισάριους, όταν ο Εμβέρ Χότζας «οικοδομούσε» τον σοσιαλισμό. Ο πληθυσμός δεν απέκτησε ποτέ καλές σχέσεις με την ιδιοκτησία, την ελεύθερη οικονομία ή τις επιχειρήσεις.

Η μόνη ουσιαστική αλλαγή στην περιοχή, από την Τουρκοκρατία μέχρι τον Χότζα, είναι η κατασκευή εκατοντάδων πολυβολείων. Παντού. Από τα χωράφια μέχρι μέσα στα χωριά. Η πρώτη εντύπωση είναι ότι έχει γίνει εισβολή εξωγήινων. Τα πολυβολεία μοιάζουν με ιπτάμενους δίσκους. Ο Χότζας φοβόταν εισβολή της Ελλάδας για απελευθέρωση των Ελλήνων.

Οι Έλληνες

Την ίδια περιγραφή με του Χόλαντ μας δίνει, εκατό χρόνια αργότερα, ο Γάλλος πολεμικός ανταποκριτής Ρενέ Πυό, που επισκέφτηκε την περιφέρεια Αργυροκάστρου το 1913, στην εποχή που οι Βορειοηπειρώτες έδιναν τον αγώνα για την Ένωση με την Ελλάδα.

Μπήκε στην Δρόπολη, όπως ονομάζεται η περιοχή των ελληνικών

χωριών, από το Δέλβινο και τα στενά της Μουζίνας. Το πρώτο χωριό που συνάντησε ήταν η Γράψη. Τον υποδέχτηκαν όλοι οι κάτοικοι, με επικεφαλής τον δάσκαλο και τον ιερέα και, κάτω από μία αψίδα με ελληνικές σημαίες, άρχισαν τις προσφωνήσεις, τα τραγούδια και τους χορούς.

Για τη συνέχεια γράφει ο Πυό:

«Με δυσκολία μας άφησαν να φύγουμε. Έπρεπε να αποχωριστούμε με πολλή λύπη όλους αυτούς τους γενναίους ανθρώπους, οι οποίοι πολύ ευχαρίστως θα χόρευαν έως το βράδυ. Το πόσο λυπάμαι δεν λέγεται και θα είμαι στεναχωρημένος μέχρι το Αργυρόκαστρο, δεδομένου ότι μια φορά στην ζωή σού τυχαίνει να διατρέξεις έναν τέτοιο δρόμο θριάμβου. Παντού υπάρχουν επιγραφές: «Ένωσις ή θάνατος!», «Ζήτω η Ελεύθερη Ήπειρος!». Όλοι οι χωρικοί βρίσκονται στο δρόμο και οι αψίδες θριάμβου διαδέχονται η μία την άλλη. Είναι οι κάτοικοι των χωριών Λιούγαρι, Φραστάνι, Φορίτσα, Ταραχιάτες, Χάσκοβο, Βανίστα, Γοραντσή, Δερβιτσάνη.»

Ο Ελληνας ταξιτζής, που μας μετέφερε στο Αργυρόκαστρο, σ' όλη την διαδρομή μας έδειχνε με το χέρι και μας εντόπιζε τα γνωστά από τους ξένους περιηγητές ονόματα. Λιούγαρι... Ταραχιάτες... Δερβιτσάνη.

Πουθενά δεν υπάρχουν πινακίδες. Άλλωστε, θα ήταν περιττή πολυτέλεια σ' ένα διαλυμένο κράτος. Ο δρόμος είναι ένα μονοπάτι, στρωμένος με κάτι ανάμεσα σε άσφαλτο και... λακκούβες.

Αμορτισέρια και μοτόρια

Ο ταξιτζής μας παραπονιέται ότι πρέπει συνεχώς ν' αλλάζει «αμορτισέρια». Διαθέτει, όπως όλοι οι Βορειοηπειρώτες, το χαμένο σε μας λαϊκό γλωσσικό ένστικτο. Λέει αμορτισέρι, μοτόρι, Χότζας, Μπερίσας. Δούλεψε σε πτηνοτροφείο της Θεσσαλονίκης, μετά οικοδόμος στο Άγιον Όρος και, όταν μάζεψε αρκετά χρήματα, αγόρασε μία πετρελαιοκίνητη Μερσεντές και γύρισε στο χωριό του να κάνει τον ταξιτζή.

Τα ταξί («ταξιά», έλεγε ο Βορειοηπειρώτης) είναι το μοναδικό μέσο μεταφοράς. Κι ένα από τα ασφαλέστερα μέσα πλουτισμού. Σε μια μέρα ένας ταξιτζής κερδίζει τόσα χρήματα, όσα αντιστοιχούν στον μισθό ενός δημοσίου υπαλλήλου. Το μοναδικό λεωφορείο, που είδαμε, ήταν αυτό που έχει διαθέσει ο Γιάννης Λάτσης για να

Καγκελόφρακτο μπαλκόνι πρώτου ορόφου. Αργυρόκαστρο 1993

μεταφέρει τα Ελληνόπουλα στο σχολείο. Είδαμε και το κρατικό βενζινάδικο του Αργυρόκαστρου. Έμοιαζε με σιδερόφαρκτο οχυρό.

Κάγκελα παντού

Οι Έλληνες, παρά την πολιτική πίεση του καθεστώτος Μπερίσα και του διεφθαρμένου διοικητικού μηχανισμού, βιώνουν με ευχαρίστηση μία εποχή απελευθέρωσης. Μπορούν να έρχονται στην Ελλάδα και να δουλεύουν. Τα χωριά τους είναι άδεια από τους νέους, αλλά παραμένουν ζωντανά και γεμάτα αγαθά από τα εμβάσματα. Άλλωστε, η ξενιτιά αποτελούσε πάντοτε παραδοσιακό επάγγελμα για τα ηπειρώτικα χωριά.

Όσοι έμειναν ή επέστρεψαν είναι αυτοί που μπορούν να ζήσουν από τον τόπο, σαν επιχειρηματίες, έμποροι, ταξιτζήδες. Το μεγαλύτερο πρόβλημα όλων είναι «να μην κλείσουν τα σύνορα».

Λάζαροι και Λάμπηδες

Το τελευταίο χωριό πριν από το Αργυρόκαστρο λέγεται Λαζαράτη. Δεν ξεχωρίζει από τα δικά μας χωριά. Πέτρινα σπίτια με φόντο πέτρινα βουνά. Έχει γύρω στους 3.000 κατοίκους και, τυπικά, είναι μουσουλμανικό.

Τυπικά... Γιατί ουσιαστικά παρατηρείται μία εντυπωσιακή στροφή

προς το ελληνισμό. Οι «μουσουλμάνοι» κάτοικοι του από την στιγμή που «έπεσαν τα σύρματα» με την Ελλάδα, τα γύρισαν και τώρα λένε πως είναι απ' το χωριό του Λάζαρου.

Οι Βορειοηπειρώτες τους ονομάζουν «Λάζαρους» και λένε ότι από παλιά πήγαιναν όπου φυσούσε ο άνεμος. Στην Τουρκοκρατία έγιναν μουσουλμάνοι. Στην εποχή μας είναι με την Ελλάδα.

Πριν λίγες μέρες, μάλιστα, που απελάθηκε ο Έλληνας πρόξενος του Αργυρόκαστρου, οι «Λάζαροι» κατέβηκαν στο δρόμο, υποδέχτηκαν τον πρόξενο με λουλούδια και τον συνόδευσαν μέχρι την Κακκαβιά.

Απέναντι από τα ελληνικά χωριά της Δρόπολης (και τους «Λάζαρους», φυσικά), βρίσκονται τα χωριά των μουσουλμάνων. Αυτούς οι Έλληνες τους ονομάζουν από παλιά «Λάμπηδες». Όπως μου εξήγησαν, η ονομασία προέρχεται από τις αλβανικές λέξεις «λιά» (=αφήνω) και «μπέσα».

Οι «Λάμπηδες», λοιπόν, είναι αυτοί που άφησαν την μπέσα, που αθέτησαν τον λόγο τους. Οι παράσπονδοι. Αυτοί που άλλαξαν την πίστη τους κι έγιναν μουσουλμάνοι. Μαζικοί αναγκαστικοί εξισλαμισμοί ιστορούνται πολλοί στην Ήπειρο και στην Αλβανία, κατά την Τουρκοκρατία. Το θέμα αυτό έχει μεγάλη πολιτική σημασία και σήμερα. Πολύ περισσότερο, που οι Αλβανοί, ουδέποτε διακρίθηκαν για τον θρησκευτικό τους φανατισμό, σ' αντίθεση μ' άλλους νεοφώτιστους στο Ισλάμ.

Κοπάδια τα γουρούνια στο Αργυρόκαστρο... Οι μουσουλμάνοι Λάζαροι μπροστάρηδες στο ξεπροβόδισμα του Έλληνα πρόξενου... Οι Λάμπηδες, που διατηρούν ισχυρή ανάμνηση της παλιάς τους μπέσας…

Η αντίθεση

Η κυρίαρχη αντίθεση στην περιφέρεια Αργυροκάστρου συνίσταται στο ότι οι κάτοικοι της χωρίζονται:

- Σε Έλληνες, που δικαιολογημένα βιώνουν μία εποχή απελευθέρωσης.
- Σε αυτούς που «πολύ θα ήθελαν να ήταν Έλληνες» και που μόλις βγαίνουν από την περίοδο της Τουρκοκρατίας!

Μπορεί να φαίνεται υπερβολή. Αυτή όμως είναι η πραγματικότητα.

Εμπόριο λαθραίων ελληνικών τσιγάρων. Αργυρόκαστρο 1993

Τα πάντα εξαρτώνται από την Ελλάδα.

Η εργασία και το οικογενειακό εισόδημα. Τα τρόφιμα και οι... μπύρες. Τα ρούχα, τα τσιγάρα και οι... σοκολάτες. Τα καύσιμα και οι μετακινήσεις. Το λαθρεμπόριο και η μαύρη αγορά. Η οικονομική πρόοδος (δια της δωροδοκίας) των αρχών ασφαλείας και, άρα, η κοινωνική γαλήνη.

Με τα δικά μας μέτρα η ζωή είναι πολύ ζόρικη, αλλά... «Αλλά αν ήξεραν πιο βόρεια στην Αλβανία ότι εμείς εδώ έχουμε να φάμε, θα έκαναν επανάσταση», μας έλεγαν σ’ ένα ελληνικό χωριό.

Το μικρόβιο

Στην Ελλάδα, πολλοί μιλάνε για ισλαμικά και ορθόδοξα τόξα, για οικονομική και πολιτιστική διείσδυση στην Αλβανία και στα Βαλκάνια, για εθνικισμούς ή διεθνισμούς, για «βορειο-ηπειρωτισμό» ή αυτονομία. Λίγοι δίνουν σημασία σ’ ένα... μικρόβιο, που έχει δικαιωθεί ιστορικά. Το μικρόβιο του ελληνισμού.

Τα παρακάτω δύο περιστατικά είναι πραγματικά.

- Ελληνικό συνοριακό φυλάκιο Κακκαβιάς, 16 Απριλίου 1994.

Μας πλησιάζει ένας πιτσιρικάς, ίσαμε 12 χρονών.. Ξανθός με πράσινα μάτια. Ξερακιανός. Μιλάει αλάνθαστα ελληνικά με άψογη προφορά. Η μόνη λέξη που δεν ξέρει είναι το «νεκροταφείο». Την δίνει περιγραφικά. *«Απέναντι από εκεί που θάβουν τους πεθαμένους»*, μας λέει για να καταλάβουμε που μένει στο Αργυρόκαστρο.

Είναι ειλικρινής και μας ξεκαθαρίζει από την αρχή ότι είναι Αλβανός και μουσουλμάνος. Είναι λεβέντης, γιατί δεν ζητιανεύει κατοστάρικο αλλά είναι ένα είδος επιχειρηματία. Θέλει να μας πουλήσει αφορολόγητα τσιγάρα. Κάτι σαν λαθρέμπορος.

- Πως σε λένε;

- Σαλί, σα τον Μπερίσα.

- Που έμαθες τα ελληνικά;

- Εδώ, στο φυλάκιο. Με τους στρατιώτες.

- Γιατί πουλάς λαθραία τσιγάρα;

- Για να ζήσω την οικογένεια μου. Ο πατέρας μου ήταν φούρναρης. Αλλά στην Αλβανία δεν έχει δουλειές. Πήγε στην Ελλάδα, έπιασε δουλειά, αλλά δεν ήξερε ελληνικά κι αναγκάστηκε να φύγει. Γι’ αυτό έμαθα ελληνικά. Να μη φύγω, σα τον πατέρα μου, όταν πάω στην Ελλάδα.

- Που θες να πας στην Ελλάδα;

- Στο Περιστέρι και στο Αιγάλεω.

• Περιφέρεια Κορυτσάς, Αύγουστος 1890. Ο Γάλλος αρχαιολόγος Βικτόρ Μπεράρ πραγματοποιεί ένα ταξίδι από το Δυρράχιο στα Τρίκαλα, μέσω Μοναστηρίου. Σ’ ένα βουνό της Κορυτσάς φιλοξενείται στον νερόμυλο ενός Αλβανού. Ο μυλωνάς λέγεται Γιάνκο κι είναι μουσουλμάνος. Έχει υπηρετήσει χωροφύλακας στην Μικρά Ασία. Εκτός από τους Ηπειρώτες, έχει γνωρίσει και τους Έλληνες της Μικράς Ασίας και του Πόντου.

Αποσπάσματα από το βιβλίο του Μπεράρ:

«Ο πιστός τούτος υπήκοος του σουλτάνου έχει τόσο ζήσει με τους Έλληνες, ώστε έχει πάρει όλες τους τις ιδέες. Ο Γιάνκο μιλά για την Αθήνα, για τις προσεχείς εκλογές και για τον Τρικούπη. Είναι τρικουπικός, όπως όλοι σχεδόν οι Έλληνες τους εξωτερικού.

«Ο Ελληνας με τους Αλβανούς", λέει ο Γιάνκο, "θα μπορούσε να περιμένει άφοβα τον Βούλγαρο... Κι έπειτα, αν κάποτε η Ελλάδα έρθει ως εδώ, θα πάρουν τότε δρόμο οι μπέηδες και οι αγάδες, όπως έγινε και στη Θεσσαλία. Όλος τούτος ο κάμπος ανήκει στους μπέηδες, σπίτια και γη. Είναι δίκαιο αυτό;"

Όταν θα έρθει ως εδώ ο ελληνισμός! Ένας μυλωνάς από το Μπρίνιετζ, αλβανικής φυλής και μουσουλμανικού θρησκεύματος, υπολογίζει στην έλευση του ελληνισμού σε απόσταση 200 ή 300 χιλιομέτρων από τα ελληνικά σύνορα!»

Αυτά τα 1890. Σήμερα, τα ελληνικά σύνορα βρίσκονται σ’ απόσταση ενός τσιγάρου από το Αργυρόκαστρο.

Κύπρος
Τα σκλαβωμένα ελληνόπουλα

Υπάρχουν σκλαβωμένα Ελληνόπουλα στην εποχή μας; Ναι, υπάρχουν!

Είναι τα παιδιά που γεννήθηκαν στα κατεχόμενα από τους Τούρκους εδάφη της Κύπρου. Είναι τα παιδιά των εγκλωβισμένων από το 1974 Ελλήνων της Καρπασίας. Είναι τα μόνα Ελληνόπουλα που παραμένουν σήμερα αιχμάλωτα και σκλαβωμένα...

Με σύνθημα «Ζεστάνετε την καρδούλα ενός παιδιού- Στείλτε κι εσείς μια Χριστουγεννιάτικη Κάρτα» διεξάγεται μία πανελλήνια εκστρατεία για την ψυχική ενίσχυση των σκλαβωμένων παιδιών της κατεχόμενης Καρπασίας.

Η εκστρατεία αυτή προβάλλεται και μέσα από το Διαδίκτυο. Όποιος έχει πρόσβαση και θέλει να έχει πλήρη πληροφόρηση μπορεί να επισκεφθεί τις αντίστοιχες ιστοστελίδες.

«Μετά την επιτυχημένη εκστρατεία του 1996 αποφασίσαμε να οργανώσουμε και φέτος την συλλογή χριστουγεννιάτικων καρτών για τα εγκλωβισμένα παιδιά της ημικατεχόμενης πατρίδας μας», λέει ο Βασίλης Χάσκας από την Λεμεσό. *«Φέτος, οι κάρτες θα παραδοθούν προσωπικά στην Ελένη Φωκά η οποία, Θεού θέλοντος, θα τις παραδώσει στα εγκλωβισμένα παιδιά.»*

Ο Βασίλης Χάσκας, που είναι προϊστάμενος λογιστηρίου σε μεγάλη αντιπροσωπεία αυτοκινήτων, έχει αναδειχτεί σε στυλοβάτη της καμπάνιας που γίνεται μέσα από το παγκόσμιο Διαδίκτυο για να απολαύσουν τα στοιχειώδη ανθρώπινα δικαιώματα τα εγκλωβισμένα παιδιά της Καρπασίας και η δασκάλα τους, η ακατάβλητη Ελένη Φωκά.

«Από το 1974, η Τουρκία κατέχει με την βία των όπλων το 37% του εδάφους της Κύπρου», μας λέει ο Βασίλης Χάσκας στην ηλεκτρονική, μέσω Διαδικτύου, επαφή που είχαμε μαζί του. *«Το αποτέλεσμα*

Το νεοκλασικού ρυθμό ελληνικό γυμνάσιο στο Ριζοκάρπασο

της εισβολής, και της συνεχιζόμενης κατοχής, δεν είναι μόνο η απώλεια κάποιου γεωγραφικού χώρου. Ήταν η εκδίωξη και ο ξεριζωμός 200.000 Ελληνοκυπρίων, οι οποίοι έγιναν πρόσφυγες μέσα στην ίδια τους την πατρίδα. Για 23 ολόκληρα χρόνια, περιμένουν και ελπίζουν ότι η λογική και το δίκαιο θα επικρατήσουν. Κάθε χρόνος που περνάει, εύχονται ότι θα είναι η χρονιά της δικαιοσύνης και της ελευθερίας αυτού του βασανισμένου λαού.

«Στο κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου παρέμειναν 20.000 Ελληνοκύπριοι. Οι περισσότεροι απο αυτούς, με το πέρας του χρόνου, αναγκάστηκαν να το εγκαταλείψουν και να μεταβούν στις ελεύθερες περιοχές. Αυτό συνέβη λόγω της σχεδόν διαβολικής εκστρατείας τρομοκράτησης από τις Τούρκικες κατοχικές δυνάμεις. Σήμερα λιγότεροι από 500 Ελληνοκύπριοι έχουν παραμείνει εγκλωβισμένοι στο κατεχόμενο μέρος.»

Στα κατεχόμενα εδάφη της Κύπρου, λειτουργούν σήμερα 3 δημοτικά σχολεία με μόνο μια δασκάλα. Η δασκάλα είναι αυτή του δημοτικού σχολείου στο Ριζοκάρπασο. Η δεύτερη δασκάλα, η Ελένη

Ο Σολωμός Σολωμού δολοφονείται από τους Τούρκους

Φωκά, που ήταν στο σχολείο της Αγίας Τριάδας έχει απελαθεί από το χωριό της τον Μάιο του 1997 όταν άρρωστη μεταφέρθηκε από άνδρες του ΟΗΕ στις ελεύθερες περιοχές για περίθαλψη.

Το τρίτο σχολείο στον Κορμακίτη παραμένει χωρίς δάσκαλο από πέρυσι όταν οι τουρκικές δυνάμεις κατοχής αρνήθηκαν τον διορισμό νεαρού δασκάλου στην θέση της δασκάλας που αφυπηρέτησε με το αιτιολογικό ότι είχε υπηρετήσει την θητεία του στον Κυπριακό Στρατό.

«Το κατοχικό καθεστώς δεν επιτρέπει την διδασκαλία της Ελληνικής Ιστορίας, της Ελληνικής Γεωγραφίας και των Θρησκευτικών», λέει ο Βασίλης Χάσκας.

«Όλο το διδακτικό υλικό που αποστέλλεται από την Κυπριακή Δημοκρατία πρέπει να περάσει από λογοκρισία. Επιπλέον, δεν φτάνει ποτέ εγκαίρως ή και καθόλου για τα μαθήματα.. Δεν επιτρέπεται ο εορτασμός των ελληνικών εθνικών επετείων και των χριστιανικών εορτών. Ούτε, επίσης, η λειτουργία γυμνασίων.

«Έτσι τα παιδιά ηλικίας 11-12 χρόνων, που θέλουν να συνεχίσουν την μόρφωση τους, δεν έχουν άλλη εκλογή παρά να εγκαταλείψουν τις οικογένειες τους. Το κατοχικό καθεστώς επιτρέπει στα παιδιά αυτά να μεταβούν στις οικογένειες τους μόνον κατά την διάρκεια των σχολικών διακοπών. Κι... αυτό μέχρι κάποιας ηλικίας! Μετά την ηλικία των 16 χρονών για τ' αγόρια και 18 χρονών για τα κορίτσια, δεν επιτρέπεται καθόλου η μετάβασή στις οικογένειες τους.

«Τα ελληνικά σχολεία δημοτικής και μέσης εκπαίδευσης χρησιμοποιούνται σαν τούρκικα σχολεία. Για τα τρία δημοτικά σχολεία που χρησιμοποιούν οι εγκλωβισμένοι Ελληνοκύπριοι, δεν υπάρχει σχέδιο συντήρησης ή επιδιόρθωσης τους και οι συνθήκες διαβίωσης κατά τους χειμερινούς μήνες είναι δραματικές.»